

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри бізнес-аналітики
та цифрової економіки

_____ Наталія КАСЬЯНОВА
“ _____ ” _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

**ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 «ЕКОНОМІКА»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»**

**Тема: « Перспективи поглиблення та розвитку економічних відносин
між Україною і Японією»**

Виконавець: ЯРОШЕНКО Костянтин

Керівник: к.е.н. КУЗЬМІНОВА Ольга

Консультанти з розділів:

Розділ 1: к.е.н. КУЗЬМІНОВА Ольга

Розділ 2: к.е.н. КУЗЬМІНОВА Ольга

Розділ 3: к.е.н. КУЗЬМІНОВА Ольга

**Нормоконтролер із ЄСКД (ЄСПД):
ст. викладач ДИЯК Юлія**

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та бізнес-адміністрування
Кафедра бізнес-аналітики та цифрової економіки
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри бізнес-аналітики
та цифрової економіки

_____ Наталія КАСЬЯНОВА
“ _____ ” _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студента: ЯРОШЕНКА Костянтина

Тема роботи: «Перспективи поглиблення та розвитку економічних відносин між Україною і Японією» затверджена наказом ректора № 1828/ст від 30.09.2022 р.

1. Термін здачі студентом закінченої роботи на кафедру: 22.11.2022 р.
2. Вихідні дані до роботи: наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців; законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання економічних відносин між Україною та Японією, статистична звітність Статистичного бюро Японії, Державної служби статистики України, посольства України в Японії, посольства Японії в Україні, Державної митної служби України; матеріали та аналітичні звіти міжнародних організацій і дослідницьких агенцій: Міжнародного валютного фонду, Світового банку, публікації вітчизняних та японських видань.
3. Зміст дослідження: аналітичний огляд літературних джерел з тематики випускної роботи. Проведення аналізу стану розвитку економічних відносин між Японією та Україною. Оцінка інвестиційної привабливості України для Японії та рівня науково-технічної співпраці між країнами. Надання рекомендацій щодо напрямків розвитку українсько-японських економічних відносин.
4. Перелік обов'язкових демонстраційних матеріалів: 11 слайдів.

5. Календарний план-графік

№ пор.	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдань
1.	Отримання завдання на кваліфікаційну роботу	30.08.2022	<i>виконано</i>
2.	Огляд літератури за темою	31.08.2022-10.09.2022	<i>виконано</i>
3.	Розкрити теоретичні засади дослідження економічних взаємозв'язків між Україною та Японією в сучасних умовах розвитку світової економіки	11.09.2022-24.09.2022	<i>виконано</i>
4.	Дослідити основні чинники та тенденції розвитку українсько-японських економічних відносин	25.09.2022-08.10.2022	<i>виконано</i>
5.	Провести оцінку інвестиційної привабливості України для Японії	09.10.2022-16.10.2022	<i>виконано</i>
6.	Оцінити рівень науково-технічного співробітництва країн	17.10.2022-23.10.2022	<i>виконано</i>
7.	Визначити перспективи створення ЗВТ між Японією та Україною	24.10.2022-30.10.2022	<i>виконано</i>
8.	Виявити особливості реалізації заходів з підвищення інвестиційної привабливості та напрямки поглиблення науково-технічного розвитку України	31.10.2022-06.11.2022	<i>виконано</i>
9.	Аналіз отриманих результатів	07.11.2022-09.11.2022	<i>виконано</i>
10.	Розробка слайдів та написання доповіді	10.11.2022-16.11.2022	<i>виконано</i>
11.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	17.11.2022	<i>виконано</i>
12.	Корегування роботи за результатами попереднього захисту	18.11.2022-19.11.2022	<i>виконано</i>
13.	Остаточне оформлення кваліфікаційної роботи та слайдів	20.11.2022	<i>виконано</i>
14.	Підписання відгуку та рецензії	21.11.2022-23.11.2022	<i>виконано</i>
15.	Захист кваліфікаційної роботи у ДЕК	23.11.2022-24.11.2022	<i>виконано</i>

6. Дата видачі завдання: 30.08.2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Ольга КУЗЬМІНОВА

Завдання прийняв до виконання _____ Костянтин ЯРОШЕНКО

РЕФЕРАТ

Ярошенко Костянтин. Перспективи поглиблення та розвитку економічних відносин між Україною і Японією. – Кваліфікаційна робота зі спеціальності 051 «Економіка», ОПП «Міжнародна економіка». Національний авіаційний університет Міністерства освіти і науки України, м. Київ, 2022.

Кваліфікаційна робота містить 132 сторінок, 8 таблиць, 26 рисунків, список використаних джерел з 81 найменування.

Об'єкт дослідження – процес розвитку українсько-японських економічних відносин в сучасному світі.

Предметом дослідження є теоретико-методичні основи обґрунтування перспектив поглиблення та розвитку економічних відносин між Україною та Японією.

Мета дослідження – обґрунтування теоретико-методичних основ визначення перспектив поглиблення та розвитку економічних відносин між Україною та Японією.

При написанні роботи використовувалися методи дослідження: теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, абстрактно-логічного, економіко-математичного модулювання, порівняльних та експертних оцінок, логічного та системно-структурного аналізу економічних процесів та зв'язків, а також статистичного, порівняльного, факторного та структурного, секторально-галузевого та діалектичного підходів.

***Ключові слова:** перспективи, економічні відносини, тренди, чинники розвитку, інвестиційна привабливість, заходи, науково-технічний розвиток, регулювання.*

ABSTRACT

Konstantin Yaroshenko. Prospects for the deepening and development of economic relations between Ukraine and Japan. – Qualification work on specialty 051 "Economics", OPP "International Economy". National Aviation University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2022.

The qualification work contains 132 pages, 8 tables, 26 figures, a list of used sources with 81 titles.

The object of research is the process of development of Ukrainian-Japanese economic relations in the modern world.

The subject of the study is the theoretical and methodological basis for substantiating the prospects for deepening and developing economic relations between Ukraine and Japan.

The purpose of the study is to substantiate the theoretical and methodological foundations of determining the prospects for the deepening and development of economic relations between Ukraine and Japan.

When writing the paper, research methods were used: theoretical generalization, analysis and synthesis, abstract-logical, economic-mathematical modulation, comparative and expert assessments, logical and systemic-structural analysis of economic processes and relationships, as well as statistical, comparative, factorial and structural , sectoral and sectoral and dialectical approaches.

Key words: *prospects, economic relations, trends, development factors, investment attractiveness, measures, scientific and technical development, regulation.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ.....	11
1.1. Роль і місце Японії в світовій економіці	11
1.2. Розвиток економічних відносин між Україною та Японією.....	22
1.3. Правове регулювання українсько-японських економічних відносин	33
Висновки до розділу 1.....	42
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО- ЯПОНСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	44
2.1. Основні чинники та тенденції розвитку економічних відносин між Україною та Японією	44
2.2. Аналітична оцінка інвестиційної привабливості України для Японії	57
2.3. Оцінка науково-технічного співробітництва України та Японії	67
Висновки до розділу 2.....	77
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ	78
3.1. Перспективи створення зони вільної торгівлі між Японією та Україною	78
3.2. Особливості реалізації заходів з підвищення інвестиційної привабливості України для Японії	88
3.3. Поглиблення науково-технічного розвитку України в рамках українсько-японських відносин	99
Висновки до розділу 3.....	106
ВИСНОВКИ.....	107
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	112
ДОДАТКИ.....	120

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Становлення України як незалежної держави визначило її зовнішні орієнтири в світовому суспільстві. Невід'ємною складовою в економічній діяльності стала міжнародна співпраця в умовах стрімкого глобального розвитку економік. Така співпраця сприяє економічному зростанню всіх учасників процесу взаємодії, підвищує міжнародну конкурентність країн та розширяє їх потенційні можливості.

Україна, як держава з багатими природними ресурсами, вдалим географічним розташуванням, значним науковим та інтелектуальним потенціалом, викликає великий інтерес до співпраці, зокрема Японії. На сьогодні українсько-японські відносини розвиваються у площині глобального партнерства «Україна – Японія – Європейський Союз». Для України ця країна стала свого роду провідником до Європейських країн. Така форма розширює економічні можливості нашої держави та є підґрунтям до успішної європейської інтеграції.

Особливого відтінку відносинам між Україною та Японією надає спорідненість проблем, викликаних аваріями на атомних електричних станціях. Наявність спільних проблем та значний науково-інтелектуальний потенціал спонукає обидві країни до співпраці у науково-технічній та інноваційній сферах.

Формування надійних і довготривалих економічних відносин з країною-лідером світового масштабу забезпечить Україні нові перспективи в промисловості та сільському господарстві, науково-технічній та інноваційній діяльності, енергетиці та в сфері інформаційних технологій. Наслідками продуктивної співпраці з японською стороною стануть економічне зростання країни, диверсифікація внутрішньої й зовнішньої діяльності та покращення добробуту українських громадян.

Проблеми зовнішньоекономічної діяльності України, перспективи розвитку її економічних відносин з Японією вивчали такі науковці як

В. Алексєєва, Я.С. Болтівець, О. Гетьманчук, В.В. Козик, О.В. Кравченко, М. Кулінич, К.М. Куркова, Т. Лахматюк, О.В. Іпатюк, І.П. Мандрик, З.В. Мокринська, А.В. Мошко та інші.

Дослідженню питань підвищення інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів присвятили свої роботи М.М. Єрмошенко, В.П. Карасьов, Л.П. Клименко, І.М. Крейдич, О.В. Кузенко, Є. Солонина, А.П. Трофимчук, Ю.О. Швець, О.М. Ястремська та багато інших вітчизняних вчених.

Питанням правового регулювання економічних відносин між Україною та Японією цікавиться досить велике коло науковців та практиків з міжнародного права та зовнішньоекономічних відносин. М. Белєсков, В. Будкіна, А. Гетьманчук, Г. Голубова, А. Гриценко, Ю. Костенко, Д. Кітаде, М. Кулінич, О. Іпатюк, І. Мандрик, А. Мошко, Т. Лахманюк, О. Резнікова, С. Солодкий, В. Удовік, О. Ханова та інші в своїх працях розглядають основні аспекти двосторонньої співпраці, їх переваги, існуючі недоліки та перспективи розвитку. Однак, більшість робіт мають застарілі дані, що для формування сучасного підходу у взаємовідносинах між країнами може бути неактуальним.

Враховуючи значний науковий доробок, слід відмітити, що через динамічність процесу розвитку українсько-японських відносин, появу нових чинників та тенденцій розвитку економіки країн та форс мажорні обставини, які склалися в Україні, виникає необхідність у подальших пошуків перспективних шляхів поглиблення та розвитку економічних відносин між нашою країною та Японією, що і обумовило вибір теми дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних основ визначення перспектив поглиблення та розвитку економічних відносин між Україною та Японією.

Досягнення означеної мети передбачає постановку і вирішення таких завдань:

- визначити роль і місце Японії в світовій економіці;
- дослідити еволюцію економічних відносин між Україною та Японією;

- проаналізувати правову компоненту регулювання українсько-японських відносин;
- виділити основні чинники та тенденції в двосторонніх економічних відносинах;
- провести аналітичну оцінку інвестиційної привабливості України для Японії;
- оцінити науково-технічне співробітництво між країнами;
- окреслити перспективи створення зони вільної торгівлі між Японією та Україною;
- надати пропозиції щодо реалізації заходів з підвищення інвестиційної привабливості нашої держави з урахуванням особливостей ведення бізнесу в Україні;
- визначити основні напрямки поглиблення науково-технічного розвитку України в рамках українсько-японських відносин.

Предметом дослідження є теоретико-методичні основи обґрунтування перспектив поглиблення та розвитку економічних відносин між Україною та Японією.

Об'єктом дослідження є процес розвитку українсько-японських економічних відносин в сучасному світі.

Методологія дослідження ґрунтується на методах: теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, абстрактно-логічного, економіко-математичного модулювання, порівняльних та експертних оцінок, логічного та системно-структурного аналізу економічних процесів та зв'язків, а також статистичного, порівняльного, факторного та структурного, секторально-галузевого та діалектичного підходів.

Інформаційну та статистичну базу кваліфікаційної роботи становлять: наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців; законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання економічних відносин між Україною та Японією, статистична звітність Статистичного бюро Японії, Державної служби статистики України, посольства України в Японії,

посольства Японії в Україні, Державної митної служби України; матеріали та аналітичні звіти міжнародних організацій і дослідницьких агенцій: Міжнародного валютного фонду, Світового банку, публікації вітчизняних та японських видань.

Структура дипломної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку бібліографічних посилань використаних джерел та додатків. В роботі розміщено 8 таблиць, 26 рисунків та 1 додаток. Список використаних джерел включає 81 найменування на восьми сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ

1.1. Роль і місце Японії в світовій економіці

Японія, як країна з потужною наукомісткою промисловістю та високо розвинутим аграрним сектором, не дивлячись на сучасні економічні труднощі, займає одне з провідних місць у світовій економіці. За валовим внутрішнім продуктом наддержаву є третьою в світі, її економіка поступається лише США та КНР. Таких результатів японська економіка досягла поступово. Після другої світової війни, з якої Японія вийшла з поразкою, економіка країни під американським впливом зазнала докорінної організації та структурної перебудови. За декілька рр. після поразки Японія досягла довоєнного економічного рівня, а згодом економічний розвиток вивів країну в лідери серед промислових держав світу.

Розвиток «країни Сонця» неодмінно пов'язаний з її менталітетом, який суттєво впливає на формування економічних стратегій як на мікро-, так і на макрорівні. Як показує історія, особливості японської культури, її традиції, що склалися за тисячоліття, сприяють розвитку взаємовідносин з іншими країнами.

Причинами економічних успіхів країни є деякі історичні особливості розвитку Японії та певні закономірності сучасної моделі стимулювання японської економіки. Так, історичні особливості розвитку японської держави значною мірою пов'язані зі специфікою японського менталітету, в основі якого покладено гармонійна інтеграція досягнень інших держав (США, Великобританії, Німеччини, Італії, Франції) та японської індивідуальності. Японська індивідуальність проявляється в ієрархічності системи цінностей народу, в основі якої лежить японська духовність, китайська ученість і європейські знання. Крім того, у взаємовідносинах між співробітниками різних управлінських рівнів присутні ієрархічна та колективна свідомість, які

відповідно інтегровані у модель управління фірмами та макроекономічну модель керування країною.

Формуванню розвинутої моделі економіки Японії сприяли декілька довготривалих заходів уряду країни [1]:

відносно незначні військові витрати (менше ніж 1 % ВВП) та можливість альтернативного використання коштів для розвитку висококонкурентних цивільних галузей і підгалузей;

довготривале штучне заниження курсу національної валюти стимулювало експорту японських товарів на світові ринки (обернено пропорційна залежність в чисельному виразі становила таке співвідношення, як 10-ти відсоткове зниження валютного курсу єни призводило до зростання ВВП країни на 0,75 %);

високий рівень заощаджень в економіці, що позитивний фактор для значних внутрішніх капіталовкладень в національну економіку;

значна роль держави, яка контролює майже третину економіки, в економічному житті країни (використання непрямих важелів, неявних інструментів регулювання економіки, що не вимірюються кількісними параметрами).

Велику роль у швидкому економічному зростанні Японії відіграли також і певні особливості організації виробничого процесу на японських фірмах. Найважливіші серед них це:

висока продуктивність та інтенсивність праці робітників;

система всебічного контролю якості продукції;

система постачання «точно у строк», котра значно знижує собівартість товарів;

широка автоматизація та роботизація виробництва;

застосування новітніх технологій і передових досягнень науки для виробництва масової продукції.

Серед основних чинників економічного зростання Японії виділяють економіко-географічне положення, працересурсний потенціал та «людський

чинник», науковий потенціал і технології, фундаментальні принципи економіки.

Для японської економіки характерна висока здатність до структурних перетворень, чому сприяло поступове об'єднання просторів економічного життя великих компаній, таких як «Mitsubishi», «Mitsui», «Sanwa», «Sumitomo», «Dai-ichi Kangyo», «Fuji», та дрібного й середнього за розмірами виробництв. Такі зміни призвели до зростання конкурентоспроможності Японії на світовому рівні.

Японія – країна з незначними запасами корисних копалин, тому в основі економічного розвитку лежать інновації та імпорто-експортні операції. Згідно економічного паспорту [2] країна й досі дотримується цього напрямку, вона використовує свої попередні досягнення, за необхідності змінює пріоритети в науково-технічному розвитку, вживає заходів щодо зміцнення національної валюти, зменшення імпорту і посилення експорту національних товарів.

Японія була і залишається лідером в експорті автомобілів, розробці робототехніки та кількості АЕС. До провідних промислових галузей країни відноситься автомобілебудування, загальне та енергетичне машинобудування, суднобудування та електроніка. Разом з тим на даний час в країні розвідані промислові запаси вапняку, доломіту, піриту, кварцового піску, однак потреби промисловості та енергетики так само вирішуються за рахунок імпорту.

Залежність від імпорту сировини суттєво впливає на економіку Японії, яскравим прикладом стала ситуація з пандемією коронавірусної інфекції, яка захопила весь світ. В результаті країна відчула нестачу напівпровідників, замороження нафти та інші невизначені фактори, які й досі здійснюють свій вплив. У зв'язку з чим з 2020 р. основним завданням японського уряду стало відновлення економіки шляхом вирішення основних проблемних питань: світове скорочення споживання автомобільної продукції, вимушене призупинення підприємств важкої промисловості, порушення логістичних ланцюжків, скорочення постачання сировини з КНР та інших країн [2].

Через те, що Японія обмежена в природних ресурсах, країна активно веде науково-технічну політику як таку, що є провідною у стимулюванні процесів зростання економіки і підвищення міжнародної конкурентоспроможності.

Японія по праву вважається високотехнологічною країною, вона є одним з «лідерів інновацій». Швидке впровадження результатів НДДКР у виробництво власними силами приватних компаній та високий рівень розвитку прикладних досліджень – дві головні характеристики країни. Просуванню концепції четвертої промислової революції не завадили навіть невисокі темпи економічного зростання, які властиві японській економіці. Пріоритетом науково-технічного розвитку країни, за словами голови управління з науки і техніки Японії М. Хамагуті, залишається реалізація концепції суспільства, яке ґрунтується на технології Інтернету речей, великих даних і штучного інтелекту [3]. Витрати на дослідження та розробки за даними Світового банку у 2020 р. становили 3,26 % ВВП (рис. 1.1), що є досить непоганим показником за весь період з 1996 р.

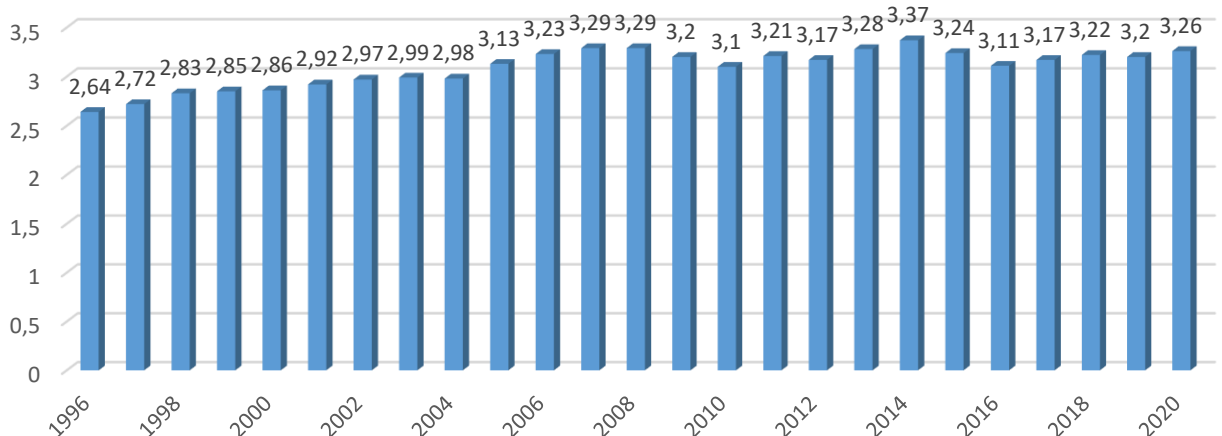


Рис. 1.1. Витрати Японії на дослідження та розробки у 1996-2020 рр.

Примітки. Побудовано за даними Світового банку [3].

Слід зауважити, що держава не є єдиною та провідною учасницею у фінансуванні НДДКР. В цьому першість тривають приватні компанії, на їх

долю припадає лівова частина. Однак, держава є активним учасником у формуванні науково-технічної політики країни [5]. Серед проблем японської інноваційної системи можна виділити низьку частку фундаментальних досліджень (університетам в Японії не надано важливої ролі) та недостатній розвиток венчурного фінансування.

Враховуючи історію розвитку економічного простору Японії, її модель сформувалася як експортоорієнтованою. Якщо на початку свого «економічного дива» Японія використовувала експорт у якості оплати імпорту, то згодом така стратегія в поєднанні з реіндустріалізацією забезпечила країні провідні позиції у світовій економіці з електроніки, інформатики, виробництва новітніх сучасних матеріалів.

Конкурентоспроможність країни, як економічного суб'єкта міжнародного рівня, оцінюється за багатьма показниками (виокремлюють триста сімдесят вісім різноманітних показників). Найголовнішими і найвагомішими серед них є дохід на душу населення, рівень інфляції та зовнішньоторговельний баланс. В умовах глобалізації та цифровізації економіки також виокремлюють засоби комунікації та розвиток інфраструктури.

Конкурентоспроможність Японії на міжнародному ринку обумовлена торговельно-економічною політикою, основними напрямками якої є забезпечення стабільного економічного зростання та соціальної безпеки. Товарообіг та зовнішньоторговельні потоки постійно піддаються структурним змінам. Так в сучасних умовах на міжнародному ринку спостерігається суттєве зменшення питомої ваги сировини і різке збільшення частки готових виробів. Для Японії ця частка в експорті становить близько 90 % [6]. Такого рівня частки готової продукції на міжнародному ринку країна змогла досягти завдяки орієнтації на виробництво високоякісної продукції, впровадженню системи управління якістю, яка орієнтована на запобігання дефектів, та реалізації комплексного управління конкурентоспроможності підприємств.

Успішність японських компаній була вивчена німецькою консалтинговою фірмою Roland Berger. За результатами дослідження стратегій експертами було виявлено декілька характерних ознак успішності бізнесу на міжнародному рівні: компактний бізнес портфель з чітким внутрішнім спрянням; комплекс дій з підвищення лояльності клієнтів; забезпечення прибутковості на фоні скорочення життєвого циклу продуктів; побудова гнучкого і керованого ланцюжка створення вартості; культурне розмаїття як основа інновацій [6].

Японія є активним учасником Азіатсько-Тихоокеанського регіону, що забезпечує її певними перевагами на міжнародному рівні, зокрема, підвищує рівень узгодженості дій із розвитку економіки, посилює укріплення безпеки Японії як нації, розкриває нові шляхи у сфері торгівлі. Однак, є і негативні сторони від такої участі, які гальмують процеси становлення стійких економічних зв'язків: нерозвинутість діалогу між країнами; низький рівень інтеграції економік країн-учасниць з причин відмінностей у розвитку їх моделей; етнічна відмінність; конфлікт інтересів і гостра конкуренція між великими країнами світу.

Серед серйозних проблем, які перешкоджають регулярним переговорам між країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону та Японією, називають територіальні питання, які не було вирішено, зокрема, існує розбіжність між Японією та Китаєм щодо суверенітету островів Дяоюйдаоюдао. Триває суперечка з Південною Кореєю щодо права власності на острови Тато, що також посилює напруженість у відносинах між країнами [7].

Китай є найбільшим конкурентом Японії в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, на кінець 2021 р. його економіка в декілька разів перевищує ВВП Японії. Посилення співпраці з Китаєм і запобігання його регіональній гегемонії стали основними питаннями, на які приділяла Японія в останні роки через важливість та відповідність цих питань її національним інтересам.

Стабільність політики та економічне процвітання Південно-Східної Азії є протиположним Китаю, тоді як Японія все ще залишається найбільшим кредитором регіону, джерелом іноземних інвестицій.

На сучасному етапі свого розвитку Японія знаходиться у затяжній фінансово-економічній кризі, яка ще у 2008-2010 рр. привела її до більш глибокого економічного спадання та значно повільнішого відновлення економіки, ніж в інших країнах. На фоні зростаючої ролі Китаю в міжнародному економічному просторі, роль Японії все ще залишається однією з провідних в глобальних масштабах та входить до країн «Великої сімки». Так за даними міжнародної статистики сукупний обсяг ВВП країн-лідерів станом на кінець 2020 р. становив 38631 млрд дол. США, що у відсотках склало 45,7 % світового ВВП [8]. Зокрема, ВВП Японії склав за цей період 5048 млрд дол. США, що відповідає другій позиції в рейтингу країн «Великої сімки» (рис. 1.2).

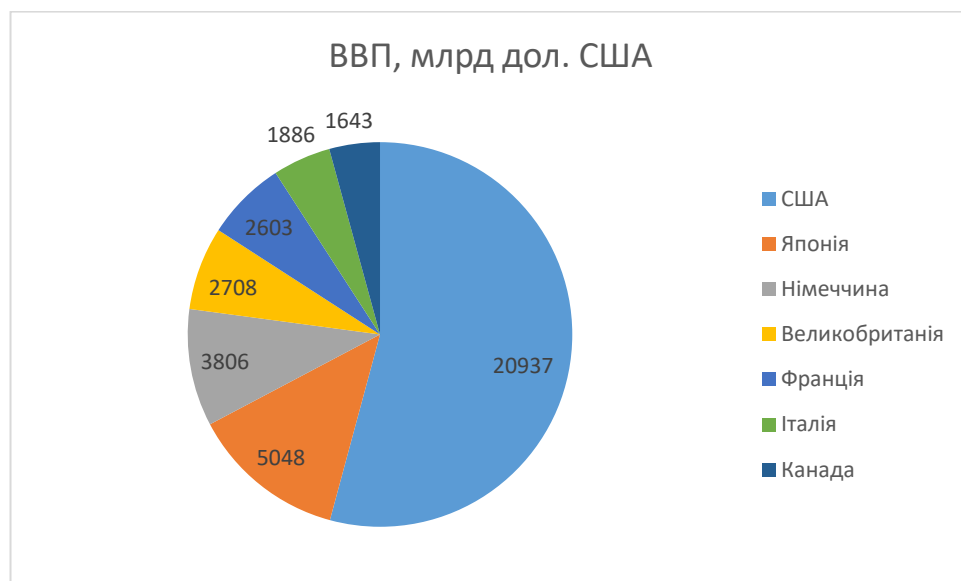


Рис. 1.2. Обсяги ВВП країн-лідерів у 2020 р.

Примітки. Побудовано автором за даними [8].

Згідно прогнозів Світового банку у доповіді «Глобальні економічні перспективи» від 22 червня 2022 р. у світі відбуваються процеси стрімкого підвищення цін на товари, різкого зростання показників інфляції,

спостерігаються проблеми постачання. Все це в умовах політичної обмеженості ускладнює зовнішньоекономічні зв'язки, збільшує невизначеність та геополітичні ризики.

За наведеними даними в світі очікується різке уповільнення після незначного відновлення після глобальної рецесії. Прогнозується, що глобальне зростання сповільниться з 5,7 % у 2021 р. до 2,9 % у 2022 р. і в середньому до 3 % у 2023-2024 рр. (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Темпи зростання світового ВВП у 2016-2021 рр. та
прогноз на 2022-2024 рр., %

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Світ	2,4	3,1	3,0	2,6	-3,3	5,7	2,9	3,0	3,0
Розвинені країни	1,7	2,3	2,2	1,7	-4,6	5,1	2,6	2,2	1,9
США	1,6	2,2	2,9	2,3	-3,4	5,7	2,5	2,4	2,0
Єврозона	1,9	2,4	1,9	1,6	-6,4	5,4	2,5	1,9	1,9
Японія	0,6	1,9	0,8	-0,2	-4,6	1,7	1,7	1,3	0,6
Нові ринки та країни, що розвиваються (EMDE)	3,7	4,3	4,2	3,8	-1,6	6,6	3,4	4,2	4,4
Східна Азія та Тихий океан	6,3	6,6	6,3	5,8	1,2	7,2	4,4	5,2	5,1
Китай	6,7	6,9	6,5	6,0	2,2	8,1	4,3	5,2	5,1
Індонезія	5,0	5,1	5,2	5,0	-2,1	3,7	5,1	5,3	5,3
Таїланд	3,3	3,9	4,1	2,2	-6,2	1,6	2,9	4,3	3,9
Європа та Центральна Азія	1,7	4,0	3,1	2,7	-1,9	6,5	-2,9	1,5	3,3
Російська Федерація	-0,2	1,5	1,6	2,2	-2,7	4,7	-8,9	-2,0	2,2
Туреччина	3,2	7,4	3,5	0,9	1,8	11,0	2,3	3,2	4,0
Польща	3,1	4,8	5,0	4,7	-2,2	5,9	3,9	3,6	3,7
Латинська Америка та Карибський басейн	-1,5	0,8	0,6	0,8	-6,4	6,7	2,5	1,9	2,4
Бразилія	-3,3	1,1	1,2	1,2	-3,9	4,6	1,5	0,8	2,0

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Мексика	2,9	2,1	2,1	-0,2	-8,2	4,8	1,7	1,9	2,0
Аргентина	-1,8	2,9	-2,8	-2,0	-9,9	10,3	4,5	2,5	2,5
Близький схід та Північна Африка	5,1	1,2	1,7	0,9	-3,7	3,4	5,3	3,6	3,2
Південна Азія	7,5	6,2	6,9	4,1	-4,5	7,6	6,8	5,8	6,5
Індія	7,1	6,7	7,3	3,7	-6,6	8,7	7,5	7,1	6,5
Пакистан	4,6	5,4	5,8	3,1	-0,9	5,7	4,3	4,0	4,2
Бангладеш	7,1	7,3	7,9	7,9	3,4	6,9	6,4	6,7	6,9
Країни Африки на південь від Сахари	1,3	2,6	2,7	2,6	-2,0	4,2	3,7	3,8	4,0

Примітка. Складено автором за даними Світового банку [9].

На ці прогнози значний вплив здійснює воєнний конфлікт між Росією та Україною. Вторгнення Росії в Україну суттєво зриває торгову діяльність в найближчій перспективі, поступово знижує попит і в умовах високої інфляції значно обмежує або, навіть, припиняє політичну підтримку. Як видно з табл. 1.1 прогнози зростання на 2022 р. було знижено для більшості економік, у тому числі для розвинутих, діяльність яких послабилась через зростання цін на енергоносії, погіршення фінансових умов та збоїв в ланцюжках поставок.

Так за прогнозами ВВП розвинених країн, до яких відноситься Японія, сповільниться до 2,6% у 2022 р. з 5,1 % у 2021 р. Як наслідок, прогнозується стійке поступове сповільнення ВВП і у 2023-2024 рр. (рис. 1.3).

В умовах сьогоднішньої економіки Японії знаходиться в стані дефляції, що підтверджується даними світового банку [9], в цілому баланс торгівлі Японії на кінець 2021 р. є позитивним. За даними Світового банку ВВП Японії має тенденцію до зростання з мінус 4,6 відсотка у 2020 р. до 1,7% у 2021 р. (рис. 1.4).

Згідно даних Центрального банку Японії, у 2021 р. економіка країни демонструвала зростаючу тенденцію, що було обумовлено відновленням росту промислового виробництва та експорту.

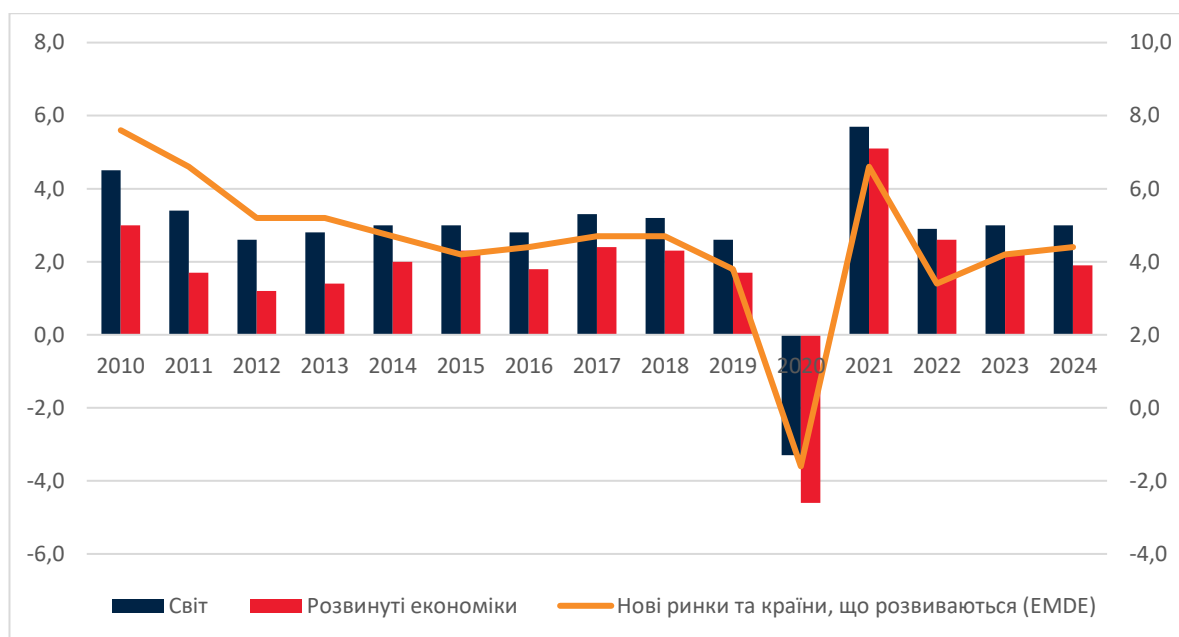


Рис. 1.3. Динаміка та прогноз ВВП розвинутих країн [9]

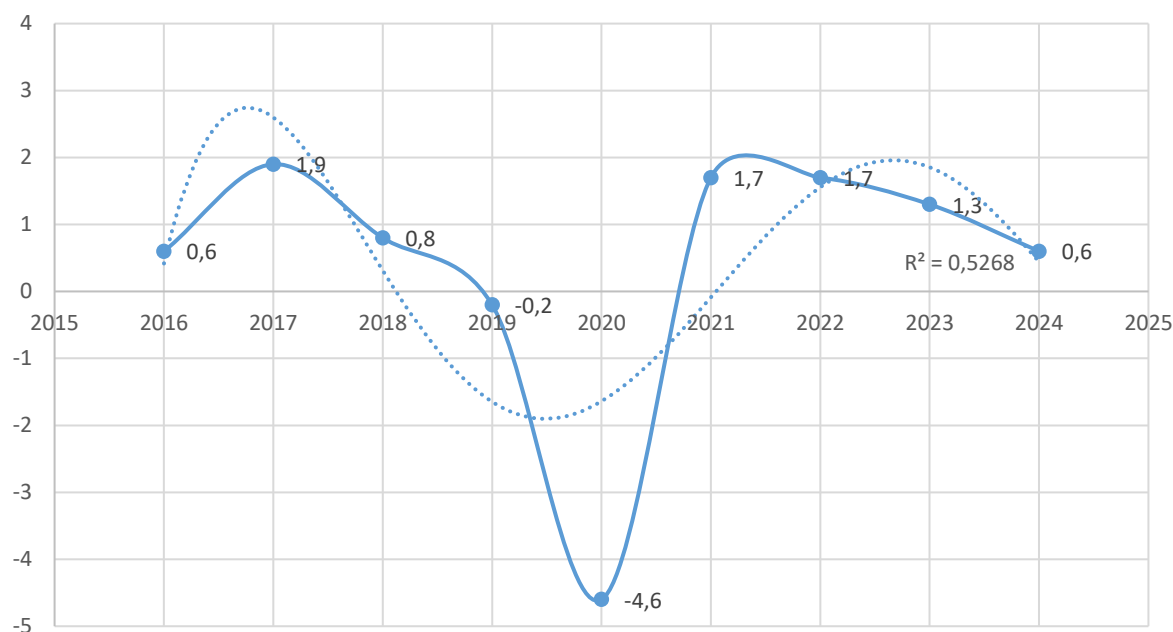


Рис. 1.4. Темпи росту ВВП Японії в період 2016-2020 рр.
та прогноз на 2021-2024 рр., %

Примітка. Побудовано автором за даними Світового банку [9].

В свою чергу, спадання відбувалося в харчовій промисловості, туризмі, сфері обслуговуванні, що мало місце через вплив COVID-19. Однак, успішна програма вакцинації, високий зовнішній попит та ослаблення перебоїв у ланцюжках постачання підтримали відновлення економіки. Незважаючи на

високі ціни на енергоносії, загальна інфляція станом на кінець 2021 р. залишилася низькою через тривалі дефляційні сили та заходи урядової політики, а зовнішній попит на інформаційні технології та виробництво почав своє відновлення.

Відновлювані зміни не стали тривалими і з початку 2022 р. валюта Японії поступово почала своє знецінення. Основною причиною знецінення японської валюти стала розбіжність між надм'якою грошово-кредитною політикою Банку Японії та очікуваннями подальшого посилення політики ФРС США з метою зупинити зростання інфляції, яка досягла максимуму за чотири десятиліття. Восанне Японія проводила валютні інтервенції, продаючи долари для підтримки курсу своєї валюти під час азіатської фінансової кризи 1998 р. Тоді валюти та фондові індекси багатьох країн Південно-Східної та Східної Азії обвалилися, інфляція зросла, а багато компаній збанкрутували. Курс японської валюти у вересні 1998 р. сягав 146 ієн за долар. Раніше регулятор Японії втручався на рівні близько 130 ієн за долар.

Облікова ставка у Японії залишається негативною з 2016 р. Місцевий Центральний банк проводить гранично м'яку грошово-кредитну політику, підтримуючи ставку кредиту практично на мінусовому рівні стимулювання японської економіки.

Встановлений Банком Японії цільовий рівень інфляції також становить 2 %. У липні 2022 р. рівень інфляції в Японії досягнув максимуму за сім з половиною рр. і становив 2,4 %. На засіданні у липні поточного р. Банк Японії вкотре зберіг облікову ставку на негативному рівні мінус 0,1 %. На фоні інфляційних процесів прогнози Світового банку щодо збереження зростаючої тенденції ВВП у 2022 р. можуть бути невиправданими, а прогнозовані показники у 2023-2024 рр. зменшені.

Сучасну економічну кризу в Японії за масштабами негативних економічних наслідків можна порівняти з кризами, які пережила країна у 20-ті роки та після Другої світової війни. На той час покращення ситуації

відбулося за рахунок зниження курсу єни та збільшення експорту. Існує думка, що аналогічні заходи зможуть забезпечити подолання економічної кризи сьогодні, однак, крім цього, існує потреба змінити економічну політику японського уряду. Подальша лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, відкритість економіки, прозорість діяльності банків, зменшення імпорту і посилення експорту – це складові, що зможуть повернути Японії частково втрачені нею позиції у світовій економіці.

1.2. Розвиток економічних відносин між Україною та Японією

З набуттям Україною у 1991 р. незалежності було активізовано процес формування зовнішньоекономічних відносин, зокрема з Японією, як країною високих технологій та широких можливостей. Для нашої країни встановлення дипломатичних відносин з географічно далекою Японією відбулося з 28 січня 1992 р. і з того часу розвиток взаємовідносин між Україною та Японією став основою стабільності нашої держави на міжнародному рівні. Цьому сприяли єдність у поглядах на більшість міжнародних питань та відсутність політичних розбіжностей.

За підсумками 2020 р. Японія визначила основні напрямки зовнішньої діяльності:

перший вектор – подальше укріплення взаємозв'язків з США;

другий вектор – реагуванням на дії Північної Кореї;

третьий вектор – просування дипломатичних зв'язків з Китаєм, Південною Кореєю та Росією;

четвертий вектор – реагування на мінливу ситуацію на Близькому Сході;

п'ятий вектор – зайняття провідного місця в світовій економічній дипломатії та встановлення нових правил;

шостий вектор – збільшення частки внеску у вирішення глобальних питань.

Японія продовжує бути одночасно провідним міжнародним кредитором та перспективним закордонним інвестором. Активна міжнародна позиція

Японії дозволяє іншим країнам формувати з нею багатовекторні відносини, зокрема економічні. Важливо підкреслити ключову роль Японії в регіональних і глобальних торгово-економічних відносинах: найбільше міжнародне двостороннє торгово-економічне партнерство з Європейським Союзом; зона вільної торгівлі з Великою Британією; всесвітнє та прогресивне Транстихоокеанське партнерство з Американським континентом і спеціальна угода із США; активна участь в розвитку вільної торгівлі в Індійсько-Тихоокеанському регіоні.

Для України це важливий та надійний партнер в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні з високою бізнес культурою. Експортна стратегія нашої країни визначає Японію як одного з «недоторгованих» партнерів, таких як США, Німеччина, Велика Британія та Франція [10]. Інтереси України частково збігаються з основними напрямками зовнішньої економічної дипломатії Японії. Основними напрямками в сфері міжнародної діяльності нашої країни стали торгівля та економіка, наука і освіта, гуманітарна сфера. Двостороння співпраця безпосередньо спрямована на зміцнення інституту української демократії, є підґрунтям для проведення адміністративних та економічних реформ, як наслідок розвиває обидві культури, освіту, медицину та інфраструктуру України [11].

До 2014 р. економічні відносини між Україною та Японією розвивалися поступово. Так з 1995 р. в японському Парламенті функціонує Асоціація дружби «Японія – Україна», а у Верховній Раді України існує група з міжпарламентських зав'язків з Японією. Особливу динаміку взаємовідносини отримали у 2015 р., коли вперше в історії українсько-японських відносин Прем'єр-міністр Японії С. Абе відвідав Україну з офіційним візитом. Трохи згодом, 5-7 квітня 2016 р. в Японії відбулася офіційна зустріч Президента України П. Порошенко та Прем'єр-міністра Японії С. Абе [11].

Згодом відбулася ще низка зустрічей перших осіб країн, які посилили дипломатичні відносини між Україною та Японією позитивно вплинули на двосторонній розвиток економічних відносин. Український ринок все більше

цікавив японський бізнес. У 2015 р. Україна та Японія підписали Угоду про сприяння та взаємний захист інвестицій, яка дозволила нашій державі збільшити обсяги залучених додаткових інвестицій, в подальшому підвищити економічний потенціал та розширити можливість використання вигоди диверсифікації економічної співпраці двох країн. Угода поповнила список ключових документів, на основі яких формуються економічні відносини між країнами.

У 2015-2021 роки зовнішньоекономічне співробітництво між Україною і Японією характеризується стійкою позитивною динамікою (табл. 1.2), (рис. 1.5).

Таблиця 1.2

Економічне співробітництво між Україною та Японією
у 2014-2021 рр., млн дол. США

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Товарообіг	839,2	630,3	764,0	941,5	969,3	1235,30	1270,25	1589,66
Експорт	220,5	243,0	192,0	218,0	231,9	259,87	190,60	359,89
Імпорт	618,7	387,3	572,0	723,5	737,4	975,43	1079,65	1229,77
Баланс	-398,2	-144,3	-380,0	-505,5	-505,5	-715,56	-889,05	-879,61

Примітка. Сформовано за даними в [16].

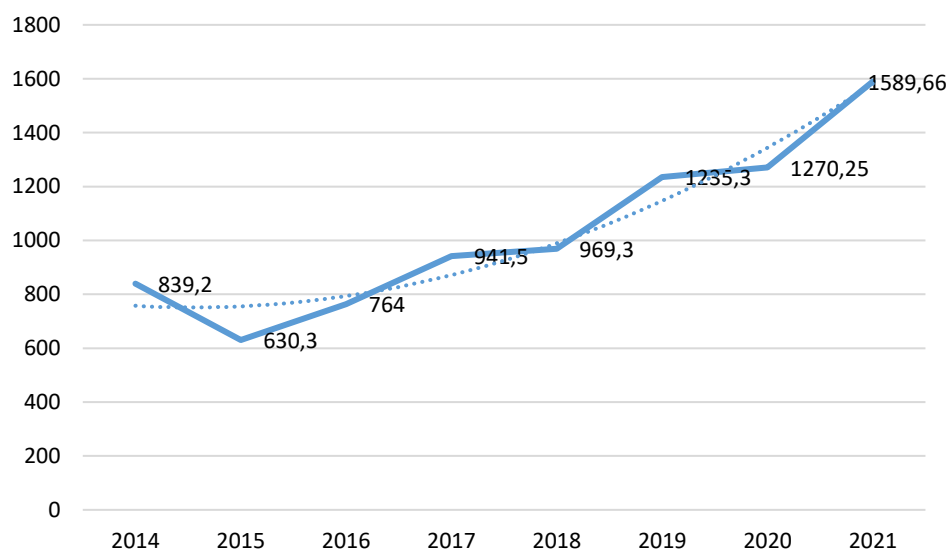


Рис. 1.5. Динаміка товарообігу між Україною та Японією у 2014-2021 рр.,
млн дол. США

Важливість міжнародної торгівлі, відкритості та інтеграції у світову економіку для японської економіки підтверджується тим фактом, що частка зовнішньої торгівлі у валовому внутрішньому продукті товарів і послуг зросла до 36,7 % у 2018 р. Торгівля японськими товарами (експорт та імпорт) залишалася незмінною протягом 2017 р. Питома частка неелектричних машин та хімічної продукції в загальній структурі японського експорту зросла. Вага автомобільної техніки, телекомунікаційного та офісного обладнання, заліза та сталі мала менші показники в порівнянні з минулим періодом.

Загальна структура імпорту змінилася за рахунок зростання частки таких товарів, як паливо та інші мінеральні продукти (до 23,3 % та 6,5 % відповідно), а частка промислової та сільськогосподарської продукції зменшилась до 57,4 % та 11,1 % відповідно у 2018 р.

На кінець 2021 р. обсяги товарообігу між Україною та Японією становили 1 589,66 млн. дол. США, що на 319,41 млн. дол. США більше від попереднього р. та на 959,36 млн. дол. США. Такого рівня товарообіг отримав за рахунок значного зростання експорту українських товарів, він склав 359,89 млн. дол. США, тоді як імпорт японських товарів і послуг – 1229,77 млн. дол. США. За весь період існування японсько-українських економічних відносин цей показник є найвищим.

На міжнародному ринку Україна є експортером переважно продукції металургії та сільського господарства, однак, експорт представлений в основному проміжними товарами. У співпраці з Японією станом на 2019 рік найбільшу частку в українському експорті зайняв мед (приріст від попереднього р. становив 51 % або 700 тис. дол. США). Тоді як товарами, що експортувалися до Японії у 2021 р., стали руди та залізні концентрати, вироби з тютюну, алюміній, деревина, вироби з деревини та алюмінію, тобто український експорт це товари з низькою доданою вартістю (рис. 1.6).

До сьогодні серед перспективних напрямків в економічному співробітництві Україна-Японія виділяли сільське господарство та ІТ-технології. Слід зауважити, що вказані напрямки вбачають обидва партнери,

тому суб'єкти економічних відносин спрямовують всі свої зусилля на розвиток вказаних сфер.

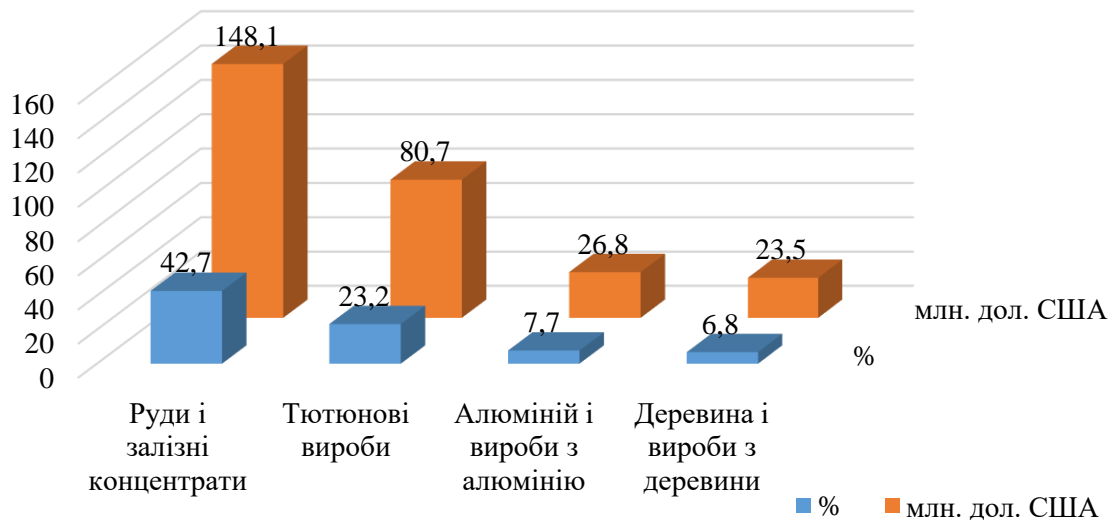


Рис. 1.6. Основні статті експорту українських товарів в Японію у 2021 р.

Примітка. Побудовано автором за даними [11].

Для збільшення потенціалу аграрного сектору України з боку японських партнерів було зроблено декілька важливих кроків. У 2017 р. українська сторона отримала дозвіл для імпорту до Японії продукції молочної галузі. У зв'язку з чим продукти харчування з'явилися в статті експортних товарів лише у 2017 р. Наступним кроком було узгодження у 2019 р. сертифікатів здоров'я, що вимагалися для експорту українського м'яса курятини та яєць до Японії. Така подія стала можливою за результатами багаторічної роботи з входу на японський ринок української міжнародної компанії МХП, яка спеціалізується у сфері харчових та агротехнологій. Слід вказати, що даний концерн посідає восьме місце серед ста найбільших приватних компаній України.

Подальше збільшення потенціалу аграрного сектору відбувалося за рахунок грантової підтримки від міжнародних донорів, таких як EBRD (The European Bank for Reconstruction and Development), UN FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) та проєкту UHBDP (Український

проект бізнес-розвитку плодовоовочівництва). Так, у 2019 р. українські компанії вперше змогли взяти участь у аграрних виставках Японії.

Результати співпраці сприяли поширенню номенклатури українського експорту, а також урівноваженню балансу у двосторонніх економічних зв'язках. Так, на початку 2022 р. спостерігався деякий перерозподіл між статтями експорту, зокрема, пріоритетними позиціями стали тютюнові вироби (47 %), залізородна сировина (30 %), продукти харчування (12,6 %).

У 2021 р. до України імпортували автомобілі, продукцію електромашинобудування та загального призначення, оптичні та фотографічні прилади, каучук і гуму. Найбільша частка припадала на автомобілі – 65 %, що обумовлено провідною позицією Японії в автомобілебудуванні (рис. 1.7). Слід відмітити, що більша частина українських товарів потрапляла не безпосередньо в Японію, а експортувалася японськими корпораціями в країни Південно-Східної Азії, Європейського Союзу, Африки та Китаю [11].

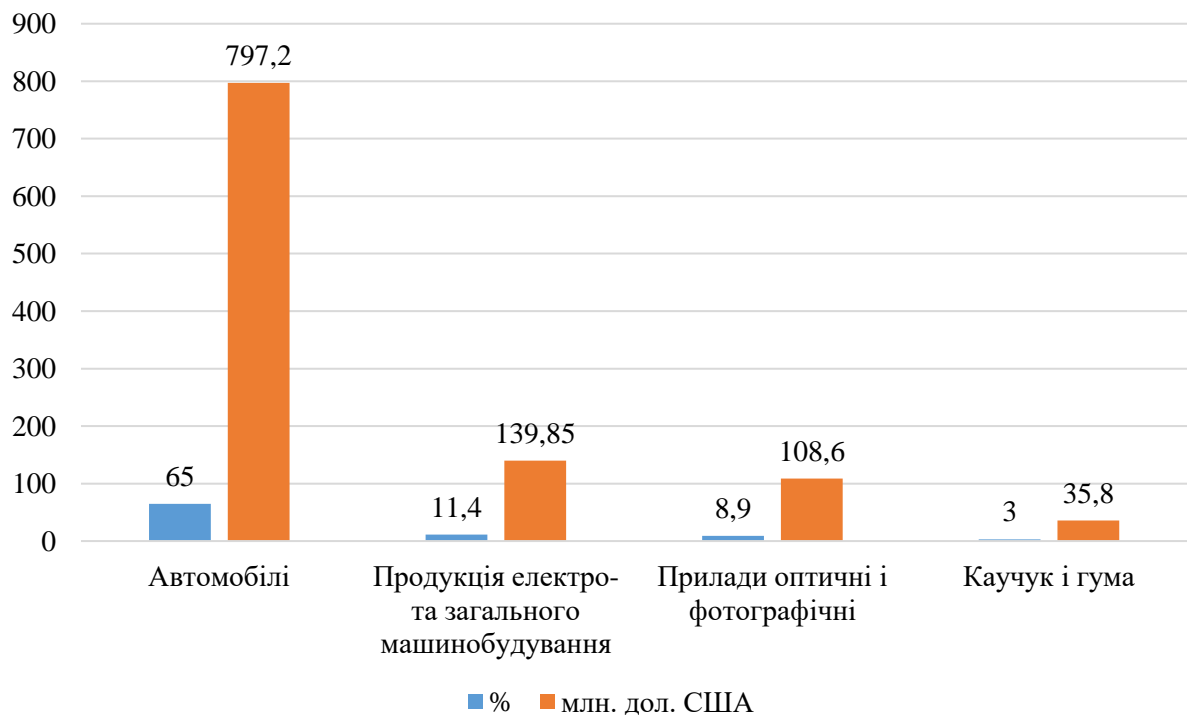


Рис. 1.7. Основні статті імпорту товарів в Україну у 2021 р.

Примітка. Побудовано автором за даними [11].

Аналогічна динаміка спостерігалася із експорту послуг, обсяги якого зросли на кінець 2021 р. на 38,7 % від попереднього року. На відміну від експорту українських послуг, імпорт японських послуг через обмеження у зв'язку з впровадженням заходів щодо зменшення поширення пандемії коронавірусу, мав тенденцію до зменшення і у 2021 р. знизився на 62,8 %.

Як один з світових інвесторів, у 2021 р. Японія інвестувала в економіку нашої країни 234,8 млн. дол. США. Додатково японські корпорації через філії в Європі залучили понад 550 млн. дол. США. Основними напрямками прямих іноземних інвестицій у розмірі 223 млн. дол. США стали сфери оптової та роздрібної торгівлі й ремонту транспортних засобів [11].

Представники японської промисловості обрали для себе діяльність у сфері виробництва електричного та електронного обладнання для транспортних засобів (компанія «Yazaki» у Закарпатській області, компанія «Fujikura» у Львівській області) та тютюнових виробів (компанія «Japan Tobacco Inc.» у Кременчуці), в аграрному секторі України (корпорація «Sumitomo», SDG Corp).

Особливістю українсько-японських відносин є багатофакторність японського партнерства. Японія завжди прагнула до багатостороннього партнерства у форматі «Україна – Японія – ЄС», тому для України ця країна стала свого роду провідником до Європейських країн. Така форма розширює економічні можливості нашої держави та є підґрунтям до успішної європейської інтеграції.

Складністю виходу української продукції на японський ринок є й високі вимоги до її якості. Слід вказати, що японські вимоги до товарів характеризуються як специфічні та достатньо жорсткі, що для більшої частки вітчизняної продукції є болючим питанням. Однак, у вирішенні цієї проблеми, на думку японських експертів, Україні опосередковано допомагає Зона вільної торгівлі між нашою країною та Європейським Союзом. Прогнозується, що вплив Зони вільної торгівлі на економічні українсько-японські відносини буде позитивним через зростання довіри до українського бізнесу [10]. Суттєвою

перевагою української продукції для японського покупця є співвідношення «ціна-якість». Вітчизняні товари займають в цьому аспекті середній ціновий діапазон.

У 2019 р. президент України В.А. Зеленський під час свого візиту до Японії зустрівся з засновником компанії Rakuten. Ця подія сприяла поширенню політичної підтримки ІТ-сфери та реалізації проєкту «Держава у смартфоні», який на даний час активно впроваджує українська влада. Слід відмітити, в Rakuten існує думка, що українська перевага у сфері ІТ полягає в насиченості ринку професійними кадрами та активним використанням Viber власниками смартфонів (станом на 2019 рік майже 96 %).

Ще одним механізмом співпраці між Україною та Японією є Схема зелених інвестицій (GIS), яка працює в рамках Кіотського протоколу. Після підписання Угоди про асоціацію між ЄС та Україною та ратифікації Паризької кліматичної угоди у 2016 р. Україна зобов'язалася привести свою енергосистему до стандартів ЄС, як це відображено в Енергетичній стратегії України до 2035 р. «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». Зміни в законодавстві щодо «зеленого тарифу» та ринок електроенергії підвищили довіру інвесторів до системи державної підтримки «зелена енергетика» в Україні. Нині Японія, яка має високий рівень розвитку технологій та індустріалізації, є однією з найуспішніших країн світу у вирішенні екологічних проблем. Вирішення проблем відбувається на всьому ланцюжку, починаючи з класифікації відходів, закінчуючи пошуком альтернативних енергетичних джерел та боротьбою зі змінами в кліматі.

Таким чином, японські інвестиції до України можна поділити на групи (рис. 1.8).

Переломним моментом у розвитку економічних відносин двох країн відбувся на початку 2022 р. Проблемою стало неможливість ведення безпечного та стабільного бізнесу на території нашої держави через збройну агресію Росії проти України. Основною перешкодою стало порушення логістики зовнішньоекономічних зв'язків через припинення діяльності

морських портів України. Тотальна війна Росії проти України призвела до глибокої кризи з далекосяжними наслідками для фінансового сектору нашої держави. Ситуація погіршується ослабленою коронакризою економіки країни, яка тільки почала одужувати, а також тим, що багато установ припинили діяльність через складність операційних викликів та відбулося посилення ризиків платоспроможності та ліквідності.

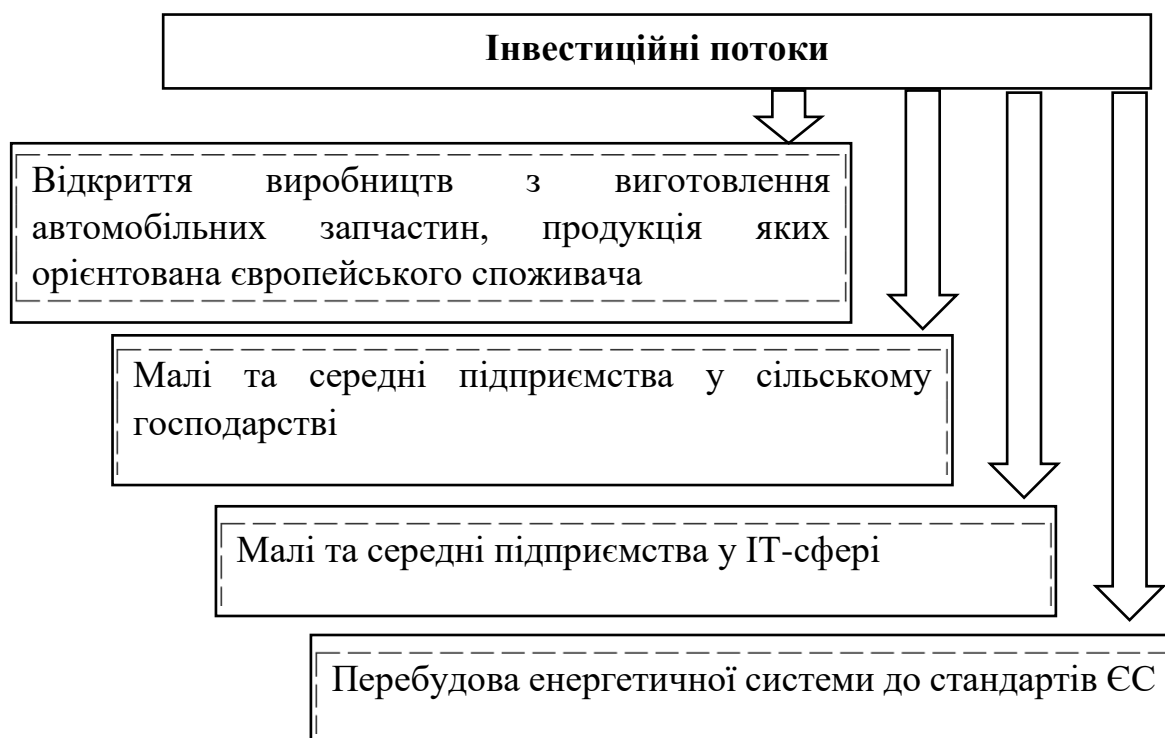


Рис. 1.8. Умовний поділ на групи японських інвестицій

Примітка. Побудовано автором.

Двостороння торгівля України з Японією згідно митних статистичних даних Міністерства фінансів Японії станом на середину 2022 р. скоротилася і за п'ять місяців поточного р. становила 450,77 млн дол. США, що на 8 % менше в порівнянні з аналогічним періодом 2021 р. (табл. 1.3).

Згідно з японською статистикою експорт українських товарів збільшився у цей період на 13 % і становив 287,02 млн дол. США. Структура експортованих Україною товарів складалася з тютюнових виробів (47 %), залізорудної сировини (30 %), продуктів харчування (12,6 %). Натомість

імпорт японських товарів (переважна більшість автомобілів – 93 % у структурі товарів) мав спадаючу тенденцію, він скоротився на 30,4 % до суми 163,75 млн дол. США.

Таблиця 1.3

Дані митної служби Японії щодо економічного товарообігу між Україною та Японією за період з січня по травень 2022 р., млн єн

Місяць	Імпорт і Японії в Україну	Експорт з України в Японію
січень	3416,5	12619,4
лютий	7827,3	10110,7
березень	9141,9	6263,0
квітень	643,7	3039,1
травень	257,8	5281,1
Сума за 5 міс. 2022 р.	21287,2 \$ 163,75	37313,3 \$ 287,02

За прогнозами аналітичних центрів очікується, що ВВП України внаслідок війни впаде більш ніж на 30%, а інфляція буде в рази вищою за цільовий рівень. В таких умовах консерватизм японського бізнесу, його обережність та неохочість до ризику заважає подальшому розвитку економічних відносин. До того ж додатковою перешкодою є велика залежність японського бізнесу від оцінок України такими міжнародними фінансовими установами, як OECD, Світовий банк, а також EBRD, співзасновником якого є Японія [10].

В свою чергу зараз японська економіка переживає не найкращі часи. За даними Банку Японії станом на початок 4 кварталу 2022 р. зафіксовано найшвидші темпи зростання інфляції в країні починаючи з 2014 р. Підвищення основного національного індексу споживчих цін, який виключає нестабільні ціни на свіжі продукти харчування, однак включає витрати на паливо, відповідало середньому ринковому прогнозу після зростання на 2,8 % в серпні 2022 р.

Нестабільний курс ієни спричинив зростання вартості імпорту енергоносіїв та продовольства. За даними японського міністерства, ціни на

продукти харчування зросли на 4,6 %, що є найвищим показником з 1981 р. Ціни на енергоносії зросли на 16,9 %.

Інфляція в Японії продовжує відставати від зростання цін в інших країнах. Наприклад, у вересні 2022 р. річна інфляція в США становила 8,2 %. Згідно з розрахунками Банку Японії, річна інфляція в березні 2023 р. становитиме 2,3 %, а в березні 2024 р. – 1,4 %.

Така негативна динаміка економіки Японії, як однієї з країн-лідерів, безпосередньо вплине на її партнерів та країн, для яких вона є інвестором та донором, ослаблює її та обмежує сферу інтересів. Намагання японського уряду стабілізувати ситуацію з національною валютою поки що не показало позитивних результатів. Навпаки, низький обмінний курс єни не підвищує конкурентоспроможність японської продукції на світовому ринку через те, що японське виробництво вже переведене закордон, тому низький курс національної валюти для економіки Японії є несприятливим.

Отже, за роки незалежності нашої держави Україні та Японії вдалося розвинути глобальні партнерські відносини, які зараз знаходяться на найвищому рівні розвитку з часу встановлення дипломатичних відносин між двома країнами. При цьому співпраця між нашою країною та Японією не обмежується двостороннім розвитком, вона відбувається на регіональному та глобальному рівнях. Японія була першою країною азіатського простору, яка на запрошення взяла участь у Конференції з безпеки та співробітництва в Європі (Організація з безпеки та співробітництва в Європі). Крім того, Японія спостерігач Ради Європи, Україна разом з нею активно працює в системі ООН, дотримуючись спільного курсу – вирішення найсуттєвіших проблем людства.

Економічна цінність України для Японії полягає в її сільськогосподарському потенціалі, оскільки Японія є одним із найбільших у світі імпортерів сільськогосподарської та харчової продукції. Японський бізнес також цікавить географічна близькість України до країн Європейського Союзу, високо кваліфікаційні кадри та відносно низька їх вартість, широкі перспективи в реалізації спільних проєктів, зокрема, в ядерній енергетиці та

розробці корисних копалин (літію). Цінність Японії для України полягає в її промисловому потенціалі, відомій корпоративній культурі та філософії бізнесу, які свого часу стали основою економічного піднесення Китаю та країн Асоціації держав Південно-Східної Азії. Однак, останні події в Україні та Японії суттєво послаблюють економіки країн, створюють перешкоди у налагодженні тісних економічних відносин.

1.3. Правове регулювання українсько-японських економічних відносин

Питанням правового регулювання економічних відносин між Україною та Японією цікавиться досить велике коло науковців та практиків з міжнародного права та зовнішньоекономічних відносин. М. Белєсков, В. Будкіна, А. Гетьманчук, Г. Голубова, А. Гриценко, Ю. Костенко, Д. Кітаде, М. Кулінич, О. Іпатюк, І. Мандрик, А. Мошко, Т. Лахманюк, О. Резнікова, С. Солодкий, В. Удовік, О. Ханова та інші в своїх працях розглядають основні аспекти двосторонньої співпраці, їх переваги, існуючі недоліки та перспективи розвитку. Однак, більшість робіт мають застарілі дані, що для формування сучасного підходу у взаємовідносинах між країнами може бути неактуальним. Звичайно, треба враховувати досвід останніх десятиліть, але слід і вбачати сучасні зміни в міжнародному суспільстві.

Відповідно до Стратегії національної безпеки України (травень 2015 р.) Україна позиціонує себе на міжнародному рівні як державу з розвинутими партнерськими відносинами. Враховуючи події 2014 р. та поточного року, наша держава особливу увагу приділяє питанням відновлення територіальної цілісності, усуненню та мінімізації загроз державному суверенітету. Найвищою метою є забезпечення мирного майбутнього України, збереження її суверенітету та незалежності, підвищення економіко-соціального та гуманітарного рівнів життя громадян країни. Провідною задачею при цьому є інтеграція нашої держави до Європейського Союзу та створення умов для вступу до Північноатлантичного альянсу [12].

Вирішення поставлених в Стратегії завдань може бути реалізовано через розвиток України в суспільно-політичній та соціально-економічній площинах, через реалізацію планів щодо зовнішньополітичної позиції України в мінливих умовах міжнародного простору.

Діяльність держави в світовому економічному просторі неодмінно пов'язана з дотриманням норм міжнародного права. Відносини України та Японії базуються на багатьох документах, основним серед яких є Декларація про глобальне партнерство, яка була підписана у 2011 р. і головні завдання якої були повністю виконані. Декларація й досі залишається основоположною в економічних відносинах між Україною та Японією. Слід зауважити, що підписання цього документу не забезпечило дійсно партнерських відносин між країнами, які почали становитися лише після 2014 р. після офіційного візиту у 2015 р. прем'єр-міністра Японії до України. Співпраця між державами більше реалізовувалося засадах співпраці союзників, однак, підписання декларації надало можливість нашій державі вийти на новий етап розвитку економічних відносин з Японією.

Після 24 серпня 1991 р., коли український парламент ухвалив «Акт проголошення незалежності України», наша держава почала поступове формування правової бази між Японією та Україною. За тридцять років з моменту встановлення українсько-японських дипломатичних відносин між країнами економічні відносини не мали стабільно-поступового розвитку. На відміну від інших країн-партнерів, становлення відносин з Японією відбувалося повільно, синусоподібно та тернисто. Японія виявилася дуже обережним та витриманим партнером, який не робить поспішних кроків.

Визнання Японією факту незалежності України відбулося 28 грудня 1991 р., після чого практично через місяць 26 січня 1992 р. були встановлені дипломатичні відносини між двома країнами. З того часу відбувалися зустрічі та візити різних форматів та в основному парламентського рівня. Інтенсивність подій характеризувалася достатньою динамікою, щоб сприяти забезпеченню достатньо ефективної співпраці між країнами.

Однак, розвиток українсько-японських відносин не мав необхідного прискорення. Це підтверджує той факт, що після встановлення українсько-японських дипломатичних відносин, на відміну від інших держав, посольство України в Японії отримало реєстрацію лише у вересні 1994 р. і офіційно відкрилося 23 березня 1995 р. Тоді як посольство Японії було відкрито раніше, 20 січня 1993 р. На той час Україна не виявляла підвищеної зацікавленості до зовнішньоекономічних відносин з Японією, її увага була спрямована більш на її сусідів, зокрема, Китай.

Слід відмітити, що за цей час були розроблені та впроваджені механізми двосторонньої співпраці та координації, спільними зусиллями на рівні заступників міністрів закордонних справ між Україною та Японією був започаткований інститут політичних консультацій, який вивів відносини в нову площину. З тих пір політичні контакти стали більш інтенсивними та продуктивними і вже відбувалися на рівні керівників Міністерств зовнішніх справ.

Спільність поглядів і позицій у вирішенні багатьох актуальних міжнародних питань та відсутність проблем у сфері політичного співробітництва між Україною та Японією сприяють зміцненню потенціалу обох країн і створюють базу для ефективного розвитку всіх напрямів у відносинах. Так, основними сферами співробітництва стали науково-технічна, сільськогосподарська, торговельно-економічна, освітянська та культурна.

Станом на кінець 2020 р. між країнами укладено 55 двосторонніх документів, які і становлять чинну двосторонню правову базу між країнами. Також Японією була визнана договірно-правова база, котра дісталася Україні в спадок від колишнього СРСР. На початку незалежного державотворення двосторонні домовленості та договірно-правові документи стали базою для формування нових зовнішніх зв'язків.

Особливого значення для подальшого розвитку відносин між країнами мали візити Президентів України до Японії. В напрямку налагодження більш тісних зовнішньоекономічних зв'язків з Японією перший крок зробив

Президент України Л.Д. Кучма, коли у березні 1995 р. відвідав Японію з офіційним візитом. Результатом зустрічі стало підписання заяви між Україною та Японією.

Нажаль, наступний візит Президента України відбувся лише через 10 років у липні 2005 р. Візиту передували декілька зустрічей високопосадових осіб обох країн, які проклали шлях до більш серйозних дій. За результатами зустрічі Президент України В.А. Ющенко та Прем'єр-міністр Японії підписали Спільну заяву про нове партнерство у 21-му столітті. Після чого українсько-японські відносини перейшли на новий рівень партнерства.

Після підписання заяви у липні 2005 р. значно зросла ділова активність з обох сторін. У період з 2005 р. по 2010 р., коли у січні відбулася наступна зустріч Президента України В.Ф. Януковича, відбулися візити посадових осіб України різних сфер діяльності: освіти та науки, культури і туризму, транспорту і зв'язку, охорони здоров'я, економіки. За цей період було підписано більше двадцяти міждержавних і міжурядових документів, які й досі мають чинність.

Серед підписаних документів, основними, що визначають порядок здійснення політичної взаємодії між двома державами, стали Домовленість між Урядом України і Урядом Японії про встановлення дипломатичних відносин (26.01.1992 р.), Угода між Україною та Японією з питань правонаступництва обох держав стосовно договорів та угод, укладених Японією з колишнім СРСР (у формі обміну листами) (23.03.1995 р.), Угода про співробітництво і партнерство між Експортно-імпортним банком України і Експортно-імпортним банком Японії (14.04.1997 р.), Спільне україно-японське комюніке (01.09.2003 р.), Угода між Урядом України та Урядом Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу (10.06.2004 р.), Спільна заява України і Японії про нове партнерство у 21-му столітті (21.07.2005 р.), Угода (у формі обміну нотами) між Міністерством економіки України і Міністерством закордонних справ Японії про реалізацію проекту технічного співробітництва «Українсько-японський центр» (15.07.2005 р.),

Протокол щодо доступу до ринків товарів і послуг між Україною і Японією (21.07.2005 р.), Меморандум між Урядом України та Урядом Японії про співпрацю з впровадження Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї (14.07.2008 р.), Меморандум про взаєморозуміння між Державним експортно-імпортним банком України та Агенцією зі страхування експорту та інвестицій Японії щодо страхування японського експорту в Україні (25.03.2009 р.), Спільна заява щодо українсько-японського глобального партнерства (19.01.2011 р.), Угода про сприяння та взаємний захист інвестицій між Україною і Японією (05.02.2015 р.), Заява про співробітництво між Державною службою фінансового моніторингу України та Японським центром фінансової розвідки Національної комісії з питань громадської безпеки Японії щодо обміну фінансовою інформацією стосовно протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму (12.06.2019 р.).

Перелік чинних договірно-правових документів щодо співробітництва між Японією та Україною з 1992 р. по 2020 р. представлено в Додатку А.

Значний прорив у двосторонніх відносинах відбувся після візиту у 2011 р. Президенту України В.Ф. Януковича. Наслідки цього візиту не були помітними одразу, а лише згодом надали плоди співпраці. Так, японський уряд почав оцінювати Україну як країну з великими потенційними можливостями. У квітні 2014 р. Японія надала нашій країні грант у розмірі 500 тис. євро. Фінанси були виділені для Спеціальної моніторингової комісії. Крім того, в цей рік пройшов «Саміт Японія-Україна», в рамках якого було обговорено питання інвестування Японією в українську економіку. Слід відмітити високу підтримку Японії в питаннях територіальної цілісності нашої країни, яку вона висловила ще у липні 2017 р. на зустрічі країн «Великої сімки» [13], [14].

Продовженням розвитку відносин стало підписання у 2015 р. Угоди про залучення японських інвестицій до економіки України [15], а також домовленості щодо японської підтримки в ліквідації наслідків на атомних електростанціях України [16]. За даними Національного бюро статистики

обсяг прямих японських інвестицій на кінець 2019 р. становив 139 мл. дол. США [17].

Напротязі 2016 року українсько-японські зв'язки укріпилися за рахунок двох подій: візиту до Японії Президента України П. Порошенка та проведення «Саміту Японія-Україна». За результатами заходів країни вкотре підтвердили свої наміри до подальшого зміцнення відносин, поширення японської допомоги у проведенні внутрішніх реформ та поглиблення співпраці в сфері безпеки [18].

Наступні два роки не відзначилися особливою активністю обох сторін, однак в переддень двадцятип'ятиріччя дипломатичних українсько-японських відносин 2017 р. був оголошений як «Роком Японії в Україні». В рамках його проведення для української наукової спільноти було організовано виступи японських експертів зовнішньої політики та безпеки країни. Пожвавлення відносин та продовженням вже початого відмічається в другій половині 2019 р., коли знову відбувся офіційний візит Президента України В. Зеленського до Японії. За результатами двосторонніх зустрічей продовжилася робота з поширення співпраці в таких напрямках як інформаційні технології та оборонна сфера.

Мюнхенська конференція з безпеки (15.02.2020 р.) визначила нову сферу співпраці – кібербезпека, високі технології та оцифрування [19]. В рамках вказаних аспектів в подальшому відбувся обмін досвідом між країнами, проведені спільні навчання та організована співпраця.

Японія не лише країна-інвестор, вона є найбільшим світовим донором в питаннях підтримки розвитку країн. Більше 60-ти років зовнішня політика країни включає офіційну допомогу розвитку. За цей час допомогу від Японського агентства міжнародного співробітництва отримали 169 країн [15]. В числі таких країн є і Україна. В рамках офіційної допомоги розвитку в Україні реалізовано масштабний проєкт будівництва терміналу «D» в міжнародному аеропорті «Бориспіль», на який було виділено пільговий кредит у розмірі 900 млн дол. США. За результатами оцінки результатів проєкт

отримав рівень ДЖАЙКИ [20]. За період з 1992 р. по 2020 р. допомога Японії для України становила суму понад 3,2 млрд. дол. США, з них 1,86 млрд. дол. США надійшло протягом 2014-2019 рр.

Активну участь Японія брала у проєктах ООН, зокрема Україні з 2014 р. вона допомагала з відновленням східних регіонів України. Серед основних напрямів допомоги стали гуманітарна допомога мешканцям окупованих територій та фінансова допомога вимушено переміщеним особам. Окрім цього, Японія здійснює фінансову підтримку України за декількома напрямками: кредитна, грантова та фінансова допомога. Так грантова допомога становила 98 млн дол. США, майже в двічі більшою виявилася кредитна допомога (1,69 млрд дол. США). Фінансова підтримка України Японією у 2018 р. становила 580 млн дол. США, а за весь період починаючи з 2014 р. – 1,8 млрд дол. США [21]. Технічне співробітництво між Японією і Україною мало підтримку у розмірі 79 млн дол. США [22].

Укріплення політичних зв'язків між державами також підтверджується статистичними даними щодо економічних показників. У пункті 1.2 роботи було показано динаміку показників торгівлі між нашою країною та Японією. Динаміку також можна охарактеризувати як синусоподібна, спостерігається нерівномірне зростання та спадання основних економічних показників. Однак основна тенденція до 2022 р. мала до зростання (див. рис. 1.5).

Розвиток українсько-японських економічних відносин координує з боку Японії – Комітет з ділового співробітництва з Україною японської бізнес-федерації «Кейданрен» [23] та з української сторони – Координаційна рада з питань економічного співробітництва з Японією при Міністерстві [24]. Така співпраця наповнила український ринок товарами японського виробництва, в основному японськими автомобілями, електричним, електронним та оптичним обладнанням. На підготовчій зустрічі до Дев'ятого засідання Координаційної Ради з питань економічного співробітництва, яка пройшла 9 грудня 2021 р., українською стороною було наголошено, що не дивлячись на проблеми через пандемію коронавірусу, ВВП країни за 9 місяців 2021 р. зріс

на 2,1 %, така ж динаміка спостерігалася за 10 місяців 2021 р. у сферах промисловості (на 1,4 %) та сільському господарстві (на 13 %).

В свою чергу японська сторона показала зацікавленість в подальшому інвестуванні в українську економіку. За підсумком січня-вересня 2021 Р. японські капітальні інвестиції збільшилися на 9,7 % в порівнянні з відповідним періодом 2020 р. (майже 140 млн дол. США) і становили 229,6 млн дол. США. Японські представники виділили державно-приватне партнерство як перспективний напрям в залученні нових інвестицій до України. Для української сторони така позиція Японії є прийнятною та бажаною з огляду на те, що реалізація інфраструктурних проєктів власними силами є проблематичними для України.

Основною задачею перед Україною наразі стає укладання Угоди про зону вільної торгівлі з Японією. Таку пропозицію висунула Україна до Японії. Угода врівноважить обсяги експортованих товарів на ринках двох країн. За даними Державної служби статистики [26] (станом на кінець 2020 р.) відношення японського імпорту товарів в нашу державу (1,2 млрд дол. США) і українського експорту вітчизняних товарів до Японії (182 млн дол. США) становить майже 7 до 1. Слід зауважити, дані щодо обсягів товарообігу між країнами які наводить українська статистика і Міністерство фінансів Японії, різняться. За даними японського міністерства загальний товарообіг між двома країнами у 2020 р. становив 1,02 млрд дол. США. Японський експорт становив 498 млн. дол. США, український – 523 млн. дол. США. Як видно, за японськими даними український експорт має перевищення на 25 млн. дол. США. Такі розбіжності українська сторона пояснює різними методами у підрахунках.

Не зважаючи на розбіжності у статистичних даних двох країн, підписання Угоди про зону вільної торгівлі стане розв'язанням проблеми рівних економічних прав та значним кроком у розвитку двосторонніх торговельно-економічних відносин, підвищить економічний потенціал кожної країни та вмотивує бізнес-партнерство. На думку провідних посадових осіб та

аналітиків укладанню Угоди про зону вільної торгівлі нічого не перешкоджає. Україна, як і Японія, має вільну зону торгівлі з Європейським Союзом. Відповідно до Експортної стратегії 2017 р. українська держава уклала 18 угод про вільну торгівлю з 45 країнами [27]. Разом угоди надали Україні можливість вийти на ринки з 800 млн. потенційних споживачів. До того 1 січня 2021 р. почала функціонувати зона вільної торгівлі України та Ізраїлю, що за словами Президента України В. Зеленського збільшить товарооборот обох країн в середньому до 2 млрд дол. США [28]. Україна не зупиняється на досягнутому і активно веде обговорення з Туреччиною щодо подібної зони.

Отже, український уряд проявляє велике зацікавлення щодо створення зон вільної торгівлі з іншими країнами. Така завзятість українського уряду дає результати, принаймні Україна набуває досвіду в налагодженні дипломатичних зв'язків міжнародного рівня. Щодо перспектив в укладанні Угоди зони вільної торгівлі з Японією, то в Україні та Японії через участь в зонах сформувалося майже однакове правове поле. Тому для укладання угоди задачею для обох сторін є лише визначення кола товарів, що підпадають під захист.

За підсумками зустрічі був визначений вектор спільної економічної співпраці на найближчі роки, найголовнішими серед них стали енергетика, літакобудування та авіація, машинобудування, інформаційні технології, туризм, сфера охорони навколишнього середовища [25].

Основними документами, які регулюють сучасну сферу економічних відносин між Україною та Японією є:

Українсько-японська міжурядова угода про технічне співробітництво та грантову допомогу (10.06.2004);

Угода між Міністерством економіки України і Міністерством закордонних справ Японії про реалізацію проекту технічного співробітництва «Українсько-японський центр» (15.07.2005);

Протокол щодо доступу до ринків товарів і послуг між Україною і Японією в рамках вступу України в СОТ (21.07.2005);

Українсько-японський міжурядовий меморандум про співпрацю з впровадження Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї (14.07.2008);

Угода між Урядом України та Урядом Японії про співробітництво у сфері поліпшення після аварійного реагування на надзвичайні ситуації на атомних електростанціях (18.04.2012);

Угоди між Урядом України та Урядом Японії про сприяння та взаємний захист інвестицій (05.02.2015) [11].

Крім того є документи, які за ініціативою України знаходяться на узгодженні. Так, чинна «Конвенція між урядом Японії та урядом СРСР про уникнення подвійного оподаткування щодо податків на прибуток», яку підписали у 1986 р., за зверненням української сторони з січня 2021 р. знаходиться на узгодженні новий міжурядовий проєкт «Концепції про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням і уникненням стосовно податків на доходи».

Таким чином, Україна та Японія на протязі тридцяти років дипломатичних відносин реалізували всі необхідні формальності в правовому полі, які були необхідні для подальшого розвитку економічних відносин між державами.

Висновки до розділу 1

Японія, як країна з потужною наукомісткою промисловістю та високо розвинутим аграрним сектором займає одне з провідних місць у світовій економіці. Економічні успіхи Японії в значній мірі залежать від історичних особливостей розвитку Японії, певних закономірностей сучасної моделі стимулювання японської економіки та високої здатності економіки до структурних перетворень. Серед основних чинників економічного зростання Японії виділяють економіко-географічне положення, праце ресурсний потенціал та «людський чинник», науковий потенціал і технології, фундаментальні принципи економіки.

Аналіз українсько-японських відносин показав, що Україна поступово переходила на новий рівень співробітництва з Японією. Важливими подіями в цьому розвитку стало підписання Спільної заяви щодо українсько-японського глобального партнерства та Угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій між Україною і Японією. Основними напрямками в сфері міжнародної діяльності нашої країни стали торгівля та економіка, наука і освіта, гуманітарна сфера. Двостороння співпраця безпосередньо спрямована на зміцнення інституту української демократії, є підґрунтям для проведення адміністративних та економічних реформ, як наслідок розвиває обидві культури, освіту, медицину та інфраструктуру України.

У дипломатичних відносинах між Японією та Україною простежується зацікавленість у двосторонньому розвитку, зроблено багато роботи у формуванні правового забезпечення розвитку економічних відносин між країнами. Основними сферами спільного інтересу стали торгово-економічний напрямок, гуманітарна та культурна сфера, питання безпеки та інформаційних технологій. Спільність поглядів і позицій у вирішенні багатьох актуальних міжнародних питань та відсутність проблем у сфері політичного співробітництва між Україною та Японією сприяють зміцненню потенціалу обох країн і створюють базу для ефективного розвитку всіх напрямів відносин.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ЯПОНСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

2.1. Основні чинники та тенденції розвитку економічних відносин між Україною та Японією

Чинники та тенденції розвитку українсько-японських економічних відносин криються в особливостях економічного розвитку України. Так, для української економіки характерна достатньо нестійка динаміка, про що свідчить динаміка реального ВВП упродовж 1991-2021 рр. (рис. 2.1). У 1991 р. показник ВВП становив 188,5 млрд. дол. США (у постійних цінах 2010 р.), тоді як у 2021 р. ця цифра становила лише 130 млрд. дол. США.

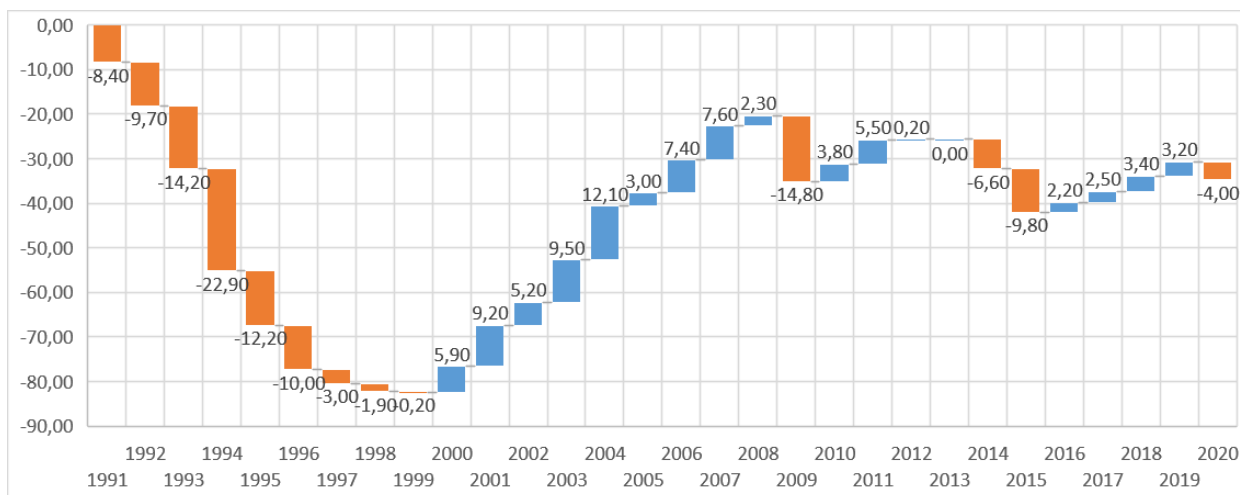


Рис. 2.1. Динаміка темпів зростання реального ВВП України за 1991-2020 рр.

Примітка. Побудовано автором за даними [26].

Частка України в світовому ВВП на кінець 2019 р. скоротилася до 0,16 % з 0,49 % у 1991 р. Така тенденція свідчить про скорочення економіки України при одночасному зростанні економіки світу. На відміну від середньорічних темпів українського ВВП, спадання якого щорічно становило 1,1 %, показники середньорічних темпів зростання показували збільшення ВВП та за останні

три десятки років становили 3,3 %. В результаті на фоні подвоєння розміру світової економіки, українська зменшилася у три рази.

Така динаміка реального ВВП є свідченням серйозних проблем в національній економіці України. Слід зазначити, що повільні темпи зростання ВВП не єдина проблема для української економіки. Постійні економічні кризи у світі суттєво впливали на зменшення рівня національних фінансів. Так, лише за трохи більше ніж 20 років національна валюта знецінювалася 15 разів, а ціни на товари і послуги зростали більше ніж 10 разів.

Згідно Стратегічного плану діяльності Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України на 2020-2024 рр. [29] основною метою українського уряду залишиться подальше створення фундаментальних передумов економічного зростання української держави. З 1991 р. Україна проводила радикальні структурні реформи в економіці країни. За результатами глибоких перетворень економіка країни значно змінилася від тої, що була на початку становлення незалежної держави. Однак, перетворення, нажаль, не можна назвати системними, дуже часто вони мали суперечливий характер. Позитивним є той факт, що всі заходи були спрямовані на розбудову ринкових відносин, і мета в цьому напрямку є досягнутою.

У зв'язку з цим необхідно виявити фундаментальні чинники та складові, що забезпечать економічне зростання та тенденції розвитку економічних відносин України на міжнародному ринку, зокрема Японією.

Серед основних факторів, що впливають на розвиток економічних відносин між країнами можна виділити декілька основних.

Перша група чинників була визначена ще Вашингтонським консенсусом Дж. Вільямсона та містить такі інструменти: бюджетна дисципліна; пріоритети бюджетних видатків; податкова реформа; відсоткова ставка; валютний курс; торговельна політика; прямі іноземні інвестиції; приватизація; дерегуляція; захист прав власності.

Бюджетна дисципліна в основному стосується прийняттого рівня бюджетного дефіциту, що означає наявність дефіциту збільшення відношення боргу до ВВП, тобто наявність збалансованого бюджету принаймні в середньостроковій перспективі.

Балансування бюджету передбачає збільшення доходів та зменшення видатків. З цією метою необхідно розставити чіткі пріоритети в статтях бюджетних видатків. Особливе місце в цьому переліку повинні займати видатки на освіту та охорону здоров'я, а також на розвиток інфраструктури країни. В продовження проблеми зменшення дефіциту бюджету слід раціоналізувати (зменшити) ставки оподаткування та розширити базу податків. Ці зміни повинні відбуватися одночасно. Вимогами до відсоткової ставки є те, що вона бере свій початок на ринку, повинна бути помірною та додатною відносно рівня інфляції.

Так само визначається ринком і валютний курс, однак головною задачею є визначення його на тому рівні, який забезпечить стимулювання експорту товарів та послуг, зростання національної економіки за рахунок вдалого використання потенціалу виробництва та як наслідок сформує стійку базу фінансування [30]. Курс повинен залишатися стабільним, що приверне нові інвестиції в країну, сприятиме впровадженню інноваційних підходів у виробництво, забезпечить відкритість економіки на зовнішніх ринках.

Важливою для країни, котра прагне розвивати свої економічні відносини є торговельна політика. Найкращим варіантом розвитку економічних відносин є, звичайно, вільна торгівля, до якої наша країна прагне з Японією. Однак, для молодих індустріальних галузей така торгівля теж має обмеження, тому важливим є визначення переліку товарів, на які поширюються захисні преференції.

Для розвитку економічних відносин також мають суттєве значення і прямі іноземні інвестиції, а приватна власність зменшує проблеми бюджету через отримання додаткового доходу на тлі зниження витрат на інвестиції. Послаблення або відміна регуляції сприяє конкуренції та підприємництву, як

наслідок збільшує надходження іноземних інвестицій та знижує корпоративні видатки. І останній інструмент такий як захист прав власності, який є обов'язковим для нашої країни, тоді як у розвинутих країнах, до яких відноситься Японія, така вимога є природньою.

За наведеним переліком інструментів економічного зростання можна визначити успішність економіки країни в цілому та розвитку економічних відносин зокрема. В подальшому через короткостроковий ефект від зазначених реформ Вашингтонського консенсусу, вони були доповнені такими положеннями (рис. 2.1): корпоративне управління, антикорупційна політика, гнучкі ринки праці, угоди СОТ, фінансові коди та стандарти, обережне відкриття рахунку капіталу, непроміжний режим валютного курсу, незалежність центрального банку / таргетування інфляції, система соціального захисту, цільове скорочення бідності [30].

Слід зазначити, то даний підхід до економічного зростання країн мав багатобічну критику, але насправді залишився досить дієвим інструментарієм у вирішенні поставленої задачі лише з одним уточненням: перший варіант придатний для короткострокових реформ, а поширений формат доцільний для довгострокової перспективи.

Звичайно, вихід економічних відносин на новий рівень, який пов'язаний з розвитком цифрової економіки, впровадженням електронних форм урядування та безготівкових розрахунків, згодом призведе до нових змін в інструментарії, однак, коли це буде, не відомо. Даний виклад основних інструментів і зараз є актуальним для України, як розвиваючої країни. Наочним прикладом є ситуація ВВП України, коли його відношення до ВВП Китаю у 1987 р. становило 4,2 рази, тоді як у 2015 р. відношення збільшилося в 120 разів.

Виникненню або поглибленню зазначених проблем передують певні чинники, серед яких провідне місце займає бюджетна дисципліна. Вплив стану бюджетної дисципліни на стан економіки країни показано на рис. 2.2.



Рис. 2.2. Складові реформ економічного зростання за версією Вашингтонського консенсусу

Примітка. Побудовано автором на основі [30].

Для України така схема є знайомою, не один раз економіка нашої країни проходила їх поетапно. А негативна тенденція в динаміці курсу національної валюти є яскравим прикладом нехтування наведених вимог. Зокрема, у період з вересня 1996 р. по жовтень 2022 р. офіційний курс гривні до долару США девальвував від 1,761 грн до 36,5686 грн за один долар США.

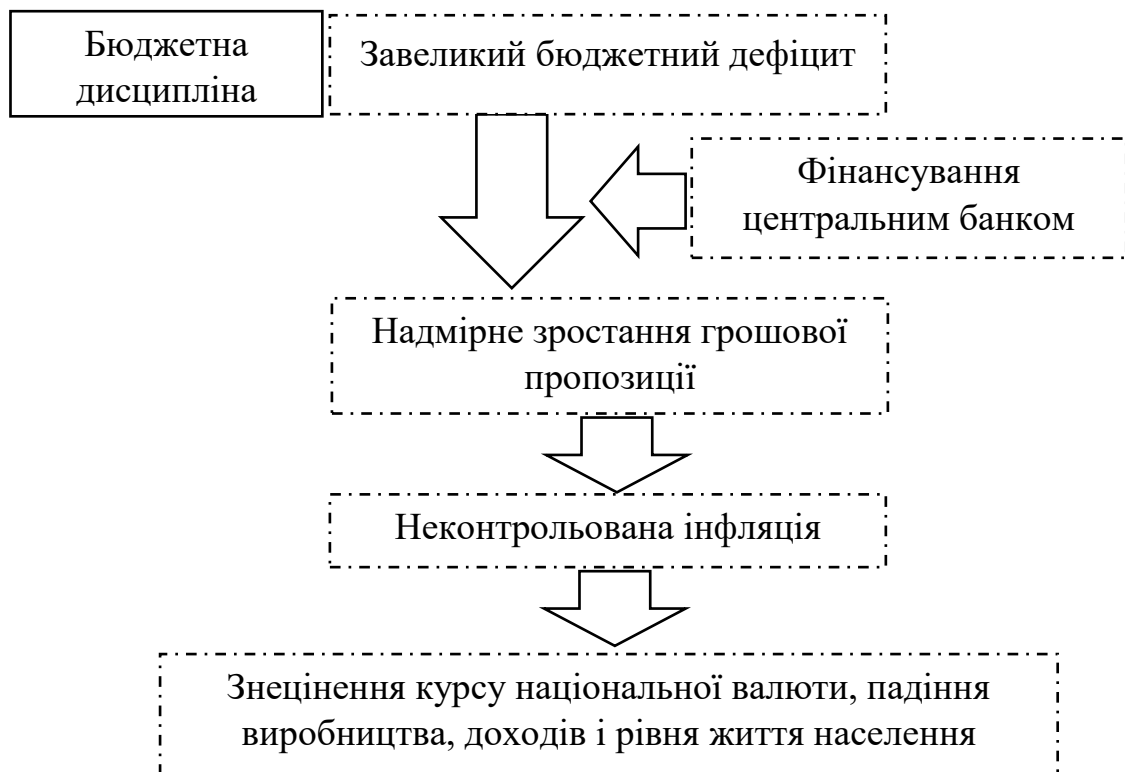


Рис. 2.2. Негативні наслідки впливу недотримання бюджетної дисципліни на економічний розвиток країни

Примітка. Побудовано автором.

Головним чинником нестійкості національної валюти України було неспроможність нашої країни контролювати дефіцити власного бюджету та стримувати рівень інфляції на низькому рівні. Прикладом такої ситуації є річні темпи приросту індексу споживчих цін та офіційного курсу гривні до долара США у 1996-2017 рр. Девальвація національної валюти у цей період відбувалася тричі (1999 р. – 92 %, 2009 – 61 %, 2015 р. – 139 %) і паралельно спостерігалось стрімке зростання споживчої інфляції (з 20 до 60 %). Отже, за умови утримання низького і контрольованого рівня інфляції українська влада могла б унеможливити руйнівного падіння курсу гривні [30].

Слід зауважити, що причинно-наслідковий зв'язок між курсом національної валюти та рівнем інфляції має двосторонній напрямок. На фоні таких негативних проявів в економіці України існували і аналогічні тренди. В перше десятиліття незалежності показник реального ВВП та доходи населення

мали тенденцію до спадання. На початку 21 століття тренд змінився, однак, глобальні економічні кризи знову повернули вектор розвитку економіки та економічних відносин України з іншими країнами в негативний бік.

Специфіка української економіки полягає в її структурних аспектах (мала, сировинна, відкрита, з власними спекулятивними рейтингами). В наслідок того, що економіка України є залежною від змін цін на експортовану до інших країн сировину (зокрема, до Японії) і країна не може розраховувати на серйозні іноземні інвестиції. На рис. 2.3 наведено темпи зростання основних товарів українського експорту за 1992-2017 рр.

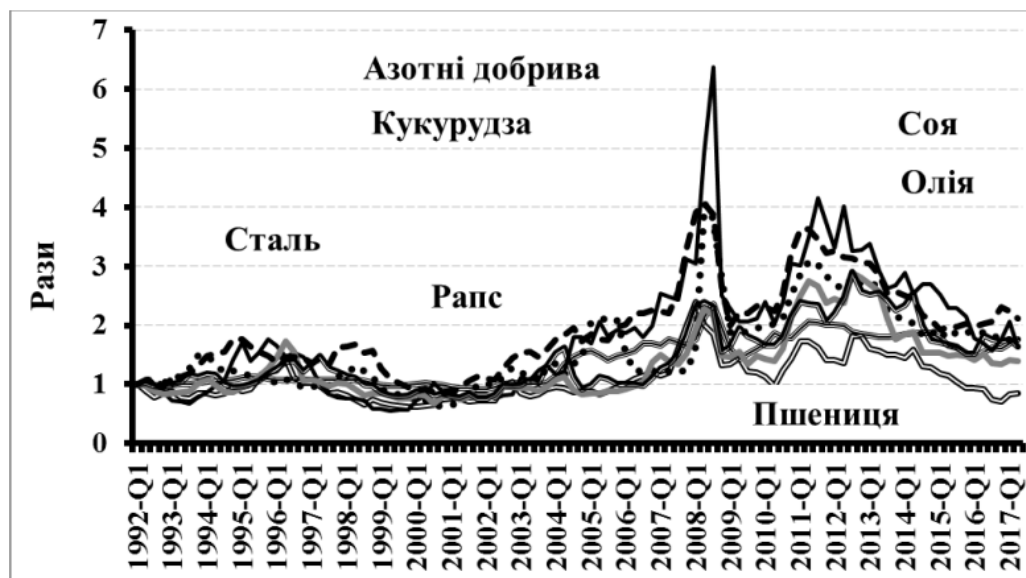


Рис. 2.3. Темпи зростання світових цін на сталь, пшеницю, кукурудзу, соняшникову олію, сою, рапс, азотні добрива, 1992-2017 рр. [30, с. 40]

За даними рис. 2.3 по всім позиціям експорту спостерігається однакова хвилеподібна динаміка з періодичними падіннями та злетами. Якщо зіставити темпи зростання світових цін на основні види експортованої продукції і темпи курсу національної валюти, то можна побачити їх спільність (рис. 2.4).

Як видно з рис. 2.4 між темпами приросту офіційного курсу гривні та цінами на сировину, що експортує Україна, існує тісний прямий зв'язок, через обмеженість України в асортименті експортованої продукції та її специфіку економіка нашої країни дуже чутлива та нестійка до сировинних рецесій,

утримання курсу національної валюти відбувалось за рахунок зростання цін на експортовану продукцію [30].

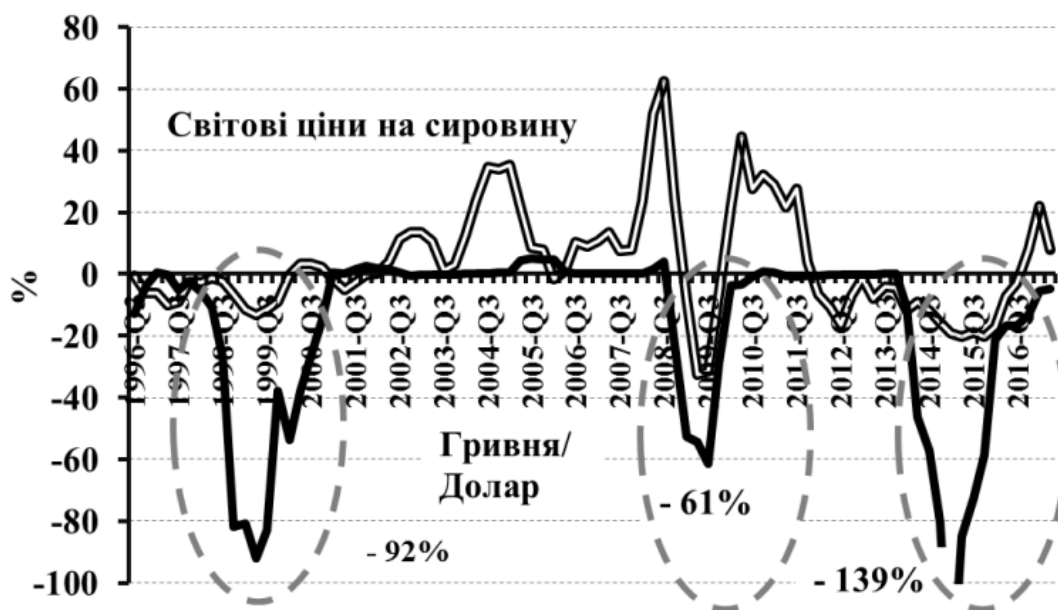


Рис. 2.4. Річні темпи приросту офіційного курсу національної валюти України до долара США та цін на експортовану Україною сировину, 1992-2017 рр. [30, с. 42]

Якщо співставити дані, що представлені на рис. 2.1 і на рис. 2.3, то крім прямо пропорційного зв'язку між цінами на сировину на міжнародному ринку та офіційним курсом національної валюти, можна побачити тісний кореляційний зв'язок між цінами на сировину і реальним ВВП. Поясненням хвилястої динаміки показників є незалежність світових цін на експортовану українську сировину, а не структурні реформи, що представлені на рис. 2.2.

Наприклад, у 2002-2007 рр. середньорічний приріст цін на товари, що експортувала Україна, сягнув позначки вище 12 %. В результаті середній приріст ВВП країни зростав на 7,5 % щорічно, що в 2 рази перевищувало світові показники. Як наслідок, Україна отримала значний потік іноземних інвестицій, відбувся ревальваційний тиск на національну валюту та посилення її курсу, значно зросли доходи українців та надходження в бюджет [30].

Однак, таке різке економічне зростання було нетривалим. Вже через декілька місяців опісля вітчизняний ВВП стрімко впав на 14,8 % (2009 р.). Проблеми які були на той час, не вирішені й досі і з кожною кризою мають тенденцію лише до погіршення. На нашу думку, для усунення дисбалансу (дефіциту) в Зведеному бюджеті країни необхідно змінити напрям залежності від кон'юнктури експортної сировини.

Кризові явища відбувалися і в банківській сфері, яка за період з 2014 р. по 2017 р. через банкрутство втратила половину фінансових установ. З огляду на взаємозв'язок національної економіки України з цінами на експортну сировину, можна зробити висновок про можливий вплив цін на структуру в українському експорті на банківську систему.

Дані, наведені у [30], підтверджують спільну прямо пропорційну залежність темпів приросту депозитної бази банків з темпами приросту цін на сировину на світовому ринку. Згідно даних Національного банку [31] банківська система України в основному спрямовувала фінанси на підтримку торгівлі (33,4 %), нерухомості (9,6 %), сільське господарство (6,5 %), металургію (4,8 %), добувну промисловість (1,5 %), котрі разом становили більше половини всіх банківських кредитів (рис. 2.5). Зі структури видно, що галузі сировинного характеру банківські позики становили 55,7 % їх загального портфелю, тоді як для виробництва технологічних товарів – 5,7 % [30]. Як видно із співвідношення позик банківська система стала залежною від зовнішніх впливів, коли вона б могла змінити курс на стабілізацію економіки країни та розвитку економічних відносин з іншими міжнародними партнерами, спрямувавши фінансові потоки у сферу виробництв технологічного спрямування.

Така залежність економіки України від світових цін на сировину не давала впевненості іноземним інвесторам, зокрема Японії, бо кредитувати країну, економіка якої є нестабільною і сильно залежною від зовнішніх впливів ніхто не ризикував.



Рис. 2.5. Структура банківських кредитів у нефінансову сферу станом на березень 2017 р.

Примітка. Побудовано за даними Національного банку України [31].

Зменшення іноземних інвестицій або їх відсутність спричиняла дефіцит іноземної валюти, через що страждали імпорт виробничих товарів та «валютними» боржниками. Це викликало додаткові перешкоди для зростання економіки та обмежувало або затримувало доступ України до міжнародних ринків, як наслідок зменшувало обсяги валюти на внутрішньому ринку країни.

Спад виробництва призводив до обмеження його можливостей у фінансах. Ланцюжковою реакцією відбувалося скорочення бюджетних надходжень та соціальних фондів, що викликало їх дефіцити. Поступово зростав економічний дисбаланс, який стримувався лише курсом національної валюти. Переломними факторами в цій фінансовій нестабільності знову стали

світові ціни на експортну сировину, курс національної валюти, обсяги міжнародних резервів.

В умовах глобальної трансформації економіки світу неостанню роль в розвитку економічних відносин відіграє політика держави. Однак, через зростання складнощів у прогнозуванні розвитку економіки, а також через зміни в реагуванні економічної системи на зовнішні та внутрішні впливи, відбувається поступове зменшення результативності державної політики [32], [33], [34].

В Україні в останні роки спостерігаються два тренди в розвитку державної політики. Перший тренд проявляється у розповсюдженні ознак, характерних мережевому суспільству, другий тренд полягає в різносторонньому спрямуванні впливу глобальної економіки.

Ознаками першого тренду є: посилення функцій автономії суб'єктів господарювання [35]; зміна природи ресурсного потенціалу [36]; зміна устрою продукування очікувань [37]; посилення змінності економіки через неспроможність виконувати ринком регулятивну функцію у випадку нераціональної поведінки суб'єктів ринку.

Ознаками другого тренду стали: зміна пріоритетних позицій суб'єктів влади та їх форм прояву [38]; інтеграція міжнаціональних складових мережевого суспільства в промислову економіку з порушенням структури економічного простору країни; незбіжність між реальним та номінальним економічними показниками [39].

Загальним трендом в останні роки став перехід до побудови сприятливого середовища для надходження та результативного використання в економіках регіонів сучасних ресурсів з провідною роллю в регулюванні процесів взаємозв'язку суб'єктів господарювання як між собою, так і з органами управління різного рівня [40].

Наступними чинниками, що впливають на розвиток економічних відносин України на міжнародному рівні, стали девальвація та інфляція.

Девальвація в поєднанні з різким зменшенням внутрішнього сукупного попиту призвели до падіння імпорту у кризові роки.

На сьогоднішній день людство переходить на новий етап свого економічного розвитку – на новий технологічний уклад, який став основним трендом на найближчі десятиліття. Серед головних технологій, які мають найсуттєвіший вплив виділяють: штучний інтелект, доповнена реальність, технологія Blockchain, використання дронів, Інтернет речей, робототехніка, віртуальна реальність, 3D-принтери [34]. Які з них стануть більш впливовими, буде залежати від специфіки галузі, в якій вони будуть використані. Однак, тепер постає питання раціоналізації географічного розміщення виробничих потужностей, коли, на відміну від минулого, наближення до споживача є ефективним рішенням.

Сучасним головним трендом піднесення сукупної пропозиції є побудова постпромислової моделі економіки за допомогою докорінного перерозподілу між аграрним сектором, промисловим сектором та сектором послуг та структурної зміни кожного з секторів. Наприклад, основною тенденцією розвитку індустріального сектору є значне нарощування виробництв з високими технологіями. Приріст ВВП за рахунок продукції високотехнологічних виробництв в розвинених країнах становить 85-90 % [41]. В середньому частка виробництв з високими технологіями у світі складає близько 18 %, в США – 24 % та КНР – 28 %, а в Японії – більше 19 %. З заяв та напрямків діяльності країн-лідерів зрозуміло, що провідним напрямком розвитку їх економік стануть саме високі технології та інновації.

Для України, як держави, яка прагне до відкритих ринкових стосунків з іншими державами, особливого значення набуває зовнішньоторговельна діяльність. Функціонування такого типу економіки вимагає змін виробничої сфери та сфери торгівлі, які забезпечать високу ефективність виробництва та допоможуть у формуванні конкурентних переваг українського виробника.

Технологічні зміни, інноваційні перетворення у бізнесі, інтеграція Китаю та Східної Європи в економіку світу забезпечили високі темпи

зростання торгівлі в порівнянні з глобальним доходом [42]. 2009-2017 рр. відзначилися формуванням тенденції до зниження темпів міжнародної торгівлі: на початок 21 століття середньорічні темпи зростання експорту склали 7,3 %, тоді як у 2012-2016 рр. – 3 % [43]. Падіння темпів торгівлі, на думку науковців, сталося через структурні фактори: переорієнтація на товари з низькою еластичністю [42]; завершення інтеграційних процесів в світову економіку Східної Європи та Китаю; завершальна стадія процесу створення глобальних ланцюгів формування доданої вартості [44]; поширення прихованого протекціонізму [45].

Оцінка стану сучасного українського експорту в світових масштабах показала, що значний розвиток експортних операцій припав на 2000-2004 рр., коли його середньорічний обсяг становив 12,5 %. Різке падіння у 2009 р. ситуація змінилася в протилежний бік і помірне зростання протрималося до нової кризи 2013 р. Після кризи у 2009 р., нажаль Україна та Японія не змогли відновити докризовий рівень експорту.

Економіка України зовнішньо відкрита. Частка українського експорту від ВВП, наприклад, в 2017 р. становила 47,9 %, тоді як в Чехії – 79,5 %, Польщі – 53,4 %, а в Словаччині – 96,3 % [46]. В подальші роки обсяги українського експорту знижувалися, що було спричинено не тільки зміною в динаміці світових цін, а і процесами стагнації енергоємної економіки та економіки низьких технологій.

Отже, до зовнішньоекономічних чинників розвитку економічних відносин України та Японії віднесемо структуру експорту, конкурентоспроможність ціни, обсяги імпорту на внутрішньому та зовнішньому ринку, експорт. Ще одним трендом, який зберігається в умовах української економіки, є тренд до збільшення впливу зовнішніх структурних ризиків. Крім того, військова агресія Росія проти України стала найбільш впливовим негативним фактором впливу на інвестиційний клімат та на українсько-японські відносини. До цього слід додати ще корупцію та слабку судову систему.

2.2. Аналітична оцінка інвестиційної привабливості України для Японії

Серед основних тенденцій, які визначають подальший розвиток економічних відносин між Україною та Японією, є покращення інвестиційної привабливості нашої країни.

Нормативно-правова база, що регламентує інвестиційну діяльність, представлена законами та постановами Кабінету Міністрів. До основних актів відносяться: Закони «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «про захист іноземних інвестицій на Україні», «про зовнішньоекономічну діяльність»; та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну діяльність за участю іноземного інвестора» та інші [47].

З метою координації розвитку та реалізації заходів щодо інвестиційної діяльності в грудні 2014 р. в Україні почала функціонувати Національна інвестиційна рада, яка забезпечує взаємодію між інвесторами та державними органами.

Основними показниками, за якими визначають ефективність інвестиційної діяльності країни, є обсяг прямих іноземних інвестицій та обсяг інвестицій, що вкладені в основний капітал. Вкладення в українську економіку є дуже бажаним для вітчизняних підприємств і від того, наскільки інвестори впевнені в отриманні прибутку від своїх інвестицій, залежать їх обсяги та кількість інвесторів.

Проведемо аналіз інвестиційної привабливості України. Для цього дослідимо такі показники, як обсяги залучення іноземних інвестицій, їх темпи та структуру.

Дослідимо перший з вказаних показників – обсяги прямих інвестицій в українську економіку іноземними інвесторами за 2010-2021 рр.

За даними Національного банку України у 2010-2021 рр. обсяги прямих іноземних інвестицій оцінено у 11,1 млрд. дол. США. Обсяги іноземних

інвестицій, які повернулися в країну від резидентів, мали найбільші значення у 2010-2013 рр. і в середньому становили рівень в 32,7 % в загальному обсязі, з яких 89 % були переорієнтовані на розвиток підприємств реального сектору [48].

Через політичну кризу та воєнні дії на Сході України, в 2014-2015 рр. відбувався відтік коштів з країни. Після певних стабілізаційних заходів в українському правовому секторі та умовного затишшя на Сході України у 2016-2020 рр. відмічалось поступове поживлення інвестиційних потоків в Україну. Слід зауважити, що обсяги чистого притоку інвестиційних коштів були меншими, ніж такі у попередньому періоді.

Більш широкий інтервал дослідження прямих іноземних інвестицій свідчить про нестабільну динаміку у їх надходженні. За даними Міністерства фінансів України прями іноземні інвестиції, як найбільш бажаний вид капіталовкладень для розвиваючих економік, у період з 2002 по 2022 (станом за два квартали) вже тричі опускалися позначки менше нуля (рис. 2.6) [49]. Найвищої позначки обсяги інвестицій в Україну набули у 2007 р. та 2008 р., причини такого піднесення були розглянуті у пункті 2.1 даної роботи.

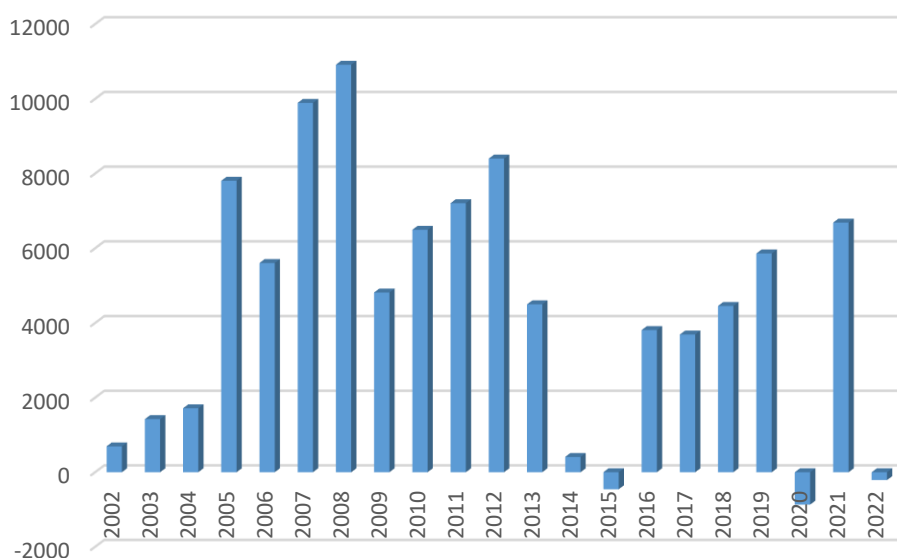


Рис. 2.6. Прямі іноземні інвестиції в Україну, млрд. дол. США

Примітка. Побудовано автором за даними у [48].

Структура прямих іноземних інвестицій в нашу державу за країнами надходження показана на рис. 2.7. За даними видно, що впродовж 2012-2016 рр. лідерами серед інвестиційних компаній, що вкладали гроші в Україну, були Кіпр, Нідерланди, Велика Британія.

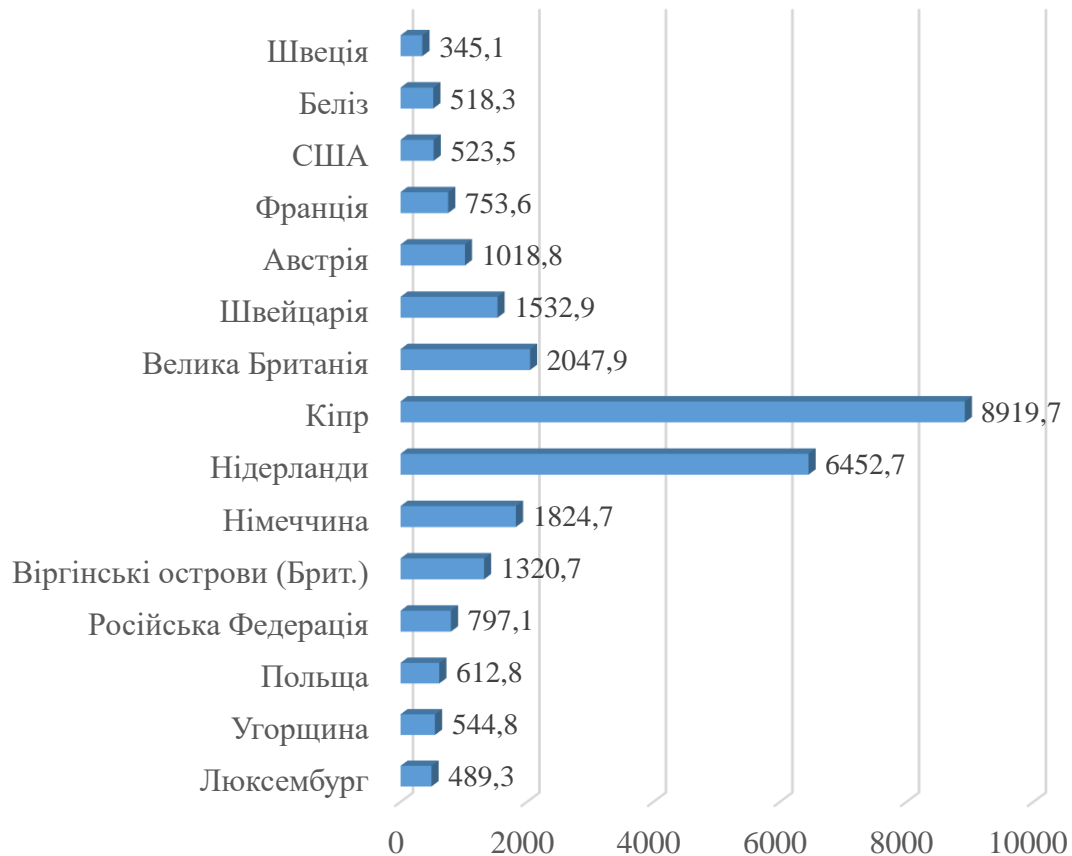


Рис. 2.7. Розподіл прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами, млн. дол. США у 2012-2016 рр.

Примітка. Побудовано на основі даних [26].

У 2017 р. до основних інвесторів України приєдналися ще дві країни і вагома частина структури вже мала такий вигляд: Кіпр – 25,5 %, Нідерланди – 16,2%, Російська Федерація – 11,4%, Велика Британія – 5,5%, Німеччина – 4,5%, Віргінські Острови (Британія) – 4,3%, Швейцарія – 3,9% [49]. Загалом за вказаний період в Україну надійшов інвестиційний потік у розмірі 16,6 млрд. дол. США прямих інвестицій.

Протягом 2019-2020 рр. склад лідерів зазнав змін (рис. 2.8, 2.9), причому загальна сума прямих іноземних інвестицій від лідерів мала значне

скорочення. Так, якщо у 2019 р. сума становила 4 014,8 млн. дол. США, то у 2020 р. – 1215,4 млн. дол. США. Зменшення відбулося практично на 70 %.

Як видно з наведених даних, протягом 2012-2021 рр. лідерами серед іноземних інвесторів стали Кіпр, Нідерланди, Велика Британія, Російська Федерація, Австрія [26]. Таким чином, можна зробити висновок, що найбільша частина інвестицій надходила з країн Європейського Союзу (близько 70 %).

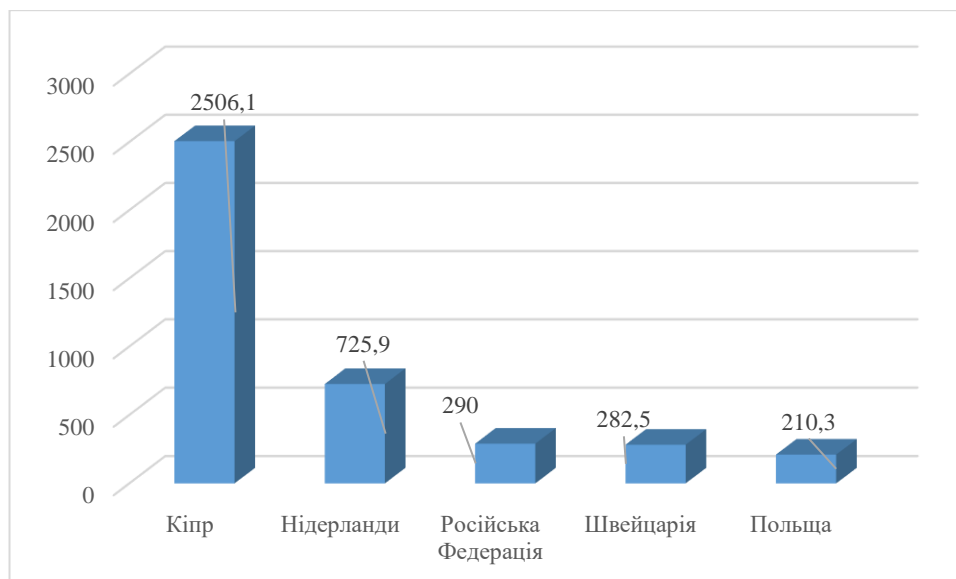


Рис. 2.8. Лідери країн-інвесторів в Україну, млн. дол. США у 2019 р.

Примітка. Побудовано за даними НБУ [31].

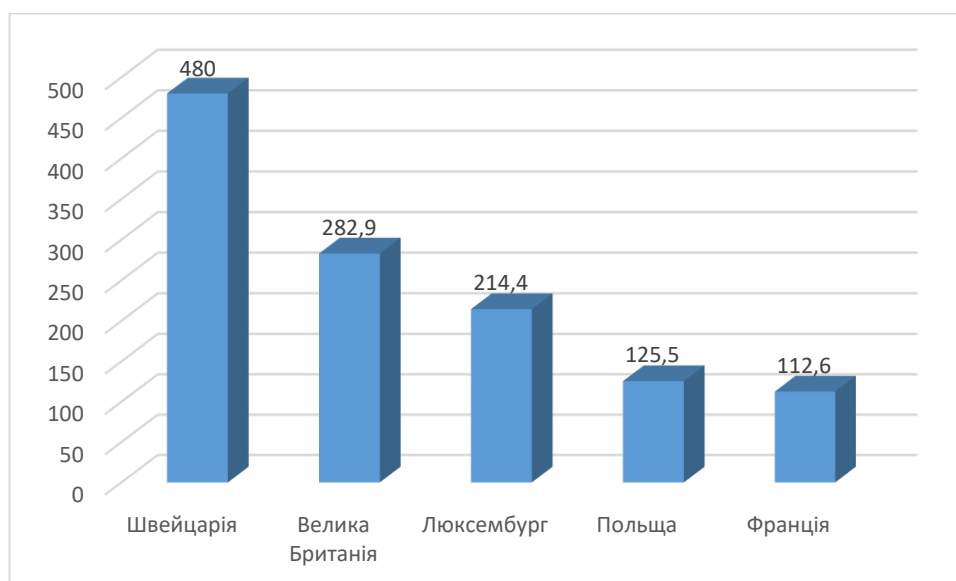


Рис. 2.9. Лідери країн-інвесторів в Україну, млн. дол. США у 2020 р.

Примітка. Побудовано за даними НБУ [31].

Дослідимо структуру інвестицій в українську економіку. Більша частина іноземних інвестицій у 2019 р. була спрямована на підтримку промисловості, оптової та роздрібною торгівлі, фінансову та страхову діяльність, операції з нерухомим майном (рис. 2.10).

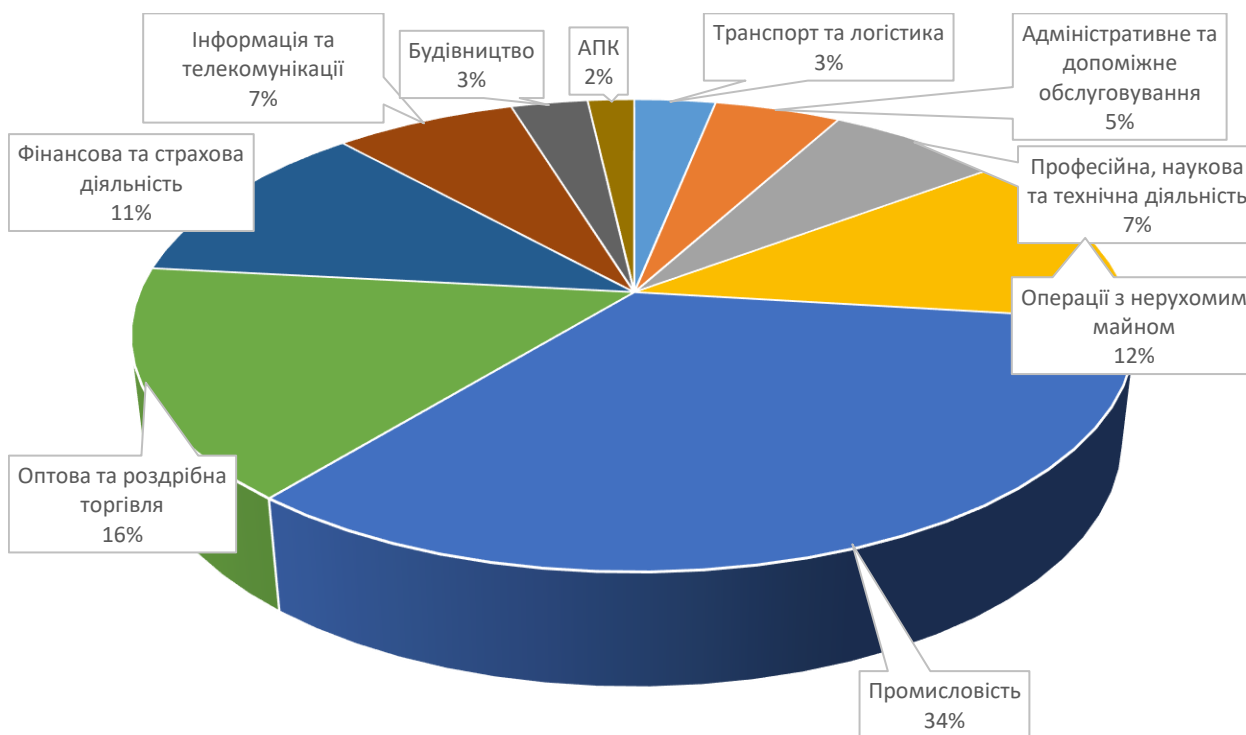


Рис. 2.10. Основні галузі інвестування у 2019 р., млн. дол. США

Примітка. Побудовано на основі даних в [26].

У 2020 р. прямі іноземні інвестиції були в основному спрямовані у сферу інформації та телекомунікації, фінансову й страхову діяльність. У 2021 р. надходження прямих інвестицій зросло і на кінець року становило більше 62 млн. дол. США.

Проведемо дослідження прямих іноземних інвестицій за областями. За даними НБУ у 2021 р. порівняно з 2015 р. найбільше зростання обсягів прямих інвестицій спостерігалось в Чернігівській, Миколаївській та Полтавській областях, тоді як у попередньому році найбільше залучення спостерігалось по Київській області. Скорочення прямих іноземних інвестицій відбулося в Одеській, Донецькій, Харківській та Черкаській областях.

Такий перерозподіл прямих іноземних інвестицій не сприяє рівномірному економічному та соціальному розвитку всіх регіонів країни, що посилює розрив між рівнями розвинутості.

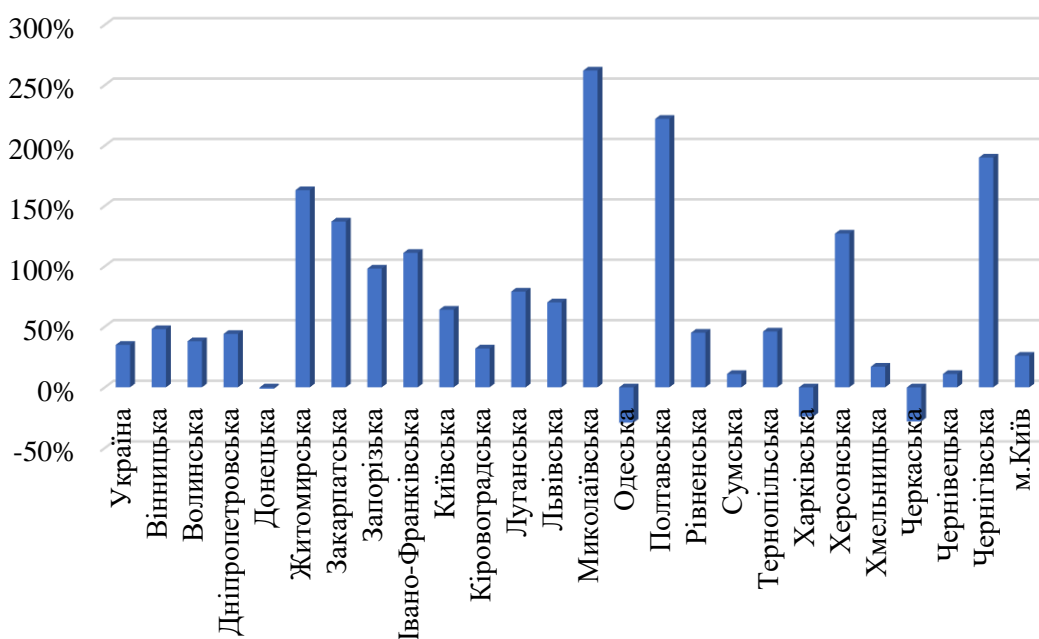


Рис. 2.11. Зміна обсягу прямих іноземних інвестицій за областями України, % 2021 р. порівняно з 2015 р.

Примітка. Побудовано за даними в [31].

Звичайно, події 2014 р. та загострення військового конфлікту між Росією та Україною у 2022 р. обов'язково впливають на економічні показники країни та на розвиток інвестиційної діяльності. Політичні невизначеності разом з підвищенням рівня небезпеки в Україні повністю гальмують відновлення інвестицій. Крім того, слід сказати про те, що інвестування відбувалося з офшорних зон компаніями, які належать українському та російському бізнесу. А в умовах, що склалися, подальше інвестування не є доцільним. Погіршення стану, що склався в українському інвестиційному кліматі, підтверджують дослідження Європейської бізнес-асоціації. За їх спостереженнями інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості нашої країни за першу половину поточного року впав до позначки 2,17 балів по п'ятибальній

шкалі, що є найнижчим значенням з початку 2013 р. Значення показника зменшилося з початку поточного року на 0,56 балів. В порівняння слід навести Індекс інвестиційної привабливості України в часи пандемії, тоді він становив 2,4 бали, а у період подій Євромайдану – 1,8 балів. Так, після стабілізації ситуації інвестиційна діяльність активізувалася, тому з високою ймовірністю схожу динаміку очікують і після вирішення воєнного конфлікту, на що і звертають увагу європейські аналітики [50].

За даними асоціації інвестиційний клімат України погіршився відчутно. Серед інвесторів значна кількість (79%) відмічають негативну тенденцію, невеликий відсоток (17%) говорять про структурних негативних змін в українському інвестиційному просторі ще не відбулося. Крім того, на наступні півроку прогнозне відношення суттєво змінюється на користь позитивної динаміки.

На фоні воєнного конфлікту 91 % Європейської бізнес-асоціації залишаються на ринку України і ще 55% планують здійснити інвестування. Основними сферами інвестування у період воєнного стану є: аграрна галузь, енергетична сфера, інформаційні технології та будівництво, фармацевтична галузь, нерухомість та деякі інші.

Індекс інвестиційної привабливості від Європейської бізнес-асоціації це не єдиний індекс, за яким можна визначати положення України на світовому ринку. Безпосередній вплив на інвестиційну привабливість нашої країни, мають наступні рейтинги [51]:

Рейтинг конкурентоспроможності, який визначає Інститут розвитку менеджменту;

Індекс глобальної конкурентоспроможності країн, котрий розраховує Всесвітній економічний форум у Давосі;

Рейтинг індексу економічної свободи, що пропонується Фондом «The Heritage Foundation» і газетою «The Wall Street Journal»;

Індекс інвестиційної привабливості від Європейської бізнес-асоціації;

Рейтинг інвестиційної привабливості країн світу International Business Compass, запропонований Гамбурзьким інститутом світової економіки і BDO;

Рейтинг ведення бізнесу від Світового банку;

Кредитні рейтинги (Moody`s, Fitch Ratings, Standard & Poor`s).

Наведемо динаміку позицій України за вказаними показниками у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Позиції України в рейтингах міжнародних організацій

2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Рейтинг конкурентоспроможності								
49/60	49/60	60/61	60/63	60/63	59/63	54/63	55/63	54/63
Рейтинг за індексом економічної свободи								
161/ 177	155/ 178	162/ 178	162/ 178	166/ 180	147/ 180	134/ 180	127/ 178	130/ 177
Рейтинг інвестиційної привабливості країн світу International Business Compass (із 174)								
99	109	89	130	134	131	-	-	-
Рейтинг ведення бізнесу								
137/ 185	112/ 189	96/ 189	83/ 189	80/ 189	76/ 190	71/ 190	64/ 190	-
Індекс конкурентоспроможності країн								
84/ 148	76/ 144	79/ 140	85/ 138	81/ 137	83/ 140	85/ 141	-	-
Індекс інвестиційної привабливості (балів із 5)								
2,1	2,7	2,6	2,8	3,03	3,07	2,95	2,51	2,73
Довгостроковий рейтинг за зобов'язаннями (Н) -негативний, (С) – стабільний, (П) – позитивний, (РН) – рейтинг не присвоєний								
В(Н)	ССС(Н)	В(С)	В(С)	В(С)	В(С)	В(С)	В(С)	В(С)
Суверенний рейтинг країни (Н) -негативний, (С) – стабільний, (П) – позитивний, (РН) – рейтинг не присвоєний								
Саа1 (Н)	Саа2 (Н)	Саа3 (С)	Саа3 (С)	Саа2 (П)	Саа1 (П)	Саа1 (С)	Саа1 (П)	Саа1 (П)
Довгостроковий рейтинг дефолту емітента (Н) -негативний, (С) – стабільний, (П) – позитивний, (РН) – рейтинг не присвоєний								
В-(Н)	В(Н)	В(РН)	В(С)	В(С)	В(С)	В(П)	В(С)	-

Примітка. Сформовано на основі [51], [52], [53], [54], [55], [56], [57], [58].

За даними, представленими різними організаціями, маємо наступне: за рейтингом конкурентоспроможності Інституту розвитку менеджменту Україна у період з 2013 по 2021 роки мала негативну динаміку, але загальна

тенденція зміни показника свідчить про відновлення своїх конкурентоспроможних характеристик на світовому ринку на кінець 2021 р.; рейтинг за індексом економічної свободи показує досить гарні результати. Звичайно, для України ще треба багато чого зробити в цьому напрямку, але піднятися з початку досліджуваного періоду на кінець 2021 року на 31 позицію є досить значним досягненням для нашої країни; за рейтингом інвестиційної привабливості країн світу International Business Compass Україна поступово втрачала свої позиції. Слід зазначити, що з 2019 року даний коефіцієнт не розраховується через суперечки у підходах до обчислення. Таку ж динаміку Україна має по всім іншим показникам.

Наведені дані свідчать про недостатню ефективність економіки України на міжнародному рівні, про погіршення інвестиційного клімату та суттєве відставання по позиціям в рейтингах. Єдина позитивна динаміка спостерігається лише в рейтингу ведення бізнесу, який теж з 2021 р. не розраховується. Таку динаміку Україні забезпечили нові норми Податкового Кодексу (2012-2013 рр.), реформа щодо спрощення реєстрації бізнесу.

З метою формування чіткого уявлення про інвестиційну привабливість України для Японії, проведемо SWOT-аналіз, за яким визначимо основні переваги та недоліки в інвестиційному кліматі країни (табл. 2.2).

За результатами можна стверджувати, що Україна має не так багато сильних сторін, однак ймовірна реалізація достатньої кількості можливостей дозволить в майбутньому посилити інвестиційну привабливість України для Японії. Поряд з цим відмічається значна кількість загроз та слабких сторін. Мінімальні ризики можуть спровокувати поглиблення вказаних проблем та викликати негативний зсув в інвестиційному кліматі.

SWOT-аналіз показав, що нашій країні є над чим працювати для поліпшення інвестиційного клімату. За ефективної реалізації реформ в економічній та адміністративній системах, боротьби з тінізацією бізнесу та корупцією, за рахунок покращення законодавства та практичного права та із залученням іноземних інвесторів до української економіки Україна може бути

привабливою для інвестування та розвитку економічних відносин не лише з Японією, а й з іншими країнами світу.

Таблиця 2.2

SWOT-аналіз інвестиційної привабливості України для Японії

<i>S-сильні сторони</i>	<i>W-слабкі сторони</i>
<ul style="list-style-type: none"> - вигідне геополітичне розташування; - могутній природно-ресурсний потенціал; - відкритість економіки; - кваліфікована та дешева робоча сила; - висока зацікавленість в економічному розвитку країни; - інноваційно-технічний потенціал (зокрема, авіаційно-космічне співробітництво); - високий потенціал аграрної галузі, торгівлі сільськогосподарською продукцією; - потенціал вітчизняного туризму; - прагнення до урізноманітнення джерел енергоносіїв та пониження енергозалежності. 	<ul style="list-style-type: none"> - низька конкурентоспроможність готової продукції; - низький рівень ділової активності; - високий інфляційний рівень; - використання застарілих технологій; - низький рівень інформаційного забезпечення з питань інвестиційної політики; - велика кількість конкурентів; - низький рівень державної підтримки; - обмеженість джерел фінансування; - відсутність чіткої стратегії економічного розвитку країни; - низький рівень довіри інвесторів до влади; - сприйнятливність судової системи до політичного тиску.
<i>O-можливості</i>	<i>T-загрози</i>
<ul style="list-style-type: none"> - підвищення ефективності наукового потенціалу; - збільшення обсягів виробництва; - підвищення попиту на якісну продукцію; - розширення ринків збуту; - удосконалення економічної інфраструктури; - формування нормативно-правової бази; - зменшення податкового навантаження (надання податкових пільг інвесторам); - зниження рівня корупції; - зниження державного контролю над економікою; - залучення інвестицій в науку та інновації; - стабільна банківська система. 	<ul style="list-style-type: none"> - нестабільність та недосконалість податкової та економічної політики; - нестабільність політичної системи; - відсутність ефективного правового захисту інвесторів від боржників; - низький рівень розвитку транспортної інфраструктури; - високий рівень втрат інвестицій; - низький рівень інвестиційної привабливості українських підприємств; - незахищеність права власності; - низький рівень безпеки через воєнні дії; - високий рівень тінізації економіки, корупція та хабарництво.

Примітка. Побудовано автором.

Таким чином, проведений аналіз показав реальний середній рівень інвестиційної привабливості України. У країні є багато можливостей та

ресурсів для поліпшення інвестиційного клімату, які слід ефективно вирішувати найближчим часом.

2.3. Оцінка науково-технічного співробітництва України та Японії

Науково-технічна сфера є одним з важливих напрямів двостороннього співробітництва між Україною та Японією. В умовах глобальної цифрової трансформації бізнесу використання нових технологій є невід'ємною складовою успішної економіки країн.

Системна науково-технічна співпраця між Україною та Японією розпочалася ще у 1973 році, коли 10 жовтня була підписана Угода між СРСР та Урядом Японії про співробітництво у галузі науки і техніки. Презавантаження основних положень довгострокового українсько-японського співробітництва відбулося після оприлюднення 21 липня 2005 р. Спільної Заяви щодо партнерства у 21-му столітті та Прес-релізу щодо співробітництва між Україною та Японією у галузі науки і техніки [11].

В підтвердження серйозних намірів з обох сторін 15 лютого 2006 р. в столиці України мало місце Перше засідання Українсько-японської комісії з науково-технічного співробітництва установчого характеру. Друга спільна зустріч комісії відбулася через 5 років в Токіо, де від української сторони було надано близько 30 пропозицій з питань формування тісної співпраці з японськими науковцями в галузі інформаційних технологій. Як виявилось у Японії з Україною дуже багато спільних інтересів в науково-технічній сфері, то основними напрямками в роботі були названі нейротехнології, штучний інтелект, системи інформаційного захисту, машинобудування, охорона здоров'я, біотехнології, клітинна біологія, кріобіологія, електронне навчання, пошук та розробка родовищ металомістких руд, нафти та газу, спільні космічні дослідження магнітних аномалій та інше [11].

Спільною і болючою темою під час другого засідання комісії для обох країн виявилася проблема усунення наслідків аварій на атомних електростанціях. «Чорнобиль – Фукусіма-1» – назріла проблема України та

Японії. Обмін фаховими знаннями у розв'язанні проблеми мінімізації наслідків подібних аварій став дуже цінним для японських партнерів.

Наступного 2012 р. у Києві відбулася зустріч з представниками Агентства з науки та технологій Японії, які ознайомилися з рівнем розвитку науково-технічної та інноваційної сфер України. Однак, співпраця між країнами і зупинилася. Не відбулося підписання Меморандуму про наукове, науково-технічне та інноваційне співробітництво між Держінформнауки та Агентством з науки та технологій Японії і в 2013 р. Меморандум не був підписаний через обмеженість сфери діяльності Агентства, перемовний процес в цьому напрямку зупинився.

Співробітництво продовжилося у площині взаємодії інституцій Національної академії наук України та японськими бізнес-структурами, фірмами і науково-дослідними установами. У 2013 р. під час декількох зустрічей були обговорені питання щодо організації співробітництва країн у науково-технічній галузі, розвитку міжнародних дисциплінарних досліджень, покращення механізмів професійної взаємодії науковців та промисловими представниками [11]. Підсумком обговорення стала Українська-польська конференція з питань науково-промислового співробітництва (жовтень 2013 р.), за допомогою якої відбувся обмін цінною для науково-технічної галузі інформацією, обговорення проблем, що пов'язані із правовим захистом інтелектуальної власності, з потенційними шляхами обміну технологіями та просування інновацій у виробничий процес, інше.

Цінним для нашої країни було обговорення шляхів налагодження двосторонньої співпраці у таких галузях, як атомна енергетика, нано-технології, біотехнології. А також в межах програми були розглянуті питання сталого розвитку «SATREPS».

Після конференції відбувся наступний етап в українсько-японських відносинах, який наблизив Україну до здійснення бажаного – підписання Меморандуму. В листопаді 2013 р. Японію з діловим візитом відвідав проректор НТУУ «КПІ», член-кореспондент НАН України проф.

С. Сидоренко. Головна мета візиту була досягнута – переговори в Японському агентстві з міжнародного співробітництва, центрі Дослідницького інституту природничих наук RIKEN, Токійському університеті сільського господарства та технологій, корпорації RIGAKU.

За результатами цих переговорів 6 грудня 2013 р. пройшло Третє засідання представників обох країн та відбулося підписання Меморандуму про взаєморозумінні і наукове співробітництво між Державним фондом фундаментальних досліджень і Японським товариством сприяння науці та Протоколу щодо реалізації спільної Програми грантової підтримки двосторонніх дослідницьких проєктів.

Таким чином, за рахунок високого рівня наукових знань та досягнень вітчизняних вчених, а також їх наполегливості та оптимізму, Україна отримала шанс розвинути свою науково-технічну сферу та вийти на міжнародний рівень співпраці. З моменту підписання Меморандуму відносини України та Японії перейшли на новий рівень та активізувалася наукова та інноваційна діяльність.

Проведемо оцінку науково-технічного співробітництва між Україною та Японією.

Світова практика показує, що на початку модернізації науково-технічної діяльності в сучасному світі необхідно мати стратегію дій, в якій чітко визначені проміжні завдання, враховані закордонний досвід та вітчизняна специфіка [59]. Продуктивність реалізації стратегії залежить від дотримання етапів у визначеному курсі керівництвом країни, від методичного інструментарію, що застосовується в досягненні поставленої мети, від розуміння важливості формування, збереження та підтримки основної рушійної сили – інтелектуального прошарку суспільства.

На думку Ревак І.О., базовою складовою науково-технологічної безпеки нашої країни є науково-дослідна, що пояснюється необхідністю стратегії інноваційного розвитку базуватися на наукових, науково-технічних та інших дослідженнях, які отримуються шляхом інтелектуальної праці провідних вчених, спеціалістів та дослідників України [59].

Стан науково-технічного співробітництва в сучасній Україні дещо покращився останні десять років, однак, негативні впливи досі відчутно: асиметрична структура економіки України; неактуальність сучасної технологічної наукової бази; безвідповідальне ставлення відповідальних державних осіб до розуміння дійсного стану та необхідності реформування. Все це унеможливорює самостійний вихід України з ситуації, що склалася, та визначає єдиний шлях у подоланні проблем – вирішення поставленої задачі за допомогою іноземних партнерів.

Система формування та реалізації науково-технічного маневрування досить сильно різниться в різних країнах. В залежності від моделі ринкової економіки визначається обсяг державної науково-технічної підтримки. Для Японії властива політика орієнтації на ринок. Це означає, що саме ринковий механізм та цілі суб'єктів господарювання на ринку визначають шляхи науково-технічного розвитку, тому роль держави в питанні стимулювання запровадження результатів НТП в діючий сектор економіки є сильно обмеженою [60]. Слід зауважити, що останнім часом Японія дещо змінила науково-технічну політику і тепер практикує послідовну реалізацію комплексної політики, згідно якої першочерговою задачею є провести структурні зміни японської економіки шляхом впровадження різних технологічних новацій в усі сфери економічного життя. Комплексною політика названа через одночасне застосування прямих та опосередкованих способів державного регулювання економічних процесів.

В Японії втручання в науково-технічну сферу відповідає стратегії активного втручання, коли між органами державного управління та наукою з виробництвом існують міцні стосунки зі спільною метою у підвищенні міжнародного рівня конкуренції.

Стосовно України, то з моменту визнання своєї незалежності, українська наука значно скоротила сферу свого впливу на соціальний і економічний розвиток країни. Станом на початок 2015 р. відмічалася загроза державній

безпеці України, про що говорив рівень показника науково-технічного потенціалу України. На той час він досяг мінімально-критичного рівня [61].

Для оцінки рівню науково-технічного розвитку виділимо показники, якими користуються у міжнародній практиці:

1) *Показник наукоємності ВВП* – характеристика інноваційності країни, частка сукупних внутрішніх витрат на наукові дослідження та розробки у загальному валовому продукті країни.

У 1991 р. цей показник для України був досить високим і становив 2,4 %. Для порівняння слід сказати, що для Японії в цей час показник склав 2,85 %, а в деяких розвинутих країнах світу індикатор інноваційності був, навіть, меншим, зокрема Німеччина мала показник у 2,39 %, Франція – 2,28 %, а в Об'єднаному Королівстві зовсім меншим за 2 % (1,87 %).

Характеристики інноваційності України згодом показала негативну динаміку (рис. 2.12). Так у 2019 р. показник знизився до 0,43 %, а врахування впливу тінізації української економіки скоректує значення показника в менший бік.

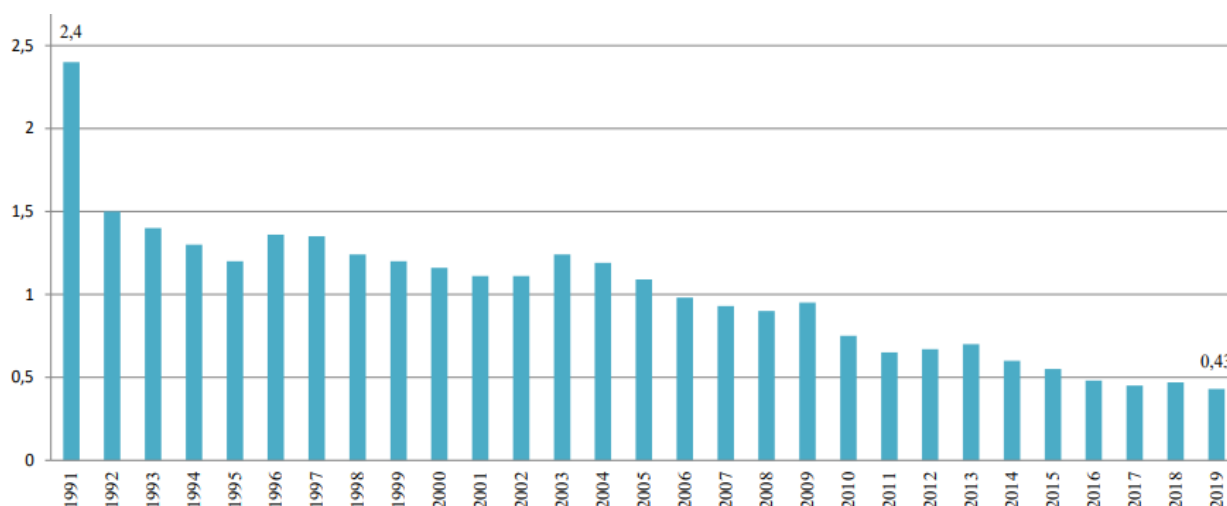


Рис. 2.12. Динаміка наукоємності ВВП в Україні (%), 1991-2019 рр.

Примітка. Джерело [62].

Цікаво відмітити інтервальні значення показника наукоємності країни, які запропонував Б. Патон [63]. В залежності від інтервалу, в який потрапляє

індикатор наукоємності, наука країни може здійснювати відповідний вплив на економіку держави (рис. 2.13).



Рис. 2.13. Порогові значення індикатора наукоємності ВВП, %

Примітка. Побудовано автором за даними в [63].

Спираючись на таку інтерпретацію даних, можна говорити, що наука України на даний час виконує лише пізнавальну функцію, тоді як на початок 1991 р. мала стійку економічну функцію і здійснювала значний вплив на економіку країни.

Для порівняння наведемо дані показника наукоємності ВВП країн-лідерів (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Топ-10 країн-лідерів за показником наукоємності ВВП станом на 2018 р.

Країна	Показник наукоємності ВВП, %	Країна	Показник наукоємності ВВП, %
Ізраїль	4,95	Німеччина	3,09
Республіка Корея	4,81	Данія	3,06
Швеція	3,34	США	2,84
Японія	3,26	Фінляндія	2,77
Австрія	3,17	Франція	2,2

Примітка. Складено за даними в [64].

2) Рівень (бюджетного) фінансування науки – характеризує ступінь забезпечення добробуту держави.

Світова практика констатує високу прибутковість від капіталовкладень у науково-технічну сферу (100-200 %), яка в значній мірі перевищує

прибутковість від інших сфер діяльності [65]. За даними аналізу рівня за 2005-2017 рр. можна зробити висновок, що в зарубіжних країнах після кризи 2007-2008 рр. відбулося зростання обсягів бюджетного фінансування наукової сфери, тобто в країнах спостерігалось посилення підтримки науки. Нажаль, в Україні процеси відбувалися в протилежному напрямку.

Для нашої країни знову маємо негативну тенденцію, причини якої є недбалість і безвідповідальність вищої державної ланки. Так, в редакції Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1991 р. було передбачено забезпечення наукової та науково-технічної діяльності в межах не менше 1,7 % ВВП [66]. Однак, реалізація закону була запланована на 1999 р., що унеможливило ефективність виконання положень нормативного документу. Ситуацію посилило ігнорування виконавчою владою норм закону. Так, у 2000 р. на наукові та науково-дослідні роботи з державного бюджету виділялось 0,31 % ВВП замість запланованих 1,1 % і проти 0,31 % у 1998 р. У 2004 р. рівень фінансування різко збільшився до 0,47 % ВВП, але наступного року знову впав [67].

Оновлення статей Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» (від 26 листопада 2015 р.) нічого не змінило. Ставка фінансування залишилася на тому ж рівні та була збережена традиція відтягування строків реалізації закону (2020 р.) [68].

За статистичними даними у 2017 р. фінансування науки в Україні становило 0,16 % ВВП, що було нижче, ніж у Південній Африці (0,37 %) та Мексиці (0,38 %). І якщо у випадку зменшення частки фінансування науки у розвинутих країнах, останні компенсували дефіцит підвищенням витрат на науку сектора підприємництва, то в Україні такий напрямок був відсутній. До речі, в Японії компенсаційні витрати на 2017 р. становили 78,3 %.

Витрати державного сектору європейських країн наведено на рис. 2.14.

Слід сказати, що в європейських країнах компенсація витрат на науку відбувається і за рахунок іноземних інвесторів. Серед країн-лідерів по залученню іноземних інвестицій у науку станом на 2017 р. виділяють

Болгарію (32,2 %), Латвію (29,8 %), Чехію (25 %), Ісландію (24,5 %), Литву (24,4 %), Ірландію (23,5 %), Кіпр (22,5 %). Також великі бюджетні витрати на науку заплановані в Російській Федерації (27,8 млрд дол. США), Японії (24,9 млрд дол. США), Республіці Корея (20,2 млрд дол. США) [62].

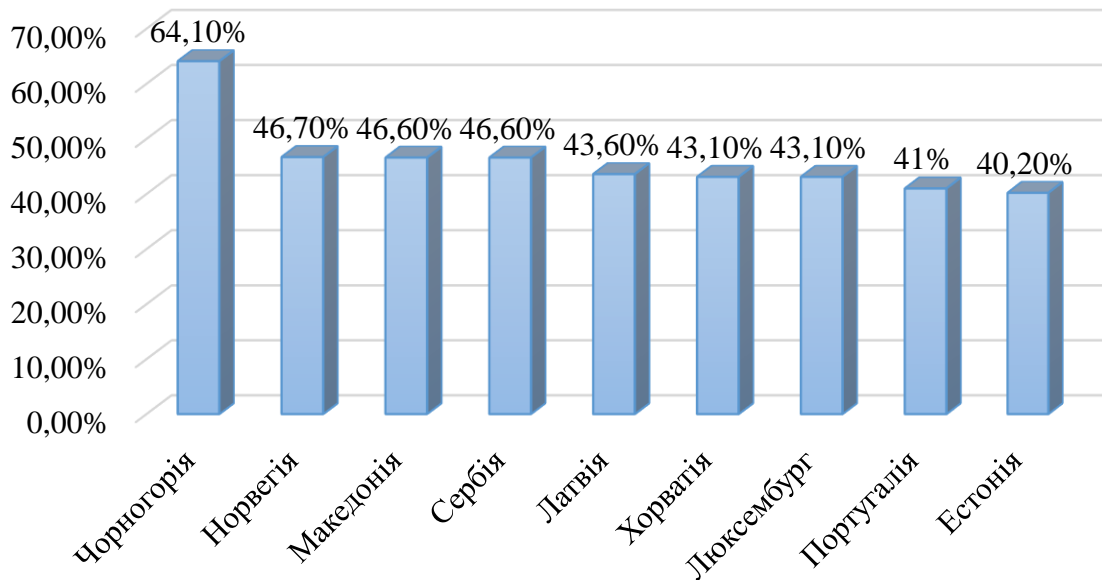


Рис. 2.14. Державні витрати на науку, % у 2017 р.

Примітка. Побудовано за даними [64].

Звичайно, низький рівень фінансування науки в Україні (1,63 млрд дол. США у 2018 р.) можна пов'язати з військовим конфліктом, але враховуючи загальну динаміку з 1991 р., можна зробити висновок, що негативний результат є проявом ставлення влади до науки. Її деструктивна робота гальмує розвиток науки та технологій, що згодом призведе до втрати Україною можливостей безболісно підвищити рівень свого соціально-економічного розвитку.

3) *Кількість дослідників на 1 млн. населення країни* – виражає кількість фахівців, котрі залучені до сфери продукування нових знань за певний часовий період [69].

Рівень забезпеченості науковими кадрами в цілому визначає конкурентоспроможність національної економіки.

За період з 1991 р. по 2019 р. в Україні значно скоротилась кількість науковців. Так на початок 1991 р. в країні налічували 295010 дослідників, тоді як у 2019 р. їх кількість склала 51121 особу. За цей час також мали скорочення і науково-дослідні установи (394 організації припинили свою діяльність). Такі негативні тенденції знову можна обґрунтувати незацікавленістю української влади в розвитку науки та технологій.

Для України кількість дослідників на 1 млн. населення станом на 2019 р. складає 976 осіб, що на 12,1 особу менше від попереднього року. Позиція України в рейтингу за цим показником показана на рис. 2.15.

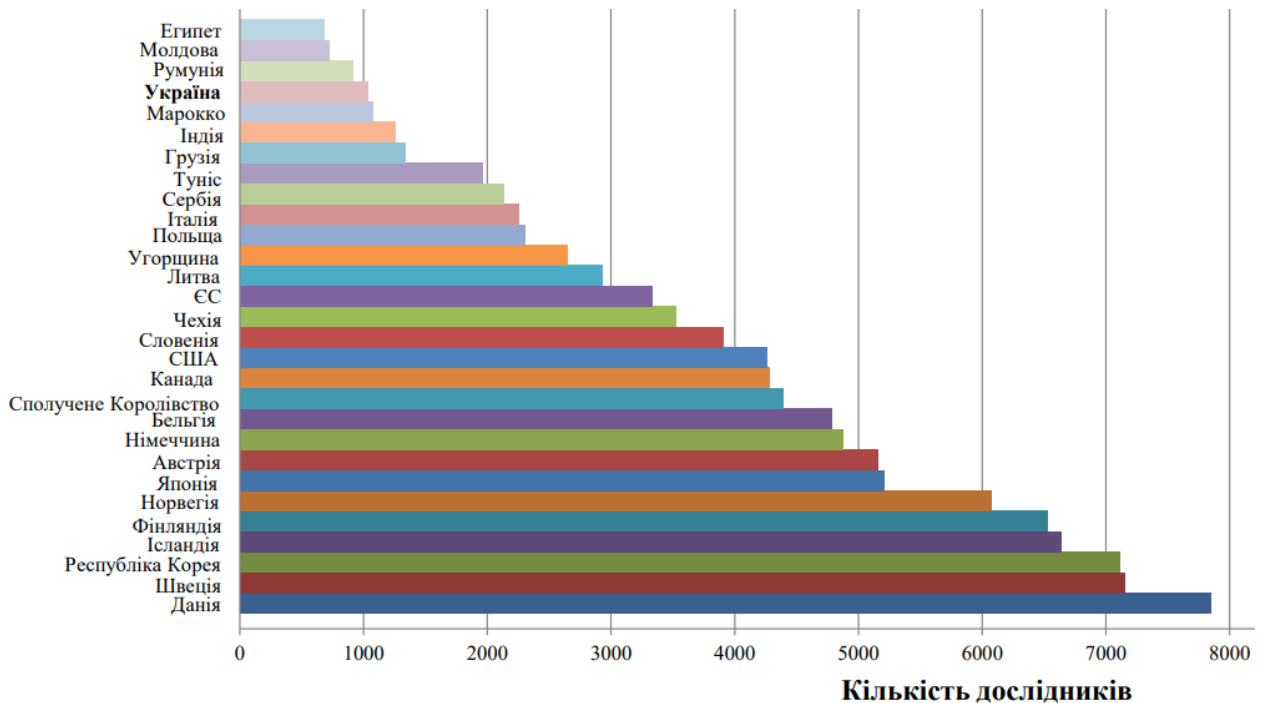


Рис. 2.15. Кількість дослідників на 1 млн. населення у 2018 р.

Примітка. Джерело [62].

Як видно з рис. 2.15, лідерами серед країн Північної Америки є США та Канада, серед європейських країн – Данія та Швеція, серед країн Азії – Республіка Корея та Японія.

Прогнози щодо виходу України за показником рівня забезпеченості науковими кадрами на європейський рівень невтішні. Нашій країні, не

враховуючи воєнний конфлікт, знадобиться не менше 20 років кропіткої, плідної роботи у створенні умов зростання наукового потенціалу держави.

4) *Частка внутрішніх витрат на одного науковця* – описує фінансове забезпечення дослідників та їх імовірні перспективи для отримання та впровадження нових знань.

У 2018-2019 рр. частка внутрішніх витрат на одного українського дослідника склала 37,5 тис. дол. США. Це майже у 4 рази менше від середнього рівня по країнам Європейського Союзу та утричі менше ніж в країнах-учасниць Південної Африки.

5) *Частка внутрішніх витрат у розрахунку на душу населення.*

Для України показник станом на 2018-2019 рр. знаходився на рівні 37 дол. США. Статистика по світовим лідерам наводить значення в декілька сот разів більші, ніж в нашій країні. Нашу країну опередили, навіть, Мексика, Коста-Ріка, Туніс, Алжир, Маврикій, Єгипет, Білорусь [62].

Слід вказати і на інші проблеми у науковому кадровому складі: відтік дослідників в інші сфери діяльності або закордон; старіння наукових кадрів; низька престижність професії.

Питання з інноваційною діяльністю в Україні так само постають гостро: провадження інновацій в українську економіку у 2019 р. склали суму у 14220,9 млн. грн, що у 8 разів більше від 2000 р.;

провадження інноваційної промислової продукції становила відповідно 2148 одиниць, що менше від 2010 р. на 260 одиниць;

відбувається скорочення кількості підприємств, які впроваджують інновації (у 2019 р. їх кількість становила 782 одиниці, тоді як у 2010 р. вона була майже у двічі більшою);

патентна активність знижується зі значними темпами (2019 р. – 12310 заявок, що у півтора рази менше від 2010 р.).

Таким чином, проведена оцінка науково-технічного співробітництва України дозволяє говорити про низький рівень розвитку науково-технічного потенціалу нашої держави. За всіма показниками відзначається негативна

тенденція, що негативним чином позначається на українсько-японських відносинах в науково-технічній сфері.

Висновки до розділу 2

Встановлено, що динаміка повільного зростання реального ВВП є свідченням серйозних проблем в національній економіці України та є серйозною перешкодою у формуванні ефективних економічних відносин між Україною та Японією. Серед найбільш впливових факторів розвитку виділено бюджетну дисципліну України, валютний курс, торговельна політика, прямі іноземні інвестиції, дерегуляція, захист прав власності.

Визначено два тренди в розвитку державної політики: перший проявляється у розповсюдженні ознак, характерних мережевому суспільству, другий тренд полягає в різносторонньому спрямуванні впливу глобальної економіки. Серед трендів, які визначають подальший розвиток економічних відносин між Україною та Японією, вказано: перехід до побудови сприятливого середовища для надходження та результативного використання сучасних ресурсів; побудова постпромислової моделі економіки; покращення інвестиційної привабливості нашої країни; збільшення впливу зовнішніх структурних ризиків.

До зовнішньоекономічних чинників розвитку економічних відносин України та Японії віднесено структуру експорту, конкурентоспроможність ціни, обсяги імпорту на внутрішньому та зовнішньому ринку, експорт.

Стан науково-технічного співробітництва в сучасній Україні визначений як такий, що має негативні показники через: впливи асиметричної структури економіки України; неактуальність сучасної технологічної наукової бази; безвідповідальне ставлення відповідальних державних осіб до розуміння дійсного стану та необхідності реформування.

Для оцінки стану науково-технічного розвитку використано показники з міжнародної практики, за якими рівень розвитку України в зазначеному напрямку визнано незадовільним.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ

3.1. Перспективи створення зони вільної торгівлі між Японією та Україною

Глобалізаційні процеси в економіці світу призвели до надмірного адміністративно-фіскального навантаження, до збільшення виробничих витрат, як наслідок до зростання собівартості кінцевого продукту для споживача. Суттєві трансформації у зовнішньоекономічних взаємовідносинах між країнами відбуваються навіть в умовах впливу кризових факторів. Однак, як показує практика це не призупиняє розвиваючі країни, до яких відноситься і Україна, бо процес міжнародної інтеграції переводить спільноту країни до нових форми і рівня світового господарства.

У зв'язку з цим країни намагаються спростити процес взаємодії, знизити торгові бар'єри з метою створення умов для зростання економічних відносин, підвищення рівня життя.

Насьогодні Україна максимально прагне розширити свої потенційні можливості в світовій економіці, налагодити економічні відносини у якості не лише союзника, а як надійного партнера. Уряд України визначив пріоритетні реформи для економічного зростання країни: приватизація, поліпшення бізнес-клімату, реформа концесійного законодавства, підтримка та просування експорту, підтримка інновацій та розвиток цифрової економіки, захист прав інтелектуальної власності. Як видно, напрямки реформ обрані дуже вдало, їх ефективна реалізація з високою ймовірністю забезпечить бажане економічне зростання країни.

Особливого значення в умовах відкритості економіки України має підтримка та просування експорту українських товарів. З цього питання у 2017 р. урядом було визначено п'ять основних пріоритетів:

запуск системи державної підтримки та просування експорту;

просування українського експорту;
новий вимір економічної інтеграції з іншими країнами;
вільна торгівля та преференційні режими;
захист інтересів українських експортерів та національних структур.

У просуванні українських товарів на міжнародних ринках актуальним залишається питання створення зон вільної торгівлі, хоч наша країна вже підписала більше шістнадцяти угод про вільну торгівлю із сорока шістьма країнами.

Еволюція Угоди про вільну торгівлю України почалася 1991 р з підписання Угоди про вільну торгівлю з країнами колишнього СРСР. У 1994 р. підписана Угода з Російською Федерацією, у 1995 р. – Туркменістаном та Молдовою, у 1996 р. – з Азербайджаном, Вірменією, Грузією, Узбекистаном, у 1998 р. – Казахстаном та Киргизстаном, а згодом у 1999 р. – з Білоруссю. До того ж у 1999 р. набула чинності багатостороння угода з СНД, яка була підписана 1994 р.

Початок двадцять першого століття виявилось більш продуктивним. У 2001 р. Україна підписала Угоду з Македонією, у 2008 р. – з Всесвітньою торговою організацією, у 2012 р. – з Європейською асоціацією вільної торгівлі (Норвегія, Швейцарія, Ісландія, Ліхтенштейн), у 2013 р. – з Чорногорією, у 2014 р. – з Європейським союзом. Слід вказати, що у 2015 році припинила дію двостороння угода з Росією, а у 2016 р. було підписано угоду з Канадою та у 2017 р. з Ізраїлем, у 2022 р. – з Туреччиною.

Отже, як бачимо досвід України з укладання угод про вільну торгівлю досить багатий. Всі ці угоди передбачали зменшення або скасування мита на ввіз товарів та зменшення інших торгових бар'єрів між нашою країною та іншими сторонами.

Вже кілька років поспіль український уряд намагається ініціювати переговори з Японією щодо усунення всіх або багатьох бар'єрів у двосторонній торгівлі. Для обох країн така угода сприятиме розвитку економічних відносин, зокрема торговельно-економічного співробітництва. Відбудеться:

підвищення активізації торгівлі між Україною та Японією;
зростання обсягів експорту обох країн через зниження митних перешкод;

вирівнювання умов економічної співпраці;

відкриття нових можливостей для здійснення трансферу технологій та проведення модернізації виробництва в Україні;

формування нових робочих місць для пересічних українців;

розширення шляхів обміну досвідом;

використання нових інструментів знаходження партнерів;

спрощення залучення інноваційних і науково-технологічних рішень.

На фоні таких перспектив, звичайно, слід відмітити і негативні фактори:

по-перше, можливе посилення конкуренції для суб'єктів господарювання, як наслідок можна отримати ситуацію із зниженням їх доходів та/або скороченням штату;

по-друге, зняття митних перешкод вплине на державний бюджет, спричинить скорочення частки податків;

по-третє, виникає ймовірність зростання залежності держави від іноземного виробника.

Результатами функціонування зони зовнішньої торгівлі між Україною та Японією стануть:

тісна економічна інтеграція;

вирівнювання умов для обох країн-партнерів для ведення бізнесу;

прозорість правил двосторонньої економічної співпраці;

збільшення альтернативних товарів та послуг, підвищення їх якості;

підвищення доступності товарів для вітчизняних споживачів;

розширення доступу до третіх ринків.

В такому разі Україні та Японії необхідно, співставляючи всі ризики та вигоди, визначити основні положення домовленості та виробити чіткий механізм економічної взаємодії. Загальна концепція плану дій щодо домовленостей між двома країнами передбачає реалізацію заходів різного

часового характеру. В короткостроковому періоді Україна та Японія мають визначити наступні заходи: створити економіко-правові рамки створення зони вільної торгівлі; розробити дієвий механізм розвитку економічних відносин у сфері транскордонної торгівлі та створити зону прибережної торгівлі; спрощення умов перетину кордонів між країнами. В середньостроковому періоді країни мають узгодити власні законодавства до міжнародних стандартів ведення економічної діяльності в спільних зонах. Довгостроковий період передбачає виконання заходів, що безпосередньо стосуються операційної діяльності в зоні вільної торгівлі: скорочення або відміна митних бар'єрів; лібералізацію промислової та сільськогосподарської продукції; проведення процедур сертифікації з метою двостороннього визнання сертифікатів відповідності; узгодження законодавства стосовно ведення діяльності в межах зони та залучення і захисту іноземних інвестицій; прийняття програм підтримки бізнесу, розробка та утвердження обмежень, що регулюють розвиток економічних відносин.

Які ж перспективи розробки та реалізації заходів щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та Японією. Відповідь на це питання надає аналіз вже існуючих домовленостей та стану двосторонніх економічних відносин між Японією та нашою державою.

Для поглиблення та розвитку українсько-японських економічних відносин наша країна узгоджує низку норм та стандартів, які стосуються промислових товарів і продукції сільського господарства. Результати моніторингу «чистоти» економічних відносин вимагають від України перегляд та суворого дотримання законодавства з питань конкуренції, захисту прав інтелектуальної власності, торговельних бар'єрів з суто технічного боку, санітарних норма та функціонування митниці [70].

Недавні політичні умови призвели до часткової, а в окремих випадках і повної, втрати Україною традиційних ринків, тому сучасні заходи уряду держави спрямовані на пошук нових ринків для експорту своїх товарів. Активізація пошуку пов'язана ще і з тим, що практично половина українського

ВВП формується завдяки експорту, наприклад, у 2019 р. частка експорту становила 49,9 % від ВВП.

Японія, що є «недоторгованою» для України країною, й досі не приймає пропозицію щодо створення спільної зони вільної торгівлі. Основним завданням у створенні умов такої співпраці є узгодження товарів, що будуть захищатися. Також японські компанії в порівнянні з Європейськими партнерами сплачують значно більший податок при експорті власних товарів в Україну. Тому питання оновлення положень конвенції про подвійне оподаткування, яке було укладене з Японією ще в 1986 р., є наразі досить актуальним.

Японський уряд з обережністю відноситься до такого питання як створення зони вільної торгівлі, тим більше з Україною. Ще більше японці побоюються потрапити в неприємну ситуацію, вони звикли працювати в комфортній обстановці, чесно, без корупції та хабарів, тобто японський бізнес характеризується високою корпоративною культурою. Такі риси допомогли Японії завоювати міжнародну довіру. Японія є країною, яка має економічні відносини з усіма країнами світу, вона є членом транстихоокеанського і трансатлантичного економічного регіону, має угоди вільної торгівлі з Європейським Союзом, Канадою, Великою Британією. Україні досить важко схилити Японію на свій бік при таких умовах, але можливо.

Запорукою ефективного розвитку економіки України у співпраці з Японією є, перш за все, забезпечення успішності економіки в межах своєї держави, а вже потім зростання частки вітчизняних виробників товарів на японському ринку. Тобто підписання угод не повинно бути в пріоритеті, важливо виважено та детально сформулювати їх зміст. Так, наприклад, угода про зону вільної торгівлі з Європейськими країнами не відмінняє всі мита на ввезення української експортної продукції, згідно угоди для України встановлені невеликі обсяги безмитної торгівлі. Такі рішення Європейського Союзу спрямовані на захист власних внутрішніх ринків.

Отже, вітчизняна економіка України вимагає глибоких перебудов, а з виходом України на міжнародні ринки інтеграції економічної системи у міжнародну економіку.

Відмітимо, що на сучасному етапі розвитку економіки України притаманні деякі особливості:

- виробництво більш спрямоване на видобуток та реалізацію не готової продукції, а сировини;
- дисбаланс в структурі промислового виробництва, що пояснюється експортною орієнтацією та низьким рівнем потенціалу внутрішнього ринку (наприклад, металургійна продукція в експорті складає 80% і 20% спрямовується на внутрішній ринок);
- високий ступінь зносу основних фондів;
- використання у виробництві застарілих технологій;
- обмеженість у зовнішньому фінансуванні;
- висока частка капіталовкладень у галузі з низько доданою вартістю;
- низький рівень фінансування інновацій [70].

Такі особливості послаблюють вітчизняну економіку, роблять її вразливою до змін попиту та пропозиції на міжнародних ринках, цінової структури експортованих товарів, що свідчить про залежність від зовнішніх факторів. Усунення вказаних недоліків сприятиме розвитку відносин між Японією та Україною.

Основні проблеми в поглибленні українсько-японських економічних відносин можна пов'язати з урізноманітненням зовнішньополітичного та зовнішньоекономічних переваг, покращенням експортно-імпоротної структури, регулюванням економіки з дотриманням вимог та норм Світової організації торгівлі. Головним планом української держави повинна стати реалізація власних переваг (конкурентних, порівняльних) у міжнародній економіці.

Таким чином, на поглиблення та розвиток відносин між Україною та Японією здійснюють вплив як зовнішні, так і внутрішні фактори (табл. 3.1).

Фактори впливу на розвиток сучасних українсько-японських
економічних відносин

<i>Зовнішні фактори</i>
1. Умови та форми розвитку української зовнішньої економічної діяльності.
2. Сировинна орієнтація українського експорту.
3. Обмеженість та непрактичність товарної імпоротної структури.
4. Асиметричність експортної та імпоротної геоструктури (іноземна монополія на певні позиції товарів).
5. Низька конкурентоспроможність вітчизняних підприємств.
6. Значний рівень зовнішнього боргу України.
7. Нездатність вітчизняної митної системи контролю.
8. Низький рівень розвитку інфраструктури діяльності.
<i>Внутрішні фактори</i>
1. Політична криза, її суттєвий вплив на економіку країни.
2. Низький рівень української корпоративної культури.
3. Використання застарілих та ресурсномістких засобів виробництва.

Примітка. Сформовано на основі [70].

В процесі формування стійкої внутрішньої конкурентоспроможності вітчизняної економіки Україні необхідно вирішити декілька серйозних проблем:

довгочасна динаміка зменшення попиту та цін експортних товарів на зовнішніх ринках;

зростання впливу міжнародної конкуренції;

дискримінація вітчизняних товарів на світових ринках;

підняття вимог до якості продукції, послідувачого сервісу і технологій виготовлення;

низький рівень інвестування в науково-технічну сферу;

низький рівень державної політичної підтримки вітчизняного експорту;

ризика знецінення національної валюти, неповернення ПДВ, негативне економічне (підприємницьке) середовище;

низький рівень розвитку організаційної та правової складової економічного процесу [70].

Зростання економічних можливостей України у відносинах з Японією і не тільки повинно відбуватися шляхом підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг. В цьому напрямку політика держави повинна вирішити такі завдання, як на рис. 3.1.



Рис. 3.1 Завдання державної політики у підвищення конкурентних переваг вітчизняного експорту

Примітка. Побудовано на основі опрацювання [70].

Вигідне географічне положення нашої держави надає можливість раціоналізувати транспортні витрати в японсько-українських економічних

відносинах. Переважна більшість українсько-японської торгівлі з іншими країнами реалізувалася через вітчизняні морські порти (станом на 2022 р. морський рух відмінено або частково обмежений). Однак, наявність всіх видів транспорту не говорить про якість транспортної інфраструктури України, яка насправді, недостатньо розвинена. Сучасна транспортна система через це та останні воєнні події лише збільшує витрати в логістичному ланцюжку, що в свою чергу знижує конкурентоспроможність вітчизняних товарів та підвищує вартість імпорту в Україну.

Наступним напрямом економічного співробітництва між Україною та Японією є поступове зростання обсягів експортної продукції високотехнологічного та наукомісткого характеру. Через сировинну спрямованість більшості розробок та досліджень на вітчизняних підприємствах в цілому відчувається збільшення технологічного розриву між Україною та розвиненими державами. Для подолання все більшого відставання, державному сектору рекомендовано провести системні зміни в способах державного регулювання розвитку всіх сфер науково-технічного, освітнього та інноваційного напрямку, переорієнтовувати експорт низького ступеня доданої вартості на високий, трансформувати існуючу сировинну економіку в інноваційну [70].

Для моніторингу та забезпечення конкурентоспроможності економічного потенціалу країни необхідно удосконалити або розробити ефективну методологію оцінки його рівня, яка б надавала чітке уявлення про привабливість України для японського партнера.

Як бачимо, українська сторона проявляє високу зацікавленість у створенні найближчим часом зони вільної торгівлі з Японією. Інтереси Японії збігаються або доповнюють українські, але вона не поспішає підписувати угоду. Як показують спостереження, угоди про зони вільної торгівлі японська сторона веде лише з країнами, товарообіг з якими має значні обсяги. Нажаль, частка товарообігу з Україною становить менше 0,1%. У зв'язку з чим японська сторона наполягає на поширенні торговельної лібералізації,

розширенні інвестиційної діяльності Японії в Україні та спільній взаємодії в спільних проєктах глобального масштабу і на даний момент не розглядає створення зони з нашою країною. На початку Японія прагне збільшити товарообіг, перш за все, через покращення умов для бізнесу та планомірного часткового відкриття ринку [71].

Після скорочення обсягів промислового виробництва у 2020 р. на 5,5% від 2019 р. підсумки 2021 року показали поживавлення. Так, у 2021 р. обсяги промислового виробництва в Україні зросли на 1,1% порівняно з 2020 р., у тому числі у добувній промисловості та розроблені кар'єрів – на 0,9%, переробній – 1,5%, постачанні електроенергії, газу – індекс промислової продукції мав незначне зниження і становив 99,9% [26].

В українсько-японських відносинах також спостерігалася активізація спільної економічної сфери та зростання показників її ефективності від попереднього періоду. Однак, експорт українських товарів японськими компаніями в основному був спрямований не в Японію, а в інші країни (країни Європейського Союзу, Південно-Східної Азії, Китаю та Африки) [10]. Японські експерти запевняють, що Україна вже стала привабливішою для Японії через появу зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Наша держава цікава для Японії швидкими заходами щодо європейської інтеграції. Японія використовує нашу країну як трансфер у відносинах з Європейським Союзом, що з однієї сторони розширює українські економічні зв'язки, з іншої змінює рейтинг України як самостійного ділового партнера.

Таким чином, у короткостроковому періоді Україна може розраховувати тільки на вільну торгівлю з Японією. Для цього їй необхідно виконати низку заходів, які підвищать конкурентоспроможний потенціал країни:

- дотримуватись виконання бюджетної дисципліни;
- перебудувати традиційну економіку в інноваційну;
- поліпшити інвестиційний клімат;
- вдосконалити транспортну інфраструктуру;

збільшити фінансування в науково-технічну галузь.

Виконання вказаних заходів наблизить Україну до переходу на новий рівень співпраці з Японією, до створення зони вільно торгівлі та поглибить в перспективі їх двосторонні економічні відносини. Однак, позитивний ефект наша держава може отримати і від Угоди про стратегічне партнерство між Європейським Союзом та Японією шляхом координованих інвестиційних потоків у розвиток пріоритетних систем: транспортної, енергетичної, цифрової.

3.2. Особливості реалізації заходів з підвищення інвестиційної привабливості України для Японії

Сучасна українська економіка знаходиться в стані різносторонніх економічних трансформацій, що визначає основні шляхи державної політики, а саме покращення інвестиційного клімату та збільшення результативності інвестиційних процесів. Серед характерних Україні унікальних властивостей, які приваблюють іноземних інвесторів, слід відмітити:

масштаби внутрішнього ринку, які надають Україні конкурентних переваг в порівнянні з іншими країнами-партнерами східного регіону та визначають українську економіку як найбільшу;

великий потенціал промисловості та сільського господарства;

універсальне геополітичне розташування України;

значний науковий потенціал;

досить дешева робоча сила.

В свою чергу, керівництво України усвідомлює потенційні можливості, тому прагне до вдосконалення вже створеної законодавчої бази з регулювання інвестиційної діяльності, активно веде перемови з потенційними інвесторами, зокрема японськими.

Аналітична оцінка інвестиційної привабливості України для Японії, яка була проведена в пункті 2.2 роботи, показала, що наразі для зростання економіки України недостатньо власних внутрішніх фінансових джерел.

Практично всі показники інвестиційної діяльності показали низький рівень інвестиційного клімату нашої країни. Для України характерна нестабільність на макрорівні, досить низький рівень захисту зовнішніх інвесторів, недосконалість законодавчого регулювання, корупцію, тіньову економіку [72]. До цих факторів слід додати загострення кризових явищ в світовій економіці, слабку судову систему України, пандемію Covid-19 та військові дії на території нашої держави.

Основною перешкодою для прямих іноземних інвестицій став той факт, що наша держава так і не створила належних умов інвестиційної діяльності та безпеки їх інвестицій. Станом на 2020 р. Україна зробила деякі кроки для покращення ведення інвестиційної діяльності. Так, було проведено низку заходів щодо посилення захисту неконтрольованих інвесторів завдяки дотриманню вимоги докладного розкриття інформації в операціях з зацікавленими сторонами [73]. Однак, з урахуванням невисоких рейтингів інвестиційної привабливості України на міжнародному рівні, долучити інвесторів до української економіки досить важко. Пересвідчити інвесторів націлити фінансові потоки на покриття потреб української економіки допоможе тільки інформаційна відкритість, достовірність та повнота фінансової звітності суб'єктів господарювання.

Як було зазначено у пункті 2.1 даної роботи, розвиток економіки країни буде більш стрімким, якщо до неї будуть надходити значні обсяги прямих іноземних інвестицій. За даними Міністерства економіки України для відновлення української економіки та початку її потужного зростання обсяги інвестицій повинні на протязі мінімум п'яти років безперервно становити не менше 35% ВВП. Вже на сьогодні згідно плану реконструкції Національної ради з відновлення Україна потребує 60-65 млрд дол. США, як щорічний плановий обсяг. Однак, залучення великих інвестицій потребує більше часу та обов'язкової оцінки всіх можливих ризиків.

Великі можливості нашої держави можуть сприяти формуванню її переваг на міжнародному рівні. Останні роки для іноземних інвесторів

найбільш цікавими сферами інвестування є аграрний сектор, промислова галузь, інформаційні технології. Серед галузей з найбільшим інвестиційним потенціалом можна виділити галузі з високою доданою вартістю та конкурентною за міжнародними вимогами продукцією (рис. 3.2) [77]:

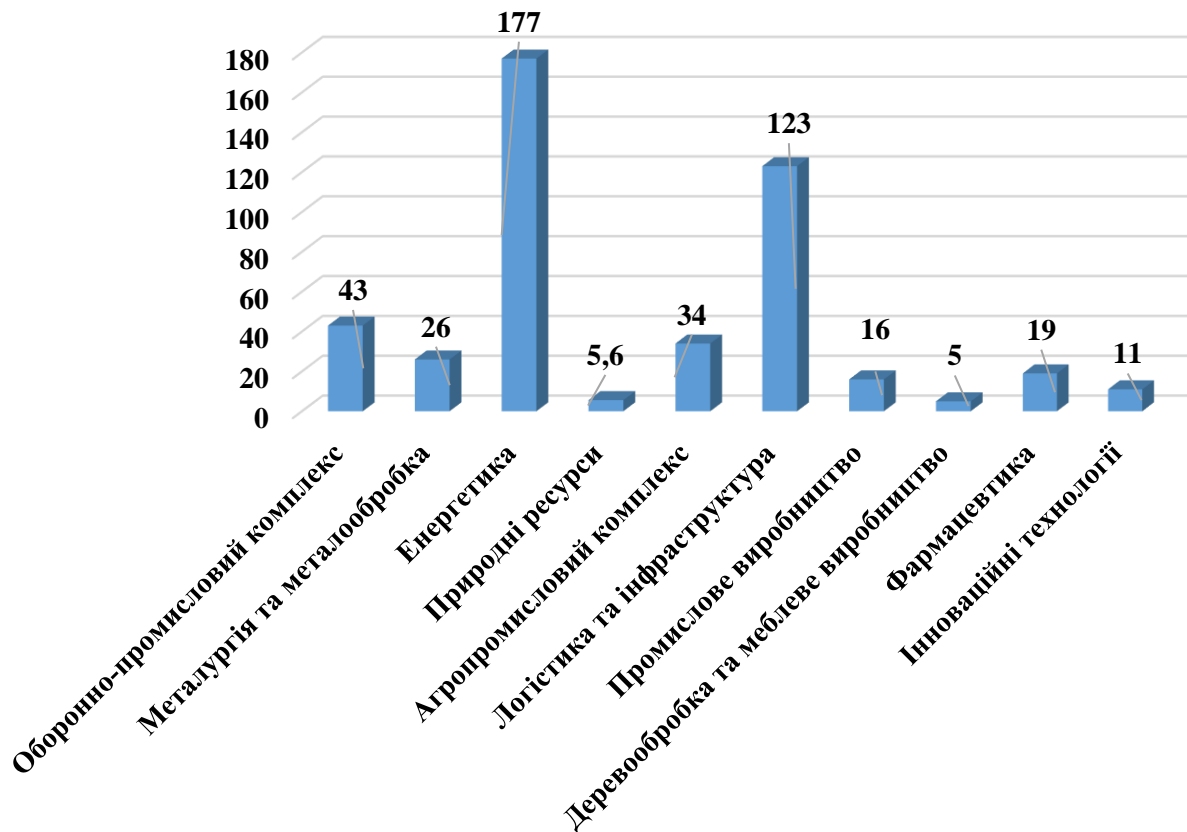


Рис. 3.2. Галузі України з найбільшим інвестиційним потенціалом, млрд дол. США

Примітка. Побудовано за даними [77].

1) оборонно-промисловий комплекс. За даними Міністерства економіки інвестиційний потенціал воєнної промисловості станом на 2022 р. становить 43 млрд дол. США. Розвиток цього комплексу особливо важливий для України в двох аспектах: стане гарантією національної безпеки та підвищить експортний потенціал України;

2) металургійна галузь, яка містить більше 26 млрд дол. США, є однією з базових в Україні. Досвід, який має наша країна в металургійних високотехнологічних процесах з виробництва титану та продукції, що містить

його, є затребуваний на міжнародному ринку. Крім того, актуальним напрямком в металургії стає так звана «зелена» металургія;

3) енергетична галузь, яка містить найбільші обсяги інвестиційного потенціалу України – 177 млрд дол. США, може реалізувати їх у виробництві «чистих/зелених» електричних потужностей та «зеленого» водню;

4) добувна промисловість, інвестиційний потенціал якої криється в покладах великої концентрації мінеральних ресурсів на територіях, недалеко одна від одної, і становить 5,6 млрд дол. США;

5) агропромисловий комплекс має «недовикористаний» інвестиційний потенціал у розмірі 34 млрд дол. США. Основними напрямками в цій сфері стають заходи зі збільшення потужностей переробки, з розвитку секторів з високою доданою вартістю (виробництво м'яса, молока та молокопродуктів, садівництво);

6) логістика та транспортна інфраструктура, інвестиційний потенціал якої оцінюють в 123 млрд дол. США. Вихід цієї галузі в лідируючі позиції в інвестиціях обумовлений важливістю логістики та географічним розташуванням України;

7) промислове виробництво в основному спрямоване на виробництво машинобудівної продукції для енергетичної, залізничної, гірничої, сільськогосподарської, авіаційної, легкої та харчової галузей. На неї приходить 16 млрд дол. США інвестиційного потенціалу;

8) деревообробка та виробництво меблів з інвестиційним потенціалом в 5 млрд дол. США має ресурсну базу та вдалу географію транспортної логістики;

9) фармацевтична галузь, компанії якої відповідають світовим стандартам і вже частково відновили свої потужності до стандарту GMP (Належна виробнича практика), а оціночний інвестиційний потенціал складає 19 млрд дол. США;

10) інноваційні технології, які вже і так досить активно впроваджуються в економічне, соціальне і політичне життя нашого суспільства (перехід

офіційних документів в діджитал-рішення, збільшення обсягів фінансових операцій через мобільні додатки, активізація операцій з криптовалютою), містять в собі 11 млрд дол. США.

Слід відмітити, що в Україні сформована велика база кадрів з технологічним ступенем, активно проводиться науково-дослідна діяльність та поширений ІТ-аутсорсинг. Інтерес до сфери інформаційних технологій тим більший, що це єдиний сектор, який в умовах воєнного конфлікту втратив лише 5% обсягів контрактів, через що інвестиційні потоки і інформаційні технології сприятимуть переходу від ІТ-аутсорсингу до продукування готового продукту, а сама сфера підвищить свою конкурентоспроможність.

Вказані галузі є найперспективнішими для інвестування, але є низка бар'єрів, які заважають іноземним, зокрема японським, інвесторам збільшувати інвестиційні потоки в українську економіку та знижують інвестиційну привабливість країни (пункт 2.2). В [76] достатньо детально розглянуті проблеми інвестиційної діяльності України, а також запропоновані шляхи їх подолання. Наведемо найбільш істотні з них (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Основні напрями активізації інвестиційної діяльності України

Напря́м	Заходи
1	2
Підвищення можливостей державних інститутів та посилення правового верховенства	Розширення інституційних трансформацій з метою посилення правового захисту інвесторів; удосконалення антимонопольного законодавства
	Реформування судової та антикорупційної систем
	Формування сприятливого середовища оподаткування інвестицій
	Усунення податкових недоробок, унеможливлення ухилення від оподаткування
	Цифрова інтеграція економічної інфраструктури згідно світових цифрових стандартів
	Зменшення державного регулювання та контролю за підприємницькою діяльністю
	Посилене сприяння виходу українських товарів та послуг на міжнародні ринки шляхом долучення дипломатичних та торговельно-економічних представництв
	Підвищення рівня управління підприємствами державної форми власності та приватизація

Продовження табл. 3.2

1	2
<i>Поширення внутрішнього ринку</i>	Оновлення інфраструктури економіки України шляхом комбінацій бюджетного та приватного фінансування
	Перехід до економіки з високою доданою вартістю шляхом заохочення до локалізації виробництва, на заміщення імпорту та застосування нових технологій
	Створення вільних або з пріоритетним розвитком економічних територій з метою підвищення локальних інвестиційних точок
	Запровадження економіко-регуляторних стимулів на енергетичному ринку
	Підтримка впровадження інновацій у промисловості
	Переорієнтація сільського господарства на виробництво продукції з високою доданою вартістю
	Збільшення розмірів інвестиційної частки у витратах державного і місцевого рівнів
	Покращення процедурних вимог з відбору інвестиційних проєктів державної сфери
	Збільшення інвестицій за рахунок укладання угод про розподіл продукції
	Поглиблення другого ринку Облігацій внутрішньої державної позики задля зменшення вартості запозичень від держави
<i>Удосконалення функціонування банківської системи</i>	Впровадження окремих програм рефінансування банків
	Покращення державних програм надання субсидій процентних ставок за кредитами банків з метою стимулювання будівельної галузі
	Надання розширеної можливості українським експортерам користуватися банківськими продуктами на більш вигідних для них умовах
	Формування системи ефективного управління «слабкими» активами банківської системи
	Зменшення втручання в банківську сферу задля підвищення інвестиційної привабливості банківської сфери

Примітка. Складено за даними в [76].

Визначимо окремі заходи для підвищення інвестиційної привабливості України з урахуванням особливостей нашої держави, поліпшення її інвестиційного клімату та збільшення іноземних інвестиційних потоків.

1) Активізація різносторонньої боротьби з інфляційними процесами.

Стабільність валютного ринку України, як і будь-якої іншої країни, з низьким рівнем інфляції та високим рівнем захищеності вкладів сприяє економічній стабільності країни на макрорівні. У зв'язку з чим необхідно боротися з таким негативним та небезпечним процесом, як інфляція. Характерними проявами інфляції є зростання цін та товари та послуги без

зміни якості останніх. В такому разі говорять про знецінення грошей щодо іноземних валют.

Причини інфляційних процесів (явища, що їх викликають) можуть бути різносторонні. Всі їх можна розбити на три великі групи: економічні, грошові, соціально-політичні.

Для економіки України інфляційні процеси є досить частими. У 2022 р. міжбанківський валютний ринок має хвилеподібну, але зростаючу тенденцію, яка проявляється в поступовому підвищенні курсу гривні. В таких умовах ситуація загострюється підвищенням попиту на іноземну валюту і в результаті відбувається знецінення національної. У боротьбі з інфляцією слід розуміти той факт, що боротися треба не з наслідками, а саме з причинами. Узагальнений комплекс заходів щодо боротьби з інфляцією складається з наступних: покращення податкової системи; розширення відповідальності господарюючих суб'єктів за результати їх діяльності; заохочення та вирівнювання балансу системи виробництва; створення прогресивної ринкової інфраструктури; зміна офіційного курсу національної валюти [75].

2) Розробка ефективного правового механізму захисту іноземних інвесторів.

Удосконалення нормативно-правової бази залучення зовнішніх іноземних інвестицій в Україну допоможе формуванню розумної політики дій державних органів влади. Оптимізація нормативно-правової бази в цьому напрямку ведеться ще з початку становлення незалежності нашої держави. Однак, нестабільність політичної бази, необхідність її постійного оновлення не сприяє зміцненню інвестиційного інтересу у потенційних інвесторів. У своїх намірах і діях влада не повинна забувати про логічність, послідовність, стабільність, прозорість та результативність заходів.

Вплив держави на економічну взаємодію внутрішніх суб'єктів господарювання викликає негативні наслідки в залученні «нових» або збереженні «старих» інвесторів, тому законодавча база повинна відповідати сучасним викликам та збільшувати свободу дій учасників процесу.

3) Підвищення регіонального інвестиційного потенціалу з метою подальшого рівномірного розподілу інвестицій по всій території України.

Розвиток регіонів України дуже нерівномірний, про що свідчать результати проведеного аналізу в пункті 2.2. У цьому напрямку науковцями та практиками запропоновано багато варіантів виходу з ситуації. Але спільним є розробка стратегії економічного розвитку регіону з урахуванням вже існуючого рівня та його особливостей.

4) Створення дієвого механізму боротьби з корупцією та її усунення.

Питаннями боротьби з корупцією на рівні держави займається Бюро економічної безпеки України. В Антикорупційній програмі на 2022-2023 рр. визначено пріоритетні напрями і заходи у боротьбі з явищами корупції в країні, серед яких слід відмітити співпрацю з громадськістю та міжнародними організаціями у здійсненні антикорупційних заходів і забезпечення системного підходу до запобігання і протидії корупції.

5) Удосконалення правового середовища (усунення технічних перешкод митного оформлення та компенсації податку на додану вартість).

На даний час державою вже зроблено чимало щодо формування ефективної законодавчої бази з питань захисту та стимулювання інвестицій. Зокрема, удосконалено систему залучення інвестиційних потоків шляхом утворення індустріальних парків:

Закон України «Про внесення змін до Закону України «про індустріальні парки» та деяких інших законодавчих актів України щодо залучення інвестицій у промисловий сектор економіки шляхом стимулювання створення індустріальних парків» (5 жовтня 2021 р.);

Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні» (лютий 2021 р.).

Прийняття законів розширило нормативно-правову базу додатковими документами, що стосуються вимог до техніко-економічного обґрунтування інвестиційного проєкту із значними інвестиціями, порядку взаємодії між

учасниками інвестиційного процесу та ведення відповідної документації, тощо.

На даний час в Реєстрі індустріальних/промислових парків налічується 52 індустріальні парки, при чому 28 з них мають компанії на чолі та 8 включають учасників.

б) Зниження ризиків інвестицій в умовах воєнного конфлікту.

Вирішення воєнного конфлікту займає багато часу, через що вливання в економіку країни інвестиційних потоків затримується на невизначений час. Тому державі необхідно потурбуватися про гарантії економічної безпеки інвесторів у воєнний, а також і у післявоєнний час. Для цього необхідно:

розробити конкретний план дій щодо втрат бізнесу в результаті воєнної агресії;

використати міжнародний механізм страхування інвестицій у воєнний час;

надати гарантії країн-партнерів власному бізнесу, що інвестуватиме в Україну (наприклад, гарантії країн «Великої сімки» знизять побоювання, покриття втрат організувати за рахунок арештованих активів країни-агресора).

Слід зазначити, що українська влада вже працює в цьому напрямку і домовилася з Багатостороннім агентством з інвестиційних гарантій групи Світового банку про запуск програми реалізації механізму страхування інвестицій. Попри війну, абсолютна більшість іноземних компаній (91%) виявили бажання продовжувати свою роботу на українських ринках, половина засвідчили зацікавленість в інвестуванні в економіку нашої країни, навіть, під час воєнний дій (агропромислове виробництво, енергетична сфера, будівельна та фармацевтична галузь, інформаційні технології та інновації).

7) Підвищення політичної стабільності країни.

Постійні зміни в складі Уряді країни негативно впливають на її взаємовідносини з інвесторами. Для Японії нестабільність і ненадійність є відштовхуючими факторами у веденні бізнесу, слабкість інститутів державної влади безпосередньо впливає на рівень захисту прав інвесторів, викликає

недотримання принципів конкуренції в ринковій економіці, як наслідок призводить до підвищення корупційних ризиків.

Слід відмітити, на даний момент всі гілки влади нашої держави доклали і продовжують роботу в збільшенні обсягів залучення іноземних інвестицій.

8) Впровадження нових заходів з розвитку малого та середнього бізнесу.

Нерозвиненість внутрішнього українського ринку знижує увагу інвесторів, які б могли розвивати економіку України на мікрорівні, а тим самим зменшує економічний потенціал до зростання. Україна є першою в світі за потенціалом Nearshoring, всесвітнього тренду зі зміни інвесторами локації виробництва у країни з більш дешевим технологічним процесом та з розширеною інфраструктурою. Лідуючу позицію нашої країни забезпечили природні ресурси та дешева робоча сила.

Зниження потенціалу внутрішнього ринку відбувається за рахунок того, що більше 90% доходів українців витрачається на придбання предметів першої необхідності. Низький рівень доходності української економіки формується в результаті малих обсягів ВВП на заощадження громадян (приблизно 2% доходів українців). Як наслідок, утворюється низький попит на товари довгострокового використання, які Україна могла б виробляти на своїх підприємствах, та не розширює масштаби ринків збуту. Отже, наприкінці маємо зменшення зацікавленості потенційних інвесторів внутрішнього ринку.

9) Активізація заходів щодо протидії тінізації економіки.

Некоректний, тіньовий, характер вітчизняної економіки призводить до суттєвих економіко-соціальних, політичних та науково-технічних деформацій, зниження зацікавленості зовнішніх інвесторів. В умовах глобального фінансово-економічного банкрутства та воєнних дій на території нашої країни особливо важливим питанням є формування підвищених вимог до плану протидії чинникам тінізації економіки:

наукова обґрунтованість;

підпорядкованість суспільних інтересів економічним;

спрямованість на обмеженість розмірів тіньових відносин і форм економічної діяльності;

орієнтація на легалізацію певних секторів тіньової економіки;

єдність політичних поглядів;

побудова універсального механізму співпраці всіх рівнів державної влади.

З метою протидії тінізації необхідно створити надійну систему правової бази, яка забезпечить чітку та надійну взаємну діяльність, зв'язок та відповідальність усіх учасників ринкових відносин різних форм власності [74].

На зовнішньоекономічному рівні для боротьби з тінізацією ефективним буде створення єдиної інтегрованої бази даних митної служби України та Державної податкової адміністрації, яка міститиме інформацію по експортним та імпорнтних операціям учасників зовнішньоекономічних відносин. Метою створення бази даних є своєчасне реагування системи контролю на правопорушенні дії [74].

На допомогу у виявленні економічних злочинів можна запропонувати інноваційні інформаційні технології, зокрема штучний інтелект. Наприклад, створення нейронної мережі з його використанням допоможе в пошуку, аналізі інформації та в прогнозуванні ситуацій та небезпек в економічній сфері. Перевагами такого підходу в боротьбі з тінізацією стане те, що повністю виключається вплив людського фактору.

На рівні регіонів ефективними превентивними заходами можуть стати створення центрів діагностування економіки з інформаційно-консультативними повноваженнями, які проводитимуть моніторинг ситуації в економіці, збирання, накопичування, аналіз інформації, надаватимуть рекомендації щодо усунення тінізації.

Таким чином, особливостями реалізації заходів з підвищення інвестиційної привабливості України вважатимемо вміння лавірувати між багатогранністю економічного потенціалу країни та безліччю перешкод в питаннях реалізації заходів в економічній, політичній, соціальній та

законодавчій сферах. Для України широка співпраця в інвестиційній сфері з Японією стане головним завданням у найближчі роки. Від такого співробітництва Україна зможе зарекомендувати себе як держава з великим інвестиційним потенціалом та широкими транспортними послугами.

3.3. Поглиблення науково-технічного розвитку України в рамках українсько-японських відносин

Оцінка науково-технічного співробітництва України, яку було проведено в пункті 2.3 роботи, показала, що не враховуючи те, що країна має досить велику кількість спеціалістів з ІТ-технологій, науково-технічний потенціал України недостатньо розвинутий, спостерігається зменшення наукової спільноти.

Система фінансування науки, яка зараз діє в Україні, носить інституційно-ієрархічний характер і не відповідає сучасним вимогам. Залежність науки від безлічі формальних процедур між суб'єктами економічних відносин, від бюджетного фінансування значно ускладнює реалізацію науково-технічного розвитку України. Не меншою проблемою є обсяги фінансового забезпечення з державного бюджету країни, які є меншими, ніж 0,2% ВВП. Українські науковці в таких умовах проявляють не аби яку ініціативність та ділову активність у питаннях формування та поглиблення науково-технічної співпраці з різними країнами.

Трансформація України та її інтеграція в світовий економічний простір є основними задачами для нашої країни. Однак, вирішення головних проблем науково-технічного спрямування є досить важко виконуваним без міжнародного співробітництва, без продукування нових знань.

Україна багато разів озвучувала свої наміри щодо розвитку та поглиблення економічних відносин з Японією, у тому числі науково-технічного спрямування, яке має сильний вплив на творення політики наукової галузі України. Японія – країна неймовірних новітніх технологій,

широких можливостей та перспектив, тому поглиблення співпраці з нею є просто необхідністю для нашої держави.

Зауважимо, що сучасне японське позиціонування України в науково-технічній сфері була досягнута за рахунок багатолітньої кропіткої та наполегливої праці вітчизняних науковців, дипломатів різних рівнів та довгих переговорних процесів між представниками обох сторін. Японія проявляє досить високу зацікавленість в посиленні двостороннього співробітництва з нашою країною, вважає, що об'єднання спільних зусиль сприятиме значному розвитку науки. Однак, процес становлення українсько-японських відносин розвивався дуже повільно, в основному співпраця відбувалася у площині обміну інформацією та досвідом.

Після підписання декількох угод науковці та дослідники змогли розширити сферу наукового діалогу і вийти на новий рівень відносин. Так, наприклад, з підписанням Угоди про технічне співробітництво та грантову допомогу (10 червня 2004 р.) у сторін з'явилася можливість обмінюватися винаходами та формувати умови для розкриття науково-технічного потенціалу України. На той час поштовх до розвитку отримала галузь мирних досліджень космічного простору (українська реалізація японського проекту астрометрії «Жасмін»).

Науково-технічні відносини між обома країнами мають свої особливості, обумовлені спільними проблемами. Вирішення однієї з подібних проблеми сформувався у вигляді проєкту, який став однаково важливим як для України, так і для Японії – Проєкт «Покращення радіаційного контролю оточуючого середовища та законодавчої бази в Україні для екологічної реабілітації радіоактивно забруднених територій». Реалізація проєкту була покладена на Японське агентство міжнародного співробітництва спільно з Японським науково-технічним агентством у рамках Програми SATREPS.

За останні десять років Японія надала допомогу Україні у різних сферах. Впроваджувалися пілотні дослідження JICA та NEDO з енергозберігаючих технологій та інших видів палива у Харківській області, проводилося технічне

співробітництво з підвищення ефективності енергооб'єктів з комбінованим циклом (метрополітену) у місті Київ. Надавалася кредитна допомога проєкту модернізації Бортницької станції аерації у місті Київ та інші [80].

Після тривалих зустрічей Українсько-японської комісії з науково-технічного співробітництва було визначено пріоритетні сфери науково-технічного співробітництва (рис. 3.3).

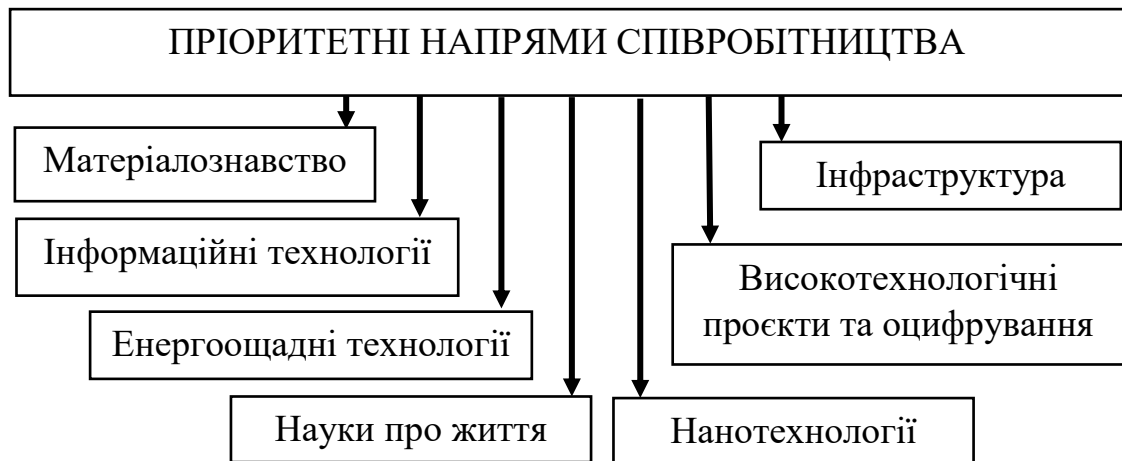


Рис. 3.3. Основні напрями науково-технічного співробітництва між Україною та Японією

Примітка. Побудовано автором за відкритими джерелами [78].

Дослідження вітчизняних науковців в області матеріалознавства сконцентровані в основному з питань порошкової металургії, кераміки функціонального та конструкційного призначення, надміцних та надтвердих структурних інструментальних матеріалів, наноматеріалознавства тощо. Інфраструктурний напрямок пов'язаний з будівництвом автошляхів та мостів, з проєктами в українських портах (Одеса, Миколаїв). Реалізація співробітництва в енергетичній сфері обмежується виконанням меморандуму між «Toshiba Energy Systems & Solutions» та ДП НАЕК «Енергоатом», і спрямоване на впровадження енергозберігаючих технологій та підвищення енергоефективності. Слід сказати, що співробітництво поширюється і в сфері екології. Спільним болючим питанням для обох країн стала ліквідація

наслідків після аварій на атомних електричних станціях. Також розглядалися проєкти побудови сміттєпереробних заводів, збереження водних ресурсів.

Найбільш актуальною на даний момент є тема ІТ-технологій, сфера якої в умовах воєнного стану не зазнала суттєвих втрат. У 2020 р. японською стороною була висловлена зацікавленість у співпраці в сфері кібербезпеки. Обмін досвідом, участь у спільних навчаннях, високотехнологічні проєкти та оцифрування – це все те, що також цікавить обидві сторони.

Слід зазначити, що вказані напрями співпадають з пріоритетами, які включені в Закон України «Про пріоритети в розвитку науки і техніки» [79]: екологічні дослідження; інформаційні технології та комунікаційні дослідження; базові дослідження основних наукових проблем з різних дисциплін; енергетика (виробництво та енергозберігаючі технології); нові матеріали; науки про життя, методи боротьби з хворобами.

З огляду на останні події в Україні, які негативно вплинули на розвиток українсько-японських відносин, на наш погляд, дещо зсунулися акценти у подальшому науково-технічному розвитку між країнами. Вважаємо, що на даний час в політиці держави підвищилися пріоритети у сфері нацбезпеки та оборони, що визначені в таких документах, як: Стратегія національної безпеки України, Стратегія воєнної безпеки України, Стратегія кібербезпеки України та інші [81].

Поглиблення співпраці в оборонно-промисловому комплексі та кібербезпеці вигідна обом сторонам. Для України така співпраця підвищить її обороноздатність у боротьбі з російським агресором та стійкість національної системи безпеки перед кіберзагрозами.

В Бюджетній декларації на 2022-2024 рр. визначені перспективи на середній термін, з якими повністю згодні. Назвемо найсуттєвіші в перспективі поглиблення українсько-японських економічних відносин:

- 1) зростання спроможності національної системи кібербезпеки;
- 2) організація та опанування виробництва озброєння, військової техніки, боєприпасів та продуктів спеціальної хімії;

3) побудова безпечного життєвого середовища людей, забезпечення охорони прав та свобод людини [81].

Пріоритетним в реалізації українською стороною реформ у оборонно-промисловому комплексі, зокрема ДК «Укроборонпром», може стати максимальна корпоратизація підприємства з залученням іноземних інвестицій від японських партнерів. Модернізація оборонної промисловості, підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках, збільшення прямих іноземних інвестицій, посилення кібербезпеки національної системи – це мінімальний перелік переваг в результаті поглиблення співпраці між країнами.

В свою чергу Японія, яка має досить конкурентоспроможну воєнну продукцію власного виробництва, на постійній основі проводить державні закупки американської зброї. Однак, вже кілька років поспіль намагається позбавитися від нераціональних закупок з метою скорочення витрат на її закупки. З цією метою Уряд Японії постійно прагне розвивати нові перспективи, однією з яких з високою ймовірністю може стати оборонно-промисловий комплекс України.

ІТ-технології станом за 9 місяців 2022 р. демонструють зростання темпів на 13%. Постачання комп'ютерних послуг закордон зросло на 23% в порівнянні з 2021 р. У вітчизняні ІТ-компанії було залучено інвестиційних коштів у розмірі майже 350 млн дол. США, а воєнні дії практично не завадили виконання контрактів. Такі показники демонструють привабливість цієї сфери для спільної праці. Так, вже реалізований проєкт «Україна в смартфоні». За його принципом можуть бути запуснені й інші.

Наступним серйозним питанням є підтримка та розвиток енергетичної системи нашої країни. За умов постійних атак на енергетичну інфраструктуру України, енергетика переживає складний час, через що керівництвом країни приймає непопулярні заходи з відновлення інфраструктурної цілісності держави. Крім того, значна частина обладнання та устаткування вже зараз і потім в післявоєнний час потребуватиме відновлення через пошкодження енергетичних об'єктів в зонах ведення бойових дій та в місцях повітряних

ударів. Слід зазначити, що з японською стороною проявлена ініціатива щодо надання потрібного устаткування та обладнання в рамках співпраці з японським агентством міжнародного співробітництва JICA.

Воєнні дії гальмують, але не відмінюють реалізацію програми трьох «Е»: енергонезалежність, енергоефективність та енергозбереження. Ще у 2014 р. Україна та Японія домовилися про співробітництво у сфері енергетики. З метою посилення енергетичної незалежності нашої держави була підписана спільна заява про всебічне співробітництво у галузі енергетики. Основним напрямом співробітництва було і залишається виробництво «зеленої» енергетики та розвиток технологій енергозбереження.

Третім акцентом є сфера агропромислового комплексу. Для економіки України агропромисловий комплекс є важливою складовою, яка підтримує економічне зростання, позитивно впливає на поліпшення умов життя населення та гарантує продовольчу безпеку.

Спільні інтереси в агропромисловому комплексі можуть бути виражені і реалізовані у напрямках:

- 1) оновлення технічного парку сільськогосподарського виробництва;
- 2) зміни технологічних процесів процесу переробки та її розвиток.

Українські інтереси легко вбачаються: переоснащення технічного парку, поширення наукових розробок в агропромисловому секторі, розширення структури експорту продукції та підвищення її якості, скорочення витрат, оптимізація використання сільських угідь тощо.

Для Японії, як країни-споживача імпортової сільськогосподарської продукції, участь у пілотних проєктах агропромислового комплексу забезпечить якісною, екологічно чистою та різноманітною продукцією.

Поглиблення науково-технічного співробітництва в області дорожньо-транспортної інфраструктури дозволить Україні:

покращити стан автомобільних доріг загального призначення за рахунок державного та державно-партнерського інвестування;

удосконалити транспортну логістику;

підвищити рівень безпеки учасників дорожнього руху.

Японія, в свою чергу, отримає у транзитне використання ефективну логістику та транспортну інфраструктуру, що спростить організацію перевезень товарів у Європейський Союз.

Не менш важливим напрямком залишиться наука. Український уряд планує продовжувати підтримку відновлювальних процесів наукової сфери у напрямі трансформації систем управління та фінансування. Основними заходами в цьому напрямку стануть:

планомірне збільшення частки стипендіальної підтримки наукових та науково-технічних проєктів;

організація та проведення галузевими науковими організаціями наукових досліджень за конкурсом;

участь у проєктах загального практичного та теоретичного значення;

поглиблення взаємної українсько-японської інтеграції наукового простору.

Додатковими напрямками співробітництва між Україною та Японією в науково-технічній сфері, які сприятимуть подальшому поглибленню двосторонньої співпраці, можуть стати:

– сприяння поширенню інформації на політичний та організаційний рівні управління державою щодо результатів науково-дослідної та дослідно-експериментальної роботи й пропозицій представників японської сторони;

– впровадження досвіду Японії щодо посилення зв'язків з промисловим сектором; впровадження у виробництво результатів досліджень за механізмом «бізнес-інкубаторів»;

– оволодіння послідовністю підготовчого етапу та етапу виконання спільних з Японією проєктів;

– здійснення постійного обміну досвідом у сфері науки та освіти;

– використання японського досвіду в розбудові «розумного» суспільства;

– подальше посилення співробітництва університетів України та Японії.

Таким чином, поглиблення науково-технічних двосторонніх відносин є одним з пріоритетних напрямків в розвитку економічних відносин між Японією та Україною. Співпраця в подальшому може відбуватися на взаємовигідних умовах у спільних проєктах та дослідженнях науково-дослідних інститутів країн.

Висновки до розділу 3

Визначено, що основні проблеми в розвитку українсько-японських економічних відносин пов'язують з урізноманітненням зовнішньополітичного та зовнішньоекономічних переваг, покращенням експортно-імпоротної структури, регулюванням економіки з дотриманням вимог та норм Світової організації торгівлі. Головним планом української держави повинна стати реалізація власних переваг (конкурентних, порівняльних) у міжнародній економіці.

Показано незацікавленість Японії створювати зону вільної торгівлі з Україною. На думку союзників, позитивний ефект Україна може отримати від Угоди про стратегічне партнерство між Європейським Союзом та Японією шляхом координованих інвестиційних потоків у розвиток пріоритетних систем: транспортної, енергетичної, цифрової.

У якості особливостей реалізації заходів з підвищення інвестиційної привабливості України вказано вміння лавірувати між багатогранністю економічного потенціалу країни та безліччю перешкод в питаннях реалізації заходів в економічній, політичній, соціальній та законодавчій сферах.

Обґрунтовано, що поглиблення науково-технічних двосторонніх відносин є одним з пріоритетних напрямків в розвитку економічних відносин між Японією та Україною. Співпраця в подальшому може відбуватися на взаємовигідних умовах у спільних проєктах та дослідженнях науково-дослідних інститутів країн в енергетичній сфері, оборонно-промисловому комплексі, ІТ-технологій, науці, освіті та інших.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведено теоретичні основи дослідження економічних відносин між Україною та Японією та наведено рекомендації щодо їх поглиблення та розвитку. Вони спираються на такі наукові результати та положення:

1. Визначено, що економічні успіхи Японії в значній мірі залежать від історичних особливостей розвитку Японії, певних закономірностей сучасної моделі стимулювання японської економіки та високої здатності економіки до структурних перетворень. Серед основних чинників економічного зростання Японії можна виділити економіко-географічне положення, праце ресурсний потенціал та «людський чинник», науковий потенціал і технології, фундаментальні принципи економіки. На сучасному етапі свого розвитку Японія знаходиться у затяжній фінансово-економічній кризі, однак такі процеси не посувають Японію з позицій світового лідера та партнера.

2. Дослідження еволюції економічних відносин між Україною та Японією показали, що двостороння співпраця між країнами безпосередньо спрямована на зміцнення інституту української демократії, є підґрунтям для проведення адміністративних та економічних реформ і, як наслідок, розвиває обидві культури, освіту, медицину та інфраструктуру України.

Особливістю українсько-японських відносин є багатофакторність японського партнерства у форматі «Україна – Японія – ЄС», який розширює економічні можливості нашої держави та є підґрунтям до успішної європейської інтеграції. Основною перешкодою на сучасному етапі українсько-японських відносин стало порушення логістики зовнішньоекономічних зв'язків через припинення діяльності морських портів України. Тотальна війна Росії проти України призвела до глибокої кризи з далекосяжними наслідками для фінансового сектору нашої держави.

Зроблено висновок, що за роки незалежності нашої держави Україні та Японії вдалося розвинути глобальні партнерські відносини, які зараз

знаходяться на найвищому рівні розвитку з часу встановлення дипломатичних відносин між двома країнами. При цьому співпраця між нашою країною та Японією не обмежується двостороннім розвитком, вона відбувається на регіональному та глобальному рівнях.

3. За результатами аналізу правової компоненти регулювання українсько-японських відносин визначено, що відносини України та Японії базуються на багатьох документах, основним серед яких є Декларація про глобальне партнерство. Декларація й досі залишається основоположною в економічних відносинах між Україною та Японією. Спільність поглядів і позицій у вирішенні багатьох актуальних міжнародних питань та відсутність проблем у сфері політичного співробітництва між Україною та Японією сприяють зміцненню потенціалу обох країн і створюють базу для ефективного розвитку всіх напрямів відносин.

4. Названо фундаментальні чинники та складові, що забезпечать економічне зростання та тенденції розвитку економічних відносин України на міжнародному ринку. Виділено тенденції в двосторонніх економічних відносинах з Японією: перехід до побудови сприятливого середовища для надходження та результативного використання в економіках регіонів сучасних ресурсів з провідною роллю в регулюванні процесів взаємозв'язку суб'єктів господарювання як між собою, так і з органами управління різного рівня; спостерігаються ознаки, характерні мережевому суспільству; різностороннє спрямування впливу глобальної економіки; побудова постпромислової моделі економіки за допомогою докорінного перерозподілу між аграрним сектором, промисловим сектором та сектором послуг та структурної зміни кожного з секторів; покращення інвестиційної привабливості нашої країни.

5. За результатами оцінки інвестиційної привабливості України зроблено висновок про недостатню ефективність економіки України на міжнародному рівні, про погіршення інвестиційного клімату та суттєве відставання по позиціям в рейтингах. Єдина позитивна динаміка спостерігається лише в рейтингу ведення бізнесу, який теж з 2021 р. не

розраховується. Таку динаміку Україні забезпечили нові норми Податкового Кодексу (2012-2013 рр.), реформа щодо спрощення реєстрації бізнесу.

6. Оцінка науково-технічного співробітництва між країнами говорить про деяке покращення стану науково-технічного співробітництва сучасної України, однак, негативні впливи досі відчутно: асиметрична структура економіки України; неактуальність сучасної технологічної наукової бази; безвідповідальне ставлення відповідальних державних осіб до розуміння дійсного стану та необхідності реформування. Все це унеможливорює самостійний вихід України з ситуації, що склалася, та визначає єдиний шлях у подоланні проблем – вирішення поставленої задачі за допомогою іноземних партнерів.

7. Визначено, що у разі утворення між Україною та Японією зони вільної торгівлі, обидві сторони отримають наступні перспективи: тісна економічна інтеграція; вирівнювання умов для обох країн-партнерів для ведення бізнесу; прозорість правил двосторонньої економічної співпраці; збільшення альтернативних товарів та послуг, підвищення їх якості; підвищення доступності товарів для вітчизняних споживачів; розширення доступу до третіх ринків.

Однак, Японія не поспішає приймати українську пропозицію щодо створення зони вільної торгівлі. Як показують спостереження, угоди про зони вільної торгівлі японська сторона веде лише з країнами, товарообіг з якими має значні обсяги. Нажаль, частка товарообігу з Україною становить менше 0,1%. У зв'язку з чим японська сторона наполягає на поширенні торговельної лібералізації, розширенні інвестиційної діяльності Японії в Україні та спільній взаємодії в спільних проєктах глобального масштабу і на даний момент не розглядає створення зони з нашою країною. На початку Японія прагне збільшити товарообіг, перш за все, через покращення умов для бізнесу та планомірного часткового відкриття ринку. Тому головним планом української держави повинна стати реалізація власних переваг (конкурентних, порівняльних) у міжнародній економіці.

8. Зроблено висновок, що особливостями реалізації заходів з підвищення інвестиційної привабливості України можна вважати вміння лавірувати між багатогранністю економічного потенціалу країни та безліччю перешкод в питаннях реалізації заходів в економічній, політичній, соціальній та законодавчій сферах.

Серед галузей з найбільшим інвестиційним потенціалом можна виділити галузі з високою доданою вартістю та конкурентною за міжнародними вимогами продукцією (оборонно-промисловий комплекс, металургія та металообробка, енергетика, природні ресурси, агропромисловий комплекс, логістика та інфраструктура, промислове виробництво, деревообробка та меблеве виробництво, фармацевтика, інноваційні технології).

Визначено окремі заходи для підвищення інвестиційної привабливості України з урахуванням особливостей нашої держави, поліпшення її інвестиційного клімату та збільшення іноземних інвестиційних потоків:

- активізація різносторонньої боротьби з інфляційними процесами;
- розробка ефективного правового механізму захисту іноземних інвесторів;
- підвищення регіонального інвестиційного потенціалу з метою подальшого рівномірного розподілу інвестицій по всій території України;
- створення дієвого механізму боротьби з корупцією та її усунення
- удосконалення правового середовища (усунення технічних перешкод митного оформлення та компенсації податку на додану вартість);
- зниження ризиків інвестицій в умовах воєнного конфлікту;
- підвищення політичної стабільності країни; впровадження нових заходів з розвитку малого та середнього бізнесу;
- активізація заходів щодо протидії тінізації економіки.

9. Визначено напрями співробітництва між Україною та Японією в науково-технічній сфері: сприяння поширенню інформації на політичний та організаційний рівні управління державою щодо результатів науково-дослідної та дослідно-експериментальної роботи й пропозицій представників

японської сторони; впровадження досвіду Японії щодо посилення зв'язків з промисловим сектором; впровадження у виробництво результатів досліджень за механізмом «бізнес-інкубаторів»; оволодіння послідовністю підготовчого етапу та етапу виконання спільних з Японією проєктів; здійснення постійного обміну досвідом у сфері науки та освіти; використання японського досвіду в розбудові «розумного» суспільства; подальше посилення співробітництва університетів України та Японії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козак В.В., Пайкова Л.А., Давиденко Н.Б. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. Київ: Знання-Прес, 2002. 406 с.
2. Економічний паспорт країни (Японія). URL: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/20210506-ekonom-pasport-yaponii-v-mzs.pdf>.
3. Japan Science and Technology Agency (JST). Message from the President. URL: <http://www.jst.go.jp/EN/about/message.html>.
4. Офіційний сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org>.
5. Артамонова Г.В. Технологічне лідерство у світі: досвід Китаю та Японії. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/29893/1/11.pdf>.
6. Друшляківський П. Фактор торгової політики у забезпеченні конкурентоспроможності Японії / «Економіка України в умовах глобалізації і регіоналізації» : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (4-5 квітня, 2014 р.). Тернопіль, 2014. С. 28-30.
7. Константинова Ю.В., Набока А.Ю. Роль Японії в інтеграційних об'єднаннях Азіатсько-Тихоокеанського регіону на прикладі АСЕАН+3 // Науковий журнал «Політикус». Випуск 3. 2016. С. 145-148.
8. Биржевой портал № 1. Макроэкономическая статистика. URL: <https://take-profit.org/statistics/countries/united-states/>.
9. A World Banc Group Flagship Report «Global Economic Prospects». June 2022. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>.
10. Гетьманчук А. Україна-Японія: як забезпечити ефективне глобальне партнерство? : Дискусійна записка / Центр «Нова Європа». Київ, 2021. 28 с. URL: <http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Dyskusiya-na-zapyska-Ukrai-na-YAroniya.pdf>.

11. Посольство України в Японії. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/ukrayina-yaponiya/ukrayinsko-yaponski-vidnosini>.

12. Ukraine approves national security strategy till 2020. 2015. URL: <https://www.kyivpost.com/article/content/war-against-ukraine/ukraineapproves-national-security-strategy-till-2020-387978.html>.

13. Мошко А.В. Українсько-японські відносини на сучасному етапі. Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини». Випуск 5. 2020. С. 242-251.

14. G-7 Leaders Statement on Ukraine. 2014. URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_000378.html.

15. . Olena Mykal. Japan-Ukraine Relations: Untapped Potential. 2016. URL: <https://thediplomat.com/2016/04/japan-ukraine-relations-untappedpotential/>.

16. Japan-Ukraine Foreign Ministers' Meeting. 2015. URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_000660.html.

17. Extra-EU foreign direct investment positions, by partner, EU-28, 2017 (% of extra-EU total). 2019. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_foreign_direct_investment_positions,_by_partner,_EU-28,_2017_\(%25_of_extra-EU_total\)_GL2019.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_foreign_direct_investment_positions,_by_partner,_EU-28,_2017_(%25_of_extra-EU_total)_GL2019.png).

18. Japan-Ukraine Summit Meeting. 2016. URL: https://www.mofa.go.jp/erp/c_see/ua/page4e_000412.html.

19. A meeting of the Ministers of Defense of Ukraine and Japan took place in the fields of the Munich Security Conference. 2020. URL: <http://www.mil.gov.ua/en/news/2020/02/15/a-meeting-of-the-ministers-of-defense-of-ukraine-and-japan-took-place-in-the-fields-of-the-munich-security-conference/>.

20. Denys Krasnikov. Japan excited about future of Ukraine's tech industry. 2019. URL: <https://www.kyivpost.com/business/japan-excited-about-futureof-ukraines-tech-industry.html?cn-reloaded=1>.

21. Зеленский поблагодарил Японию за финансовую помощь и призвал к безвизу. 2019. URL: <https://www.depo.ua/rus/politics/zelenskiy-podyakuvav-yaponii-za-finansovu-dopomogu-ta-zaklikav-dobezvizu-201910211048408>.

22. JAPAN'S ASSISTANCE TO UKRAINE. 2018. URL: <https://www.ua.emb-japan.go.jp/files/000336611.pdf>.

23. Ukraine, Japan discuss possibilities for deepening economic, investment cooperation between countries. 2019. URL: <https://en.interfax.com.ua/news/economic/620368.html>.

24. Про утворення Координаційної ради з питань економічного співробітництва з Японією при Міністерстві. Наказ № 105 від 09.04.2002. URL: <http://parusconsultant.com/?doc=03YZNAEED6>.

25. Україна та Японія провели підготовчу зустріч до Дев'ятого засідання Координаційної Ради з питань економічного співробітництва. 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-ta-yaponiya-proveli-pidgotovchu-zustrich-do-devyatogo-zasidannya-koordinacijnoyi-radi-z-pitan-ekonomichnogo-spivrobitnictva>.

26. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

27. Кабінет міністрів. РОЗПОРЯДЖЕННЯ від 27 грудня 2017 р. № 1017-р Київ Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-p#n13>.

28. Укрінформ: «Угода про ЗВТ може збільшити товарообіг з Ізраїлем до \$2 мільярдів – Зеленський», 24 січня 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2862204-ugoda-pro-zvt-moze-zbilsiti-tovaroobig-z-izrailem-do-2-milardiv-zelenskij.html>.

29. Стратегічний план діяльності Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України на 2020-2024 рр. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=36c69c3d-4587-4e94-a7dd-833e4d1f9c7e>.

30. Чинники і тренди економічного зростання в Україні : колективна монографія / за ред. д-ра екон. Наук М.І. Скрипниченко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». К., 2018. 386 с.

31. Національний банк України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
32. Бодров В.Г. Реактуалізація політекономічної парадигми управління сучасним світогосподарським розвитком. Інституційне забезпечення кадрової політики у державному управлінні: становлення та розвиток: матеріали щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнародною участю (м. Київ, 29 травня 2015 р.) / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2015. С. 271-273.
33. Бурлачков В. Особливості сучасних економічних процесів і грошово-кредитна політика. Економіка України. 2010. № 4. С. 16-21.
34. Гальчинський А. Економічний розвиток: методологія оновленої парадигми. Економіка України. 2012. № 5. С. 4-17.
35. Гальчинський А.С. Політична неоекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань. Київ: Либідь, 2013. С. 7.
36. Гриценко А., Песоцька Є. Формування інформаційно-мережевої економіки. Економічна теорія. 2013. № 1. С. 7.
37. Шульга М.О. Дрейф на узбіччя. Двадцять років суспільних змін в Україні. Київ: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2011. С. 95-96.
38. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна / за ред. А.С. Гальчинського, С.В. Львовчкіна, В.П. Семиноженка. Київ: НІСД, 2004. С. 227–228.
39. Сіденко В. Модифікація світової економіки під впливом новітніх факторів глобальної трансформаційної кризи. Економіка України. 2012. № 5. С. 22-23.
40. Гриценко А., Песоцька Є. Формування інформаційно-мережевої економіки // Економічна теорія. 2013. № 1. С. 7.
41. Жемба А.Й. Світові тенденції впливу інноваційних факторів на економічний розвиток країн в умовах глобалізації URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_21_6.
42. Irwin D.A. Long-run trends in world trade and income / Irwin Douglas A. World Trade Review. 2002. Vol. 1. № 1. P. 89-100.

43. World Economic Outlook Databases. October 2018 Edition. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/02/weodata/index.aspx>.

44. Hummels D., Ishii J., Yi K. The nature and growth of vertical specialization in world trade. *Journal of International Economics*. 2001. 54 (1). Pp. 75-96.

45. Services Trade Restrictions Database | Development Economics Research Group; The World Bank. URL: <http://iresearch.worldbank.org/servicetrade/default.htm>.

46. World Development Indicators World DataBank. URL: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>.

47. Міністерство юстиції. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_40069.

48. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_triping_pr_2022-03-31.pdf.

49. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2022/>.

50. Індекс інвестиційної привабливості України показав найнижче значення з 2013 року: Європейська бізнес асоціація. URL: <https://eba.com.ua/indeks-investytsijnoyi-pryvablyvosti-ukrayiny-pokazav-najnyzhche-znachennya-z-2013-roku/>.

51. Гриценко Л.Л., Захаркін О.О., Дехтяр Н.А., Шамкало К.Ю. Оцінка інвестиційної привабливості України. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики. 2021. № 3(38). С. 379-389.

52. Reitynh konkurentospromozhnosti krain [Rating of competitiveness of countries]. (2020). IMD. URL: <https://www.imd.org> [in Ukrainian].

53. Reitynh hlobalnoi konkurentospromozhnosti [Global competitiveness rating]. 2020. GCI. URL: <https://www.weforum.org> [in Ukrainian].

54. Reitynh investytsiinoi pryvablyvosti krain svitu International Business Compass [Rating of investment attractiveness of the worldInternational Business

Compass]. 2020. Hamburzkyyi instytut svitovoi ekonomiky ta BDO – Hamburg Institute for World Economy and BDO. URL: <https://www.bdo.ge/en-gb/home-uk> [in Ukrainian].

55. Reitynh za indeksom ekonomichnoi svobody [Rating according to the index of economic freedom]. (2020). Fond «The Heritage Foundation», «The Wall Street Journal». URL: <https://www.heritage.org/index/ranking> [in Ukrainian].

56. Indeks investytsiinoi pryvablyvosti [Index of investment attractiveness]. (2020). EBA. URL: <https://eba.com.ua/en> [in Ukrainian].

57. Reitynh vedennia biznesu [Rating of doing business]. Doing business. (2020). Retrieved from <http://gtmarket.ru/ratings/doing-business> [in Ukrainian].

58. Ukraina v kredytnykh reitynhakh [Ukraine in credit ratings]. (2020). URL: <https://countryeconomy.com/ratings/ukraine> [in Ukrainian].

59. Ревак І.О. Структура науково-технологічної безпеки України: теоретичні основи дослідження. Науковий Вісник 2'2010 Львівського державного університету внутрішніх справ. Львів, 2020. С. 3-13.

60. Гузенко І.Ю. Особливості науково-технічної політики провідних країн світу в умовах глобалізації. Економічна теорія: Економічний вісник, 2017, №13. С. 37-46.

61. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави»: постанова Верховної Ради України від 11 лютого 2015 року № 182-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 16. ст. 117.

62. Куркова К.М. Адміністративно-правове забезпечення науково-технологічного розвитку в Україні : дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 528 с.

63. Патон Б. Довести пріоритетність відкриттів за українськими науковцями; інтерв'ю вів Володимир Бондаренко. Українське слово. 2018. 26 лип. – 8 серп. (№ 29/30). С. 6–7.

64. Eurostat. The Statistical Office of the European Union. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

65. Ляшенко О. Результативність бюджетного фінансування наукових досліджень в Україні. URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/biudzheth_fin-58b32.pdf.

66. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13 грудня 1991 року № 1977-XII (Закон втратив чинність на підставі Закону № 848-VIII від 26 листопада 2015 р.). Відомості Верховної Ради. 1992. № 12. ст.165; Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності: Закон України від 13 грудня 1991 року № 1977-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 12. ст.165.

67. Селезнєв П. Опыт инновационного и научно-технологического развития в США. Власть. 2009. № 2. С. 16-21.

68. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 № 848-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 3. Ст. 25.

69. Frascati Manual. URL: <https://www.oecd.org/sti/inno/frascaticmanual.htm>.

70. Плющ Д.С. Зовнішньоторговельні ефекти зони вільної торгівлі України з Європейським Союзом : дис. д-ра філ. 29.00.02. Київ, 2021. 286 с.

71. Торговельний зв'язок Україна-Японія-ЄС: взаємний вплив та нові можливості : аналітичний коментар. 2021. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/torgovelnij-zv-yazok-ukrayina-yaponiya-yes-vzayemnyj-vplyv-ta-novi-mozhlyvosti/>.

72. Колесник Я.О., Скоробогатова Н.Є. Проблеми визначення інвестиційної привабливості та інвестиційного клімату в Україні. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/2947/1/12.pdf>.

73. Ріпа Т.В. Напрями підвищення інвестиційної привабливості України на світовій арені. Економіка та управління підприємствами. Випуск 66. 2021. С. 63-68. URL: http://bses.in.ua/journals/2021/66_2021/13.pdf.

74. Кіржецький Ю.І. Тіньова економіка та напрями її подолання в Україні : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2013. 198 с.

75. Мельник О. Антиінфляційна політика, як фактор економічного зростання в Україні // Банківська справа. 2004. №3. С.11-17.

76. Данилишин Б. Щодо стану інвестиційних процесів в економіці України та шляхів їх активізації. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/503439_shchodo_stanu_investitsiynih_protsesiv.html.

77. План відновлення України. Національна рада з відновлення. Липень 2022. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf.

78. Україна та Японія мають намір активізувати науково-технічне співробітництво // Урядовий портал. 2013. 6.12. URL: <http://www.kmu.gov.ua>.

79. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>.

80. Лисак В.Ф., Іванець Т.М. Особливості розвитку та основні напрямки співпраці між Україною та Японією на сучасному етапі (2012-2015 роки): Науковий вісник : зб. наук. пр. / гол. ред. В.М. Вашкевич. Київ: «Видавництво «Гілея». 2015. Вип. 96(5). С. 465-470.

81. Бюджетна декларація на 2022-2024 роки. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%91%D0%94%202022-2024%20\(02_06_21\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%91%D0%94%202022-2024%20(02_06_21).pdf).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Перелік чинних двосторонніх договорів між Україною та Японією,
1992-2020 рр.

№	Назва	Дата підписання	Дата ратифікації	Дата набуття чинності
1	2	3	4	5
1	Домовленість між Урядом України і Урядом Японії про встановлення дипломатичних відносин (у формі обміну листами)	26.01.1992.		
2	Угода між Урядом України та Урядом Японії про співробітництво в галузі ліквідації ядерної зброї, що підлягає скороченню в Україні, і створенні Комітету зі співробітництва в цих цілях	02.03.1994		14.03.1994 16 липня 2018 р. угода втратила чинність
3	Спільна заява України і Японії	23.03.1995		
4	Угода між Україною та Японією з питань правонаступництва обох держав стосовно договорів та угод, укладених Японією з колишнім СРСР (у формі обміну листами)	23.03.1995		23.03.1995 р.
5	Угода про позику між Україною (що діє через Міністерство фінансів України) та Експортно-імпортним Банком Японії щодо надання незв'язаного кредиту в сумі, еквівалентній 150 млн. дол. США	28.12.1995	Ратифіковано Законом України № 112/96-ВР від 26.03.1996 р.	
6	Угода про позику між Україною (що діє через Міністерство фінансів України) та Експортно-імпортним Банком Японії щодо надання експортного кредиту в сумі, еквівалентній 50 млн. дол. США	28.12.1995	Ратифіковано Законом України № 113/96-ВР від 26.03.1996	
7	Угода про співробітництво і партнерство між Експортно-імпортним банком України і Експортно-імпортним банком Японії	14.04.1997		
8	Меморандум про створення і діяльність Японського центру в Україні	19.05.1997	Закон України № 742/97-ВР від 17.12.1997р.	05.02.1998 (для України)

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4	5
9	Меморандум між Кабінетом Міністрів України, що діє через Національне агентство України з реконструкції та розвитку, та Експортно-імпортним банком Японії як урядовою установою Японії щодо надання Україні кредитів і гарантій	06.10.1997	Ратифіковано Законом України № 127/98-ВР від 12.02.1998 р.	
10	Меморандум між Кабінетом Міністрів України, що діє через Національне агентство України з реконструкції та розвитку, та Міністерством міжнародної торгівлі і промисловості Японії, що діє через Департамент експортного, імпортного та інвестиційного страхування, щодо державної підтримки експорту, кредитів та інших операцій для України	06.10.1997	Ратифіковано Законом України № 126/98-ВР від 12.02.1998 р.	
11	Угода (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Японії щодо надання японського культурного гранту на постачання музичних інструментів Національній філармонії України	13.04.1999	Ратифіковано Законом України № 933-ХІV від 14.07.99 р.	
12	Угода (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Японії щодо надання японського культурного гранту на постачання аудіовізуального обладнання Національному музею історії України	30.07.1999	Ратифіковано Законом України № 1161-ХІV від 19.10.1999 р.	
13	Угода (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Японії щодо виконання Проекту вдосконалення рівня медичного обладнання в українській спеціалізованій лікарні «ОХМАТДИТ»	22.08.2000	Ратифіковано Законом України № 2106-ІІІ від 16.11.2000 р.	
14	Угода (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Японії щодо надання японського культурного гранту на постачання аудіобладнання Національному академічному драматичному театру ім. І.Франка	01.02.2001	Ратифіковано Законом України № 2483-ІІІ від 29.05.2001 р.	

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4	5
15	Угода (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Японії про надання японського культурного гранту на постачання аудіообладнання та музичних інструментів Національному академічному театру опери та балету України імені Т.Г.Шевченка	22.01.2002	Ратифіковано Законом України № 22-IV від 20.06.2002 р.	
16	Угода (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Японії про реструктуризацію	20.10.2002		
17	Угода про реструктуризацію між Україною, в особі Міністра фінансів України, уповноваженого Кабінетом Міністрів України, та Японським банком міжнародного співробітництва	05.12.2002		
18	Угода (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Японії про надання культурного гранту на постачання музичних інструментів, аудіо- та відеообладнання Київській дитячій Академії мистецтв	28.03.2003	Ратифіковано Законом України № 879-IV від 22.05.2003 р.	18.06.2003
19	Угода (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Японії про надання японського культурного гранту на постачання освітлювального обладнання Львівському державному академічному театру опери та балету імені С. Крушельницької	01.09.2003	Ратифіковано Законом України № 1606-IV від 17.03.2004 р.	21.05.2004
20	Спільне україно-японське комюніке	01.09.2003		01.09.2003
21	Угода між Урядом України та Урядом Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу	10.06.2004	Ратифіковано Законом України № 1969-IV від 01.07.2004 р.	
22	Угода (у формі обміну нотами) між Урядом України та Урядом Японії про надання японського культурного гранту Київському національному університету ім. Т.Шевченка для придбання лінгафонної лабораторії та аудіовізуального обладнання	03.03.2005		
23	Кредитна угода для Проєкту розвитку Державного міжнародного аеропорту «Бориспіль» між Японським банком міжнародного співробітництва та Кабінетом Міністрів України	29.03.2005		

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4	5
24	Угода (у формі обміну нотами) між Урядом України та Урядом Японії про надання кредиту для фінансування проекту розвитку Державного міжнародного аеропорту "Бориспіль"	29.03.2005	Ратифіковано Законом України № 2669-IV від 16.06.2005 р.	19.07.2005 р.
25	Спільна заява України і Японії про нове партнерство у 21-му столітті	21.07.2005		
26	Угода (у формі обміну нотами) між Міністерством економіки України і Міністерством закордонних справ Японії про реалізацію проекту технічного співробітництва «Українсько-японський центр»	15.07.2005		15.07.2005 р.
27	Протокол щодо доступу до ринків товарів і послуг між Україною і Японією	21.07.2005		
28	Угода про виділення гранту Київській середній спеціальній музичній школі-інтернату ім. М. Лисенка для закупівлі музичних інструментів	02.11.2005		
29	Кредитна угода, що діє на основі Меморандуму про взаєморозуміння між Експортно-імпортним банком України та Японським банком міжнародного співробітництва, щодо відкриття кредитної лінії для розвитку двосторонньої українсько-японської торгівлі у приватному секторі	11.11.2005		
30	Угода (у формі обміну нотами) між Урядом України та Урядом Японії про надання японського гранту непроектного типу на закупівлю товарів та Узгоджений протокол щодо процедурних деталей	15.03.2006		
31	Угода про надання Україні Урядом Японії гранту для підготовки проекту «Підтримка судової реформи»	26.06.2006		
32	Меморандум щодо діяльності Українсько-японського комітету зі співробітництва на рівні міністрів закордонних справ	01.07.2006		
33	Угода (у формі обміну нотами) між Урядом України і Урядом Японії про надання японського культурного гранту на реалізацію проекту модернізації освітлювального обладнання Донецького академічного державного театру опери та балету імені А.Солов'яненка	01.07.2006		

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4	5
34	Угода між Урядом України та Урядом Японії про надання грантової допомоги на реалізацію проєкту поліпшення обладнання дитячих лікарень у Кіровоградській і Луганській областях та Узгоджений протокол щодо процедурних деталей	08.02.2007		
35	Угода (у формі обміну нотами) між Урядом України та Урядом Японії про надання грантової допомоги на реалізацію другої фази проєкту поліпшення медичного обладнання для дитячих лікарень	12.02.2008		
36	Спільна заява за підсумками Другого засідання Українсько-японського комітету зі співробітництва на рівні міністрів закордонних справ	25.03.2008		
37	Меморандум між Урядом України та Урядом Японії про співпрацю з впровадження Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї	14.07.2008		
38	Угода (у формі обміну нотами) між Урядом України та Урядом Японії про надання грантової допомоги для реалізації проєкту «Оновлення освітлювального обладнання Харківського державного академічного театру опери та балету ім. М.В. Лисенка»	06.08.2008		06.08.2008
39	Угода про придбання одиниць встановленої кількості за схемою зелених інвестицій між Національним агентством екологічних інвестицій України та Організацією розвитку нових видів енергії та промислових технологій Японії, а також Керівництво для впровадження схеми «зелених» інвестицій між Урядом України та Урядом Японії	18.03.2009		
40	Спільна заява за результатами переговорів прем'єр-міністрів України і Японії	25.03.2009		
41	Меморандум про взаєморозуміння між Державним експортно-імпортним банком України та Агенцією зі страхування експорту та інвестицій Японії щодо страхування японського експорту в Україні	25.03.2009		
42	Спільна заява щодо українсько-японського глобального партнерства	19.01.2011		

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4	5
43	Кредитна угода між Державним експортно-імпортним банком України і Японським банком з міжнародного співробітництва	19.01.2011		19.01.2011
44	Угода між Урядом України та Урядом Японії про співробітництво у сфері поліпшення післяаварійного реагування на надзвичайні ситуації на атомних електростанціях»	18.04.2012	Ратифіковано Законом України №4669-VI від 27.04.2012 р.	30.05.2012
45	Меморандум про співробітництво між Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України та Міністерством освіти, культури, спорту, науки і технології Японії в галузі освіти	18.09.2012		
46	Угода (у формі обміну нотами) між Урядом України та Урядом Японії щодо Кредитної угоди про Позику на політику розвитку на здійснення економічних реформ між Кабінетом Міністрів України та Японським агентством міжнародного співробітництва	17.07.2014	Ратифіковано Законом України № 1626-VII від 12.08.2014 р.	30.09.2015
47	Угода про сприяння та взаємний захист інвестицій між Україною і Японією	05.02.2015	Ратифіковано Законом України № 505-VIII від 03.06.2015 р.	26.11.2015
48	Угода (у формі обміну нотами) між Урядом України та Урядом Японії про надання Уряду України гранту непроєктного типу на закупівлю спеціального обладнання для медичних закладів, Узгодженого протоколу щодо процедурних деталей та Протоколу обговорення стосовно протидії корупції до зазначеної Угоди	30.03.2015		
49	Договір (у формі обміну нотами) між Урядом України та Урядом Японії про надання кредиту для реалізації проекту модернізації Бортницької станції очистки стічних вод у рамках реалізації проекту «Реконструкція споруд очистки стічних каналізаційних вод і будівництво технологічної лінії по обробці та утилізації осадів Бортницької станції аерації»	06.06.2015	Ратифіковано Законом України № 664-VIII від 02.09.2015 р.	26.09.2015

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4	5
50	Кредитна угода між Урядом України та Агентством міжнародного співробітництва Японії щодо реалізації «Проекту реконструкції Бортницької станції аерації»	15.06.2015		
51	Угода (у формі обміну нотами) між Урядом України та Урядом Японії щодо Кредитної угоди про Другу позику на політику розвитку на здійснення економічних реформ між Кабінетом Міністрів України та Японським агентством міжнародного співробітництва	04.12.2015	Ратифіковано Законом України № 988-VIII від 04.02.2016 р.	
52	Меморандум про співробітництво між Міністерством молоді та спорту України та Міністерством освіти, культури, спорту, науки та технологій Японії про співпрацю у молодіжній сфері, сфері фізичної культури та спорту	06.04.2016		06.04.2016
53	Меморандум між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Японії щодо співробітництва та обмінів у сфері оборони	12.10.2018		12.10.2018
54	Угода (у формі обміну нотами) між Урядом України та Урядом Японії про надання Уряду України гранту неprojektного типу на закупівлю спеціального обладнання для публічного акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України», Узгоджений протокол щодо процедурних деталей та Протокол обговорення стосовно протидії корупції до зазначеної Угоди	18.04.2019		18.04.2019
55	Заява про співробітництво між Державною службою фінансового моніторингу України та Японським центром фінансової розвідки Національної комісії з питань громадської безпеки Японії щодо обміну фінансовою інформацією стосовно протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму	12.06.2019		12.06.2019

Примітка. За даними Посольства України в Японії [10].